

*Munkwa munene oku barhumisi ba Yezu na Ekleziya  
bakolaga na C.D.P.C.L., Bukavu bulya omu EBIBLIYA NTAGATIFU,  
Verbum Bible, Kinshasa 1992, rhudômire binwa binji bya mashi*

## EMYANZI Y'AKALEMBE

### **Enshokolezi**

*Emyanzi y'Akalembe ederhwa Enjili omu ciswahiri, co citabu cibamwo ebijiro n'enyigirizo za Nnawirhu Yezu. Abayandikaga enyo Myanzi minja bo : Mateyo, Marko, Luka na Yowane*

*Mateyo ali muvurhisa. Yezu amubona, erhi abwarhire ekagombe, adwîrhe ahongesa. Anacimubwîra, erhi: «Nshimba!» Anaciyimuka, amushimba (Mt 9,9), aba ntumwa . Ayandikaga Emyanzi y'Akalembe ya Yezu Kristu hofi h'omwâka gwa 50. Ayandikiraga abakristu barhengaga omu Bayahudi; co canarhumaga hali abaderha mpu ayandikaga omu ciharamiya, ci ecitabu câge cirhalegererag'ihindulwa omu cigereki, lwo lulimi lwaliyimire nka cingereza buno. lwo bantu banji bakag'iderha.*

*Marko ali Muyahudi menemene aka Mateyo. Kandi ye Yowane na nnina ye Mariya (Ebj 12, 12). Nkaba y'olya mwana w'omusole wali kulikire Yezu omu ishwa ly'e Gestemani, erhi nta cindi ayambirhe ecirhali cironde câge cône. erhi bamugwarha, abalekera cîrya cironde, acilibirhira (Mk 14, 51-52. Marko ali muganda wa Petro. Abakristu b'e Roma bamuhûna mpu abayandikire enyigirizo za Petro. anaciziyandika omu cigereki, bulya lwo lulimi lwali luluhire hanji, hofi n'omwaka gwa 60.*

*Luka aburhiragwa e Antiokiya omu bapagani. Ali mufumu na mwira wa Paolo (Kl 4, 14); ayandikiraga abakristu barhengaga omu bapagani. Emyanzi y'Akalembe yayandikagwa na Luka eri myanzi y'olukogo lwa Kristu. Ayiyandikaga hofi n'omwâka gwa 62 omu cigereki. Ye wayandikaga Ebijiro by'entumwa (Ebj 1, 1).*

*Yowane mwene Zebedeyo na nnina Salome, mulumuna wa yakobo, y'olya muganda wa Yowane Mubatiza washimbaga yezu bo n'Andreya (Yn 1, 35-40); y'erya ntumwa Yezu arhonyagya yali eshegemize irhwe oku cifuba ca Yezu erhi balya ishega lizinda (Yn 13, 23.25); y'olya muganda Yezu alekeraga Nnina Mariya erhi akola afa (Yn 19, 25-27). Yowane Ayandisire na maruba asharhu oku bemêzi b'igulu lyoshi n'ecitabu c'obulêbi ciderhwa «Amafulûlo», erhi «Apokalipsi» kuyiganya ecigereki. Yowane ye wafire buzinda omu ntumwa, n'ecitabu câge c'Emyanwi y'Akalembe aciyandikaga hofi n'omwaka ga 100.*

## EMYANZI Y'AKALEMBE YAYANDIKAGWA NA MUTAGATIFU MATEYO

### 1

#### I. Okuburhwa n'oburho bwa Yezu

##### Omulala gwa Kristu (Lk 3, 23-38)

<sup>1</sup> Omulala gwa Yezu Kristu, Mugala wa Daudi, mwinjikulu w'Abrahamu<sup>a</sup>. <sup>2</sup> Abrahamu aburha Izaki. Naye Izaki aburha Yakobo. Na Yakobo anaciburha Yuda n'abalumuna. <sup>3</sup> Yuda anaciburha Fara na Zara kuli Tamari; Fara aburha Hesroni; Hesroni aburha Aramu. <sup>4</sup> Aramu anaciburha Aminada-bu; Aminadabu aburha Nasoni; Nasoni aburha Salmoni. <sup>5</sup> Salmoni aburha Bozi kuli Rahabu; Bozi aburha Obedi kuli Rut; Obedi aburha Yese; Yese anaciburha mwami Daudi. <sup>6</sup> Naye mwami Daudi aburha Salomoni kuli muka Uriya. <sup>7</sup> Salomoni aburha Roboami; Roboami aburha Abiya; Abiya aburha Asa. <sup>8</sup> Asa aburha Yozafati; Yozafati aburha Yorami; Yorami aburha Oziyasi. <sup>9</sup> Oziyasi anaciburha Yowatami; Yowatami aburha Akazi; Akazi aburha Eze-kiyasi<sup>b</sup>. <sup>10</sup> Ezekiyasi anaciburha Manase; Manase aburha Amoni; Amoni aburha Yoziyasi. <sup>11</sup> Yoziyasi anaciburha Yekoniya n'abalumuna, erhi bali omu buja bw'e Babiloni. <sup>12</sup> Erhi barhenga omu buja, Yekoniya aburha Salatiyeli; Salatiyeli anacibu-rha Zorobabeli. <sup>13</sup> Zorobabeli aburha Abiyudi; Abiyudi aburha Heliyakimi; Heliyakimi aburha Azori. <sup>14</sup> Azori aburha Sadoki; Sadoki aburha Hakimi; Hakimi aburha Eliyudi. <sup>15</sup> Eliyudi aburha Eliyazari; Eliyazari aburha Matani; Matani aburha Yakobo. <sup>16</sup> Yakobo aburha Yozefu, iba wa Mariya, ye nnina wa Yezu, oderhwa Kristu. <sup>17</sup> Amaburha goshi, kurhenga Abrahamu kuhika Daudi, gali ikumi n'ani. Kurhenga Daudi kuhika oku buja bw'e Babiloni, gandi maburha ikumi n'ani. Kurhenga omu buja bw'e Babiloni, kuhika omu maburhwa ga Kristu, gandi maburha ikumi n'ani.

##### Okuyâlâlwa n'okuburhwa kwa Kristu

<sup>18</sup> Rhuyumvaye oku Kristu aburhagwa. Erhi Mariya, nnina wa Yezu aba amashebwa na Yozefu, buzinda babona akol'al'izîmi oku buhashe bwa Mûka Mutagatifu. erhi barhanayishini bo na Yozefu. <sup>19</sup> Yozefu iba, bulya ali muntu mushinganya, arhalonzagya okumushobeka, ci alonza okumuhulusa bufu-ndafunda. <sup>20</sup> Amango akag'igerêreza ntyo, Malahika wa Nyakasane amuyagâna amubwîra, erhi: «Yozefu, mwene Daudi, bici oyobohire okubêra na mukaâwe Mariya? Eri izîmi ali, liri lya buzibu bwa Mûka Mutagatifu. <sup>21</sup> Kali aburha omwana: wamuyirika Yezu. Ye wayokola olubaga lwâge omu byâha byâlo». <sup>22</sup> Ebyo byoshi byâba ntyo, mpu lyo akanwa Nyakasane abwiraga omulêbi kayunjula, erhi: <sup>23</sup> Ala omubikira ayish'iba nda, aburha omwana: bayish'imuha izîno lya Emanuweli, kwo kuderha: Nyamuzinda - haguma - nirhu. <sup>24</sup> Erhi Yozefu azûka, ajira nk'oku Malahika wa Nyakasane amubwiraga: abêrana mukâge.

---

<sup>a</sup>**1.1** : Mutagatifu Mateyo, erhi ayandika omulala gwa Yezu Kristu, arhangirira kuli Abrahamu kuhika Yezu. Luka yehe, erhi aguyandika, arhonderera kuli Yezu kubika Adamu, ishe w'abantu boshi. Na ntyo emilala eyandisirwe na Mateyo erhali miguma n'eyi Luka ayandisire. Kurhenga Daudi kuhika Yozefu muli mazino abiri gône gashushine. Mateyo ayandisire emilala y'abâmi bône; Luka yehe ayandisire n'emilala erhali ya bami. Ntyo ngasi muguma akulikira eyage njira. Ci kwône bombi bahisire kuli Yozefu, ishe-mulezi wa Mwâmi Yezu (Lk 3, 23-38).

<sup>b</sup>**1.9** Aga mazîno g'Abayahudi ecigereki n'enfarasê bya gahindwîre bwenêne n'obwo amashi gayegire ecihebraniya kulusha enfarasê na kulusha ecigereki Yozafati rhwanamuderha YEHOSHAFAT, kwo kuderha Nyakasane otwa emanja; Yokoziyasi rhwanamuderha AHAZIYAHU; Yowasi rhwanamuderha YOWASH; Amaziyasi rhwanamuderha AMAZIYAHU; Azariyasi rhwanamuderha AZARIYAHU; Akaz rhwanamuderha AKHAZ erhi AHAZ; Yezekeiyahu rhwanamuderha HIZEKIYAHU; Manasê rhwanamuderha MENASHê; Yoziyasi rhwanamuderha YOSHIYAHU; Sedekiyasi rhwanamuderha SEDEKIYAHU; Yoyakimu rhwanamuderha YEHYAKIMU; Yekoniyasi rhwanamuderha YEKONYAHU; Ezekiyasi rhwanamuderha YEHIKEKIYAHU; Oziyasi rhwanamuderha UZIYAHU, Yozwê rhwanamuderha YEHOSHUWA, YESHUWA; Yezu rhwanamuderha YEHOSHUWA, YESHUWA; Musa rhwanamuderha MOSHE; Rebeka rhwanamuderha RIVKA; Yeremiya rhwanamuderha YEREMIYA erhi YERMIYAHU erhi YEREMIYAHU erhi YIRMIYAHU; Ezekiyeli rhwanamuderha YEHEZEKIYELI, kuderha "Nyamuzinda ohâna emisi"

<sup>25</sup> Barhanamanyanaga<sup>c</sup> bona Yozefu alind'aburha omwana w'oburha-bana, amuyirika Yezu.

## KATA MAΘΘAION 1

<sup>1</sup> Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ. <sup>2</sup> Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, <sup>3</sup> Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα ἐκ τῆς Θαμάρ, Φάρες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑσρῶμ, Ἑσρῶμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ, <sup>4</sup> Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαλμών, <sup>5</sup> Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς Ῥαχάβ, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβήδ ἐκ τῆς Ῥούθ, Ἰωβήδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί, <sup>6</sup> Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. Δαυὶδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου, <sup>7</sup> Σολομών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀσάφ, <sup>8</sup> Ἀσάφ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ὀζίαν, <sup>9</sup> Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωαθάμ, Ἰωαθάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἑζεκίαν, <sup>10</sup> Ἑζεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμώς, Ἀμώς δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν, <sup>11</sup> Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος. <sup>12</sup> Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ζοροβαβέλ, <sup>13</sup> Ζοροβαβέλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακίμ, Ἐλιακίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ, <sup>14</sup> Ἀζώρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχίμ, Ἀχίμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιούδ, <sup>15</sup> Ἐλιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ματθάν, Ματθάν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, <sup>16</sup> Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός. <sup>17</sup> Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

<sup>18</sup> Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν. μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. <sup>19</sup> Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. <sup>20</sup> ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων, Ἰωσήφ υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. <sup>21</sup> τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. <sup>22</sup> Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, <sup>23</sup> Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. <sup>24</sup> ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, <sup>25</sup> καὶ οὐκ ἐγένωσκεν αὐτήν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

## 2

### Abami baharâmya

<sup>1</sup> Erhi Yezu aburhirwa e Betelehemu, co cihugo ca Yuda, erhi Herodi yeri mwâmi<sup>d</sup> muli ezo nsiku. Abâmi b'ihanga barhenga ebushoshôkero bw'izûba, baja e Yeruzalemu. <sup>2</sup> Baja badôsa, mpu: «Lunda !uhi lulya omwâmi w'Abayahudi aburhîrwe? Rbwabwîne cnyenyêzi yâge emwirhu: co cirhudwîrhe, nti rhumuharâmye». <sup>3</sup> Erhi Herodi ayumva ntyo, ageramwo omusisi haguma n'abantu b'e Yeruzalemu boshi. <sup>4</sup> Ahamagala abakulu b'olubaga, bo bajinji n'abashamuka b'ihano, abadôsa lunda luhî Kristu anaburhîrwe<sup>e</sup>. <sup>5</sup> Bamubwîra oku omu cihugo ca Yuda e Betelehemu: kwo omulêbi ayandisire, erhi: <sup>6</sup> Nawe Betelehemu. cishagala ca Yuda, orhali munyi omu bishagala by'ecihugo ca Yuda, bulya we wârhengemwo omurhegesi w'olubaga lwâni lw'Israheli. <sup>7</sup> Aho honênê Herodi ahamagala abo bâmi, abadôkereza amango enyenyêzi yababo-nekeraga. <sup>8</sup> Erhi abalika, abalangula enjira y'e Betelehemu, anababwîra, erhi: «Gendagi, mudôse bwinja olw'oyo mwana, na hano mumubona, mumbwîre nâni nj'iharâmya». <sup>9</sup> Erhi bayus'iyumvanya na mwâmi, bagenda. Ho na halya, erya nyenyêzi babonaga, kandi yabashokolera, kuhika yagend'iyimanga enyanya y'aha omwana âli. <sup>10</sup> Erhi babona eyo nyenyêzi, basîma bwenêne. <sup>11</sup> Baja omu nyumpa,

<sup>c</sup>1.25 Yozefu Mutagatifu arhali ishe wa Mwami Yezu, ci ali Mulezi wâge kwône! Mwâmi Yezu aburhagwa na Bikira Mariya oku buzibu bwa Mûka Mutagatifu. Eco ciri cisômerîne n'ihwe rhurha-nkayumva n'obukengêre bwirhu.

<sup>d</sup>2.1 amango Herodi ali mwâmi, erhi Kristu aburhwa: Omu mwâka gwa 5 erhi gwa 4 embere Iya Kristu.

<sup>e</sup>2.4 : Abajinji bo bakulu b'abadahwa. Abashamuka b'ihano bo bayigiriza erhi bayandisi

barhimâna omwana bo na nnina Mariya; banacifukama, baharâmya. Bashanûla, banacimurhûla obuhirhi bwâbo<sup>1</sup>: amasholo, enshangi n'obu-kû. <sup>12</sup> Okubundi babwîrwa omu bilorho mpu bamanye barhacigeraga emwa Herodi; bacishubirira amwâbo omu yindi njira.

### Okuyâkira e Misiri n'okunigwa kw'orhubonjo

<sup>13</sup> Erhi baba bamagenda, Malahika wa Nyakasane ayagâna Yozefu, amu-bwîra. erhi: «Zûka, oyanke omwana na nnina, oyâkire e Misiri, onabêreyo kuhika nkubwîre. Bulya Herodi ali hofi h'okulonza omwana mpu amuyirhe». <sup>14</sup> Yozefu anacizûka, ayanka omwana na nnina, aja e Misiri. <sup>15</sup> Abêrayo kuhika Herodi afa; mpu Iyo ebi Nyakasane aderhezagya omulêbi biyunjula, erhi: Nahamagire Omwana wâni arhenge e Misiri. <sup>16</sup> Erhi Herodi abona oku balya bâmi bamurhebire, akunira bwenêne, arhuma abayirha orhubonjo rhwoshi rhurhac'ibona myâka ibiri rhw'e Betelehemu n'orhw'ebindi bihugo bya hofi hâyo, erhi amagerêreza amango abâmi bamubwîraga. <sup>17</sup> Lero oku omulêbi Yeremiya aderhaga kwâba, mpu: <sup>18</sup> Izu Iyayumvikana muli Rama, endûlû n'ebihogêro bya Rakeli walakira abana bâge<sup>9</sup>: arhanalonz'irhulirizibwa, bulya abana bamufirire.

### Okurhenga e Misiri n'okukulira e Nazareti

<sup>19</sup> Erhi Herodi afa, Malahika wa Nyakasane ashub'iyagâna Yozefu omu Misiri. <sup>20</sup> Amubwîra, erhi: «Zûka, yanka omwana na nnina, oshubire omu cihugo c'Israheli: bulya abalonzagya okuyirha omwana bafire». <sup>21</sup> Okuhandi Yozefu azûka, ayanka omwana na nnina, ashubira omu cihugo c'Israheli. <sup>22</sup> Ci kwonêne erhi ayumva oku Arkelayusi ye wayîmire e Yuda omu by'ishe Herodi, ayôboha okuyija. Erhi acirhondwa omu bilôrho, acijira oluhande lw'e Gali-leya. <sup>23</sup> Erhi ayihika, ayûbaka omu cishagala ciderhwa Nazareti, mpu Iyo kulya abalêbi baderhaga kuba: Ayish'iyirikwa Munazareti.

## KATA MAΘΘΑΙΟΝ 2

<sup>1</sup> Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα <sup>2</sup> λέγοντες, Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. <sup>3</sup> ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ, <sup>4</sup> καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. <sup>5</sup> οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου 6Καὶ σύ Βηθλέεμ,\*\* γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς \*\*ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. <sup>7</sup> Τότε Ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους ἠκρίβωσεν παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος, <sup>8</sup> καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλέεμ εἶπεν, Πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως καγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. <sup>9</sup> οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἐστᾶθαι ἐπάνω οὗ ᾧ ἦν τὸ παιδίον. <sup>10</sup> ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. <sup>11</sup> καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. <sup>12</sup> καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

<sup>13</sup> Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. <sup>14</sup> ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, <sup>15</sup> καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. The Slaying of the Infants <sup>16</sup> Τότε Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνέϊλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλέεμ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων. <sup>17</sup> τότε ἐπληρώθη τὸ ρηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, <sup>18</sup> Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη, κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς\*\* πολὺς \*\*Ραχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.

<sup>1</sup>2.11 :Obuhirhi bwâbo: Ago masholo, enshangi n'obuku gali mahirhi g'e Arabiya. Abakula-mbere b'Ekleziya bayigirizize oku amasholo gâli ga kumanyisa oku Nnawirhu Yezu ali Mwâmi, enshangi oku ali Nyamuzinda, n'obuku oku ayish'ibabazibwa.

<sup>9</sup>2.18 :Abana Rakeli alakira, bali bene Efrayimu na Manase na Benyamini. Erhi baguma bani-gwa n'abandi bahêkwa omu bujâ. Rakeli ali nnakululu w'abo bana, n'ecusho cage ciba hofi h'e Betelehemu.

<sup>19</sup> Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ· τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. <sup>21</sup> ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ. <sup>22</sup> ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, <sup>23</sup> καὶ ἔλθων κατώκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.

### 3

## II. Obwâmi bw'empingu bwamanyisibwa

### Okuhanula kwa Yowane, mushokolezi wa Yezu (Mk 1. 1-8; Lk 3, 1-18)

<sup>1</sup> Muli ezo nsiku, Yowane Mubatiza aciyêrekana: akazag'iyigîriza abantu omu irungu ly'e Buyahudi. <sup>2</sup> Akaz'ibabwîra, erhi: «Muciyunjuze ebyâha, bulya Obwâmi bw'empingu buli hofi». <sup>3</sup> Oyo Yowane ye omulebi Izaya ade-rhaga, mpu: Ye izu ly'odwîrhe ayakûliza omu irungu: Rheganyi enjira ya Nyakasane, yumanyanyi bwinja ah'agera. <sup>4</sup> Oyo Yowane akag'iyambala eciro-ndo c'oluhu ecibunu; ebiryo byâge zâlî nzige n'obûci bw'empoko. <sup>5</sup> Ago ma-ngo, abantu boshi b'e Yeruzalemu, n'ab'e Yuda, n'abayûbakaga omu ntambi za Yordani, bakaz'imujayo. <sup>6</sup> Bakacîyunjuza, naye akababatiza omu mîshi ga Yordani. <sup>7</sup> Erhi abona Abafarizeyi<sup>n</sup> n'Abasaduceyi banji nabo bayisha, aba-bwîra, erhi: «Mwe iburha Iya cibugusha, ndi lero wammuyeresire enjira y'o-kuyâka obukunizi bwâyisha? <sup>8</sup> Mucîyunjuze bwinja. <sup>9</sup> Murhacibwîraga mwene na mwene, mpu: «Kali Iarha ye Abrahamu»; bulya Nyamuzinda, mugala-byo-shi, anakûûa abana b'Abrahamu muli aga mabuye. <sup>10</sup> Lero embasha ekola eri aha cisiki c'emirhi. Na ngasi murhi guruhajira malehe minja gwatûbwa guna- kwebwe omu muliro. <sup>11</sup> Niehe ndwîrhe nammubatiza n'amîshi, nti lyo mucîyu-njuza. Ci kwonene owâyisha enyuma zânî andushire, ntakwânîni okumu-shwekûla enkwerho: ye wâmmubatize<sup>i</sup> muli Mûka Mutagatifu n'omu Muliro. <sup>12</sup> Okuboko kwâge kufumbasire olwîbo, ayish'iyêrûla ecibuga câge; ayish'ilu-nda amahemba gâge omu nguli, n'omulolo agudûlike omu muliro guruhazima.

### Yezu abatizibwa (Mk 1, 9-11; Lk 3, 21-22)

<sup>13</sup> Lero Yezu arhenga e Galileya, aja emunda Yowane àli e Yordani, mpu lyo abatizibwa naye. <sup>14</sup> Obwo Yowane amuhanza, anamubwîra, erhi: «We wa-nkambatizize, kurhi wayishirage emwânî!» <sup>15</sup> Yezu erhi amushuza, amubwîra, erhi: «Orhang'ireka, bulya kurhukwânine rhuyunjuze ngasi bishingânîne». Okuhandi Yowane amuleka. <sup>16</sup> Erhi Yezu ayus'ibatizibwa, arhenga omu lwîshi. Aho honênè, amalunga gayîguka: anacibona Omûka gwa Nyamuzinda gwamuyandagalira omu nshusho y'engûkû, yamujakwo. <sup>17</sup> Muli ako kasanzi, izu lyarhenga emalunga, lyaderha, erhi: «Oyu ye Mugala wani muzigirwa, oyu ncishingiramwo».

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 3

<sup>1</sup> Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας <sup>2</sup> [καὶ] λέγων, Μετανοεῖτε· ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. <sup>3</sup> οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, <sup>4</sup> \*\*εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους\*\* αὐτοῦ. <sup>4</sup> Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν αὐτοῦ, ἥ δὲ τροφή ἦν αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. <sup>5</sup> τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, <sup>6</sup> καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. <sup>7</sup> Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν

---

<sup>h</sup>**3.7** : Ahafarizcyi gwâlî murhwe gw'Abayahudi bakag'ishimba amarhegeko na ngasi kanwa k'abamîra kulusha olugero, na ntyo bône bayabirwa banarhuma abantu bayabirwa n'amarhegeko. Ebijiro byâbo bakagiyêreka abantu byahinduka bya buliyâlya. Abasaduceyi bône barhâyemeraga agarhali marhegeko mayandi-ke, bakacilahirira okushimba engeso z'abamîra.

<sup>i</sup>**3.11** : Obubatizo bwa Yowane burhâlî isakrarnenta, ci bwâlî bwa kurheganya abantu okuya-nkirira isakramenta ly'Obubatizo bwa Mwâmi Yezu.

φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; <sup>8</sup> ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας <sup>9</sup> καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. <sup>10</sup> ἤδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. <sup>11</sup> ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ <sup>12</sup> οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

<sup>13</sup> Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. <sup>14</sup> ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; <sup>15</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπειν ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. <sup>16</sup> βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθὺς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεώχθησαν [αὐτῷ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν [τὸ] πνεῦμα [τοῦ] θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν [καί] ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν <sup>17</sup> καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

## 4

### Kristu ahima amashumi ga Shetani omu irungu (Mk 1, 12-13; Lk 4, 1-13)

<sup>1</sup> Lero Yezu ahêkwa na Mûka omu irungu, mpu Iyo ashumikwa na Shetani. <sup>2</sup> Erhi aba amajira miregerege makumi ani na madufu makumi ani arhalya, anacishalika. <sup>3</sup> Owali'imushumika amushegerera, amubwîra, erhi: «Akaba oli Mwene-Nyamuzinda, oderhage aga mabuye gahinduke migati». <sup>4</sup> Naye amu-shuza, amubwîra, erhi: «Kuyandisirwe, mpu: Arhali mugati gône gujira omu-ntu, ci ajirwa na ngasi luderho lurhenga ekanwa ka Nyamuzinda». <sup>5</sup> Obwo Shetani amuhêka omu cishagala citagatifu, amuheba oku kanshonsho k'aka-Nyamuzinda. <sup>6</sup> Anacimubwîra, erhi: «Akaba oli Mwene-Nyamuzinda, hamiraga ahanshi, bulya kuyandisirwe, mpu: Nyamuzinda arhegeka bamalaika bage bakuhêke omu maboko gâbo, olek'isârhalâ». <sup>7</sup> Yezu amushuza. erhi: «Kuyandisirwe kandi, mpu: Irhondo orhashumikaga Nyakasane Nyamuzinda wawe». <sup>8</sup> Shetani ashub'imuhêka oku ntongo ndîndi, amuyêreka amâmi goshi g'en'igulu n'irenge lyâgo. <sup>9</sup> Anacimubwîra, erhi: «Nakuha ebyo byoshi okafu-kama wamparamya». <sup>10</sup> Yezu amushuza, erhi: «Rheng'aha, Shetanil bulya kuyandisirwe, mpu: Wakaz'iharâmya Nyakasane Nyamuzinda wawe, onaka-mukolera yenene». <sup>11</sup> Shetani anacimuleka obwo. Ho n'aho bamalahika bamuyegêra, banakaz'imurhumikira.

### Yezu ashubira e Galileya (Mk 1, 14-15; Lk 4, 14)

<sup>12</sup> Erhi Yezu ayumva oku Yowane agwâsirwe, ashubira e Galileya. <sup>13</sup> Aleka ecishagla ca Nazareti, acijira omu Kafarnaumu, hofi h'enyanya, elubibi lwa Zabuloni na Nefutali, <sup>14</sup> mpu Iyo kuyunjula okwaderhagwa n'omulêbi Izaya, erhi: <sup>15</sup> Ecihugo ca Zabuloni n'eca Nefutali, yo njira y'oku nyanja, ishiriza lya Yordani, muli Galileya y'olubaga! <sup>16</sup> Olubaga lwâli lubwârîre omu mwizimya, lwabona obulangashane bunji; obulangashane bwabonekera abâli omu cihugo c'omwizimya gw'olufu. <sup>17</sup> Kurhenga aho, Yezu arhondêra ayigîriza anaderha, erhi: «Cîyunjuzi, bulya Obwâmi bw'empingu buli hofi».

### Yezu ahamagala abaganda bani barhanzi (Mk 1, 16-20; Lk 5, 1-11)

<sup>18</sup> Obwo erhi Yezu adwîrhe ageragera eburhambi bw'enyanya y'e Galileya, abona abalondana babiri, Simoni - oderhwa Petro - n'omulumuna Andreyâ, badwîrhe barhega orhweshe rhwâbo omu nyanja: bulya bâli badubi. <sup>19</sup> Anaci-babwîra, erhi: «Nkulikiragi, nammujira badubi b'abantu». <sup>20</sup> Ho n'aho baleka orhweshe rhwâbo, bamukulikira. <sup>21</sup> Erhi arhenga aho, mpu arhambike, abona bandi babiri balondana, bo Yakobo, mwene Zebedeyo, bo n'omulumuna Yowane; erhi bali omu bwârho bwâbo bo n'ishe Zebedeyo, banadwîrhe balu-ngîramwo orhweshe rhwâbo; abahamagala. <sup>22</sup> Ho n'aho baleka obwârho bwâbo n'ishe, bamushimba.

### Yezu ayigîriza anafumya olubaga (Mk 1, 39; 3, 7-8; Lk 4, 14-15. 44; 6, 17-18)

<sup>23</sup> Obwo Yezu agera omu Galileya yoshi aj'ayigîriza omu masinagogi gâbo n'okuhanûla Emyanzi minja

---

<sup>1</sup> **4.15** Omu cigereki Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν Galileya tòn Etnôn, kuli kuderha : Galileya ishubûkiro ly'embaga, ciru n'abarhali Bayahudi menemene, bulya eyo myanzi yahisire e Sîriya; ci aha nkaba Zabuloni na Nefutali zo mbaga badesire,.

y'Obwâmi, anaj'afumya ngasi ndwâla na ngasi buzamba bwâli omu lubaga. <sup>24</sup> Irengye lyâge lyalumîra omu Sîriya yoshi: banacimulerhera balwâla banji, n'abâli bagwâsirwe n'obuzamba n'amalumwa ga ngasi lubero, n'abâli bagwêrhwe na Shetani, n'abasiŕhe n'abahinânge<sup>k</sup>, anacibaciza. <sup>25</sup> N'orhutu rhunji rhw'e Galileya n'orhw'e Dekapoli n'orhwarhengag'e Yeruzalemu, n'orhw'e Yuda n'orhw'ishiriza Iya Yordani, rhwamushimba.

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 4

<sup>1</sup> Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. <sup>2</sup> καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσεράκοντα καὶ νύκτας τεσσεράκοντα, ὕστερον ἐπέinaσεν. <sup>3</sup> Καὶ προσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. <sup>4</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ. <sup>5</sup> Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν καὶ ἕστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ <sup>6</sup> καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁροῦσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. <sup>7</sup> ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου. <sup>8</sup> Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν <sup>9</sup> καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ταῦτά σοι πάντα δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. <sup>10</sup> τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ\*\* μόνῳ \*\*λατρεύσεις. <sup>11</sup> Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσήλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

<sup>12</sup> Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. <sup>13</sup> καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλίμ <sup>14</sup> ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, <sup>15</sup> Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλίμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, <sup>16</sup> ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν σκότει φῶς εἶδεν μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. <sup>17</sup> Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε· ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

<sup>18</sup> Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. <sup>19</sup> καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. <sup>20</sup> οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. <sup>21</sup> Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. <sup>22</sup> οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

<sup>23</sup> Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. <sup>24</sup> καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνηχομένους [καὶ] δαιμονιζομένους καὶ σεληνιαζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. <sup>25</sup> καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

## 5

### Ab'iragi

<sup>1</sup> Lero erhi Yezu abona orhutu, aja oku ntondo, n'erhi aba amabwârhalâ, abaganda bâge bamujaho.

<sup>2</sup> N'erhi abumbûla akanwa, abayigîriza anaba-bwîra, erhi:

<sup>3</sup> «Iragi lyâbo abakenyi omu murhima, bulya Obwâmi bw'empingu buli bwâbo.

<sup>4</sup> Iragi lyâbo abirhohye, bulya bayish'irhegeka igulu.

<sup>5</sup> Iragi lyâbo abadwîrhe balaka, bulya bayish'irhulirizibwa.

<sup>6</sup> Iragi lyâbo abashalisirc banagwêrhe n'cnyôrha y'obushinganyanya, bulya bayish'iyigurha.

<sup>7</sup> Iragi lyâbo ab'olukogo, bulya bayish'ibêrwa nâbo olukogo.

<sup>8</sup> Iragi lyâbo ab'emirhima ecîre, bulya bayish'ibona Nyamuzinda.

<sup>9</sup> Iragi lyâbo ab'omurhûla, bulya bayish'idêrhwa bene Nyamuzinda.

<sup>10</sup> Iragi lyâbo abadwîrhe balibuzibwa erhi bushinganyanya burhuma, bulya Obwâmi bw'empingu buli bwabo.

<sup>k</sup>4.24 : Kuli kuderha ecihugo c'e Galileya n'ebishagala by'eburhambi. Abahinânge erhi b'enji-ngo zihozire.

<sup>11</sup> Mugwêrhe iragi bakammujacira, bakanamulibuza, bakanammuderhera ngasi mabî, bakammubeshera erhi nie ntuma. <sup>12</sup> Musime munacishinge, bulya oluhembo lwinyu lwâyish'iba lunene omu mpingu. Nabo abalêbi bali bammushokolire<sup>l</sup>, ntyo kwo balibusire.

### **Omunyu n'obulangashane bw'igulu (Mk 9, 50; Lk 14, 34-35)**

<sup>13</sup> Mwe, muli munyu gw'igulu. Ci kwône, omunyu gukarhengamwo obunu-nu, cici gwankacilungwamwo? Ntaco gwankacikwânana okurhali kukabulirwa embuga n'okulabarhwa n'abantu. <sup>14</sup> Mwe, muli bulangashane bw'igulu. Eci-shagala ciyûbasirwe oku busongerwe bw'entondo cirhankafulikwa. <sup>15</sup> Kandi barhayâkiza akamole okukafulika omu byâsi, ci mpu bakamanike emugamba, lyo kamolekera abali omu nyumpa boshi. <sup>16</sup> Ntyo obulangashane bwinyu bu-moleke embere z'abantu, lyo bakabona ebijiro binyu binja, bakuza Sho oli omu mpingu.

### **Okushimba amarhegeko**

<sup>17</sup> Murhagererezagya mpu nal'ikûla Amarhegeko erhi Abalebi: ntal'igakûûla, ci nal'igayunjuliza. <sup>18</sup> Mmubwîre okunali, kuhika amalunga n'igulu bigere i<sup>m</sup> ciru ye munyi, ciru nsigiri nguma y'omu Marhegeko erhankarhenga, kuhika byoshi bishingânane. <sup>19</sup> Owakûle hirhegeko higuma muli aga manyinyi bweneêne, akayigîriza abantu okujira ntyo, ye wayish'iba murho omu Bwâmi bw'empingu; ci owagashimbe akanagayigîriza, oyo ye wayish'ikuzibwa omu Bwâmi bw'empingu.

### **Obushinganyanya buhyahya bulushire obwa mîra**

<sup>20</sup> Ci mmubwizire: akaba obushinganyanya hwinyu burhalushiri obw'Aba-shamuka b'ihano n'obw'Abafarizeyi, murhakalabarha omu Bwami bw'empingû. <sup>21</sup> Mwayumvirhe oku aba mîra babwizirwe, mpu: Irhondo orhayirhaga; na owayirhe, akwânîne okuhanwa omu lubanja. <sup>22</sup> Ci niehe mmubwizire oku ngasi yeshi wabîkire owâbo oburhe, ayish'ihanwa omu lubanja. Naye owabwîre owabo mpu kadunduguli, akwânîne okuhanirwa e kagombe<sup>n</sup>. N'owabwîre owâbo mpu musirhe, âyish'ihanwa omu nyenga y'omuliro. <sup>23</sup> Lero akaba odwîrhe enterekero yawe mpu oyihêke oku lutare<sup>o</sup>. okakengera oku owinyu akubîkira akarhinda emurhima, <sup>24</sup> orhang'ileka oburherekêre bwâwe embere z'olutare; ogend'iyumvanya n'owinyu, na hano ogaluka, ogal'ihâna oburherekêre bwâwe. <sup>25</sup> Kaz'imuyumvanye mwe n'omushombanyi winyu duba, rnuciri omu njira naye, oyo mushombanyi alek'ikuhâna emwa omutwi w'olubanja, n'omutwi w'olubanja alek'ikuha omuganda: olek'ikwêbwa omu mpamikwa. <sup>26</sup> Nku-bwizire okunali: orhamurhenge orhanaj'iryula obujuma buzinda. <sup>27</sup> Mwayumvirhe oku babwizire aba mîra, mpu: Irhondo omanyè wankahu-sha. <sup>28</sup> Ci niehe mmubwizire oku ngasi yeshi wabone omukazi n'okumwifinja, oyo muntu emurhima erhi amuhushirekwo. <sup>29</sup> Akaba isû lyâwe liryô linakaz'ikushumika, olirhomole, onalikabulire kuli; bulya kuli kwinja kulusha okuheza cirumbu ciguma omu birumbu byâwe, ah'okuheza omubiri gwoshi omu nyenga y'omuliro. <sup>30</sup> N'akaba okuboko kwâwe kulyo kunakakushumika, okutwe onakukabulire kuli: bulya kukwânîne oheze cirumbu ciguma omu biru-mbu byâwe, ah'okuheza omubiri goshi omu nyenga y'omuliro. <sup>31</sup> Kandi badesire, mpu: Ngasi yeshi wahuluse mukâge, amuhe acerhe c'o-kumuhulusa. <sup>32</sup> Niehe mmubwizire oku ngasi yeshi wahuluse mukâge, -nta- desiri omukazi w'ohuha burhali bwo,- arhumire ahusha; naye owayanke omukazi muhuluse, agonyire<sup>p</sup>. <sup>33</sup> Kandi mwayumvirhe oku aba mîra babwîzirwe, mpu: Irhondo omanyè wankalahira ebîrà, ci okakomezeza Nyakasane endahiro zâwe. <sup>34</sup> Ci niehe mmubwizire nti murhakag'ilahira ciru ehitya: arhali oku izîno ly'amalunga, bu-lya eri ntebe ya Nyamuzinda; <sup>35</sup> arhanali oku igulu, bulya kw'aheba amagulu gâge; arhanali kuli Yeruzalemu, bulya cîri Cishagala ca Mwâmi Mukulu. <sup>36</sup> Orhanalahiriraga oku irhwe lyâwe, bulya nta buhashe ogwêrhe bw'okuhindula luviri luguma lube lwêru erhi lwîru. <sup>37</sup> Oluderho lwinyu lube: «Neci, neci; na-nga, nanga»; n'ehyankalushisa aho, erhi hibî. <sup>38</sup> Mwayumvirhe oku badesire: Isu oku isû n'elino oku lino. <sup>39</sup> Niehe mmu-bwizire nti murhakag'igalulira omuntu amabî gâge; ci omuntu akakushurhira omu irhama liryô, omurhege n'ery'ekulembe. <sup>40</sup> N'owakuhêke lubanja erhi cishûli<sup>q</sup> câwe cirhuma, omulekere n'olubega. <sup>41</sup> Owakusêze mpu ojirc naye nsima cihumbi, ojire naye bihumbi bibiri. <sup>42</sup> Owakuhûne onamuhe; n'irhondo oma-nye wankayaka owalonz'ikuhôza. <sup>43</sup> Mwayumvirhe oku badesire, mpu: Okazigira omwalungwe wâwe,

---

<sup>l</sup>5.12 : Entumwa zayîmire ahali h'abalêbi.

<sup>m</sup>5.18 : i nsigiri: kwo kuderha mpu ciru n'ecinwa ciguma c'omu Marhegeko.

<sup>n</sup>5.22 : Akagombe: ihano likulu ly'e Yeruzalemu.

<sup>o</sup>5.23 : Lutare: lwo luhêrero

<sup>p</sup>5.32 : Lola amahugulo 19, 9.

<sup>q</sup>5.40 : Aciyanke mpu cibe cikinja.



ona-shombe omushombanyi wawe. <sup>44</sup> Ci niehe mmubwizire nti muzigire abammu-shomba, musengerere abammulibuzi; <sup>45</sup> Iyo muba bana ba Sho w'emipingu, obashîsa izûba lyâge oku binja n'ababî, onaniêsa enkuba oku bashinganyanya n'endyâlya. <sup>46</sup> Mâshi! mukazigiraga abamuzigira bônene, luhembo luci mwayi-sh'ihâbwa? Ka ebishungu' byôki birhajira ntyo? <sup>47</sup> Na mukakalamusa bene wi-nyu bônene, kurhi mulushînage obwo? Ka abapagani bôki barhajira ntyo? <sup>48</sup> Kuziga mwehe mube bimâna nk'oku Sho w'emipingu ali mwimâna.

## KATA MAGΘAION

The Sermon on the Mount Matthew 5–7

<sup>1</sup> Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσήλθαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ <sup>2</sup> καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων,

The Beatitudes (Lk 6.20-23)

<sup>3</sup> Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

<sup>4</sup> μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

<sup>5</sup> μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.

<sup>6</sup> μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

<sup>7</sup> μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

<sup>8</sup> μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.

<sup>9</sup> μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.

<sup>10</sup> μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

<sup>11</sup> μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν καὶ ἔπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι] ἕνεκεν ἐμοῦ. <sup>12</sup> χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

Salt and Light (Mk 9.50; Lk 14.34-35)

<sup>13</sup> Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθὲν ἐξω καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. <sup>14</sup> Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὁρους κειμένη <sup>15</sup> οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. <sup>16</sup> οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Teaching about the Law

<sup>17</sup> Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. <sup>18</sup> ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν· ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. <sup>19</sup> ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. <sup>20</sup> λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Teaching about Anger

<sup>21</sup> Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. <sup>22</sup> ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. <sup>23</sup> ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, <sup>24</sup> ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθαι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. <sup>25</sup> ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἴ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτε σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτὴς τῷ ὑπηρέτῃ καὶ εἰς φυλακὴν βληθῇς. <sup>26</sup> ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

Teaching about Adultery

<sup>27</sup> Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις. <sup>28</sup> ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτὴν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. <sup>29</sup> εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γὰρ σοὶ ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν. <sup>30</sup> καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γὰρ σοὶ ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου εἰς γέενναν ἀπέλθῃ.

Teaching about Divorce (Mt 19.9; Mk 10.11-12; Lk 16.18)

---

<sup>5.46</sup> Ebishungu: Abavurhisa, bulya omukolo gwâbo gwakag'ibahira omu kanga k'okulya ebya bene. E-mw'Abayahudi, okuderha muvurhisa erhi muhûza n'okuderha cishungu, kwàli kuguma.

<sup>31</sup>Ἐρρέθη δέ, Ὡς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. <sup>32</sup>ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, καὶ ὃς ἔαν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.

Teaching about Oaths

<sup>33</sup>Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. <sup>34</sup>ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ, <sup>35</sup>μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ, μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως, <sup>36</sup>μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ποιῆσαι ἢ μέλαιναν. <sup>37</sup>ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

Teaching about Retaliation (Lk 6.29-30)

<sup>38</sup>Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. <sup>39</sup>ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα [σου], στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην <sup>40</sup>καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον <sup>41</sup>καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. <sup>42</sup>τῷ αἰτοῦντί σε δός, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανίσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.

Love for Enemies (Lk 6.27-28, 32-36)

<sup>43</sup>Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. <sup>44</sup>ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, <sup>45</sup>ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους. <sup>46</sup>ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; <sup>47</sup>καὶ ἐὰν ἀσπάσῃσθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν; <sup>48</sup>Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.

## 6

### Entûlo n'okurhabâla abakenyi

<sup>1</sup>Mumanye murhakag'iyêrekana ebijiro binyu binja embere z'abantu mpu mubonwe, bulya mukajira ntyo, murhakabona luhembo emwa Sho w'empingungu. <sup>2</sup>Lero nka okola waha omukenyi akantu, orhabuhaga mushekera, nk'oku endyâlya zijira omu sinagogi n'omu bishagala, mpu lyo abantu bazikuza. Okuli, mmubwîre, bâhâbirwe mîra okuhembo lwâbo. <sup>3</sup>Wehe, nka waha omukenyi, okuboko kwâwe kumosho kurhamanyaga eci okulyo kwajira. <sup>4</sup>Ntyo ehi waha omukenyi hirhamanyîbagwa; na Sho obona ebifulisirwe, akugalulirahyo.

### Okushenga

<sup>5</sup>Nka mwashenga, murhabâga nka ndyâlya zisîma okushenga bwimanga omu sinagogi n'omu mashanganizo g'enjira, mpu lyo zibonwa n'abantu. Okuli, mmubwîre, bahabirwe mira oluhembo lwâbo. <sup>6</sup>Wehe, nk'okola washenga, oje omu mwâwe, na hano wamayigala olumvi, oshenge Sho omu kahwenyenye, na Sho obwine omu kahwenyenye, akugalulira.

### Isala rhwakabwîra Larha (Lk 11, 2-4)

<sup>7</sup>Kuziga nka mwashenga, murhaderhaga binji nka bapagani, abamanya mpu okuderha binji kwarhuma bayumvîbwa. <sup>8</sup>Mâshi, murhabashushaga; Sho ayishi ebi mulagirirekwo embere mumuhune. <sup>9</sup>Alagi oku mwakashenga:

Larha, oli omu mpingu,

Izino lyâwe likuzibwe,

<sup>10</sup>Obwami bwawe buyishe,

Obulonza bwawe bube en'igulu nk'empingungu.

<sup>11</sup>Orhuhe ene akalyo kirhu ka ngasi lusiku.

<sup>12</sup>Orhukulire emyenda yirhu,

nk'oku nirhu rhuikulira abarhulireyo.

<sup>13</sup>Orhanarhuhiraga omu mashumi,

ci orhulikuze oku Mubi. <sup>s</sup>

<sup>14</sup>Kuziga mukababalira abantu amabî bammujirire, Sho w'empingungu naye anammubabalira. <sup>15</sup>N'akaba

---

<sup>s</sup>6.13 : Kandi erhi «orhulikuze omu kubî».

murbababaliri abantu, naye Sho arha-mmubabalire ebyâha binyu.

### Okucîshalisa

<sup>16</sup> Nka mwacîshalisa, murhabaga burhe nka ndyâlya, ezicîjira eminyuga ebusu, mpu lyo abantu babona oku bacîshalisize. Okuli mmubwîre, mira bahabagwa olubembo lwâbo. <sup>17</sup> Ci wehe, nka wacîshalisa, ohebe amavurha omu irhwe onashuke obusu bwâwe; <sup>18</sup> olek'ibonwa n'abantu nk'ocîshalisize, ci obonwe na Sho omu bufunda, na Sho odwîrhe abona eby'obufunda, akugalulira.

### Omuhaiko gw'okuli (Lk 12, 33-34)

<sup>19</sup> Murhacîbikiragya omuhako en'igulu, emunda engisha n'enundo zaguha-lagula, n'emunda ebishambo birhula enyumpa binazimba. <sup>20</sup> Ci mucibikire amahirhi empingu, emunda engisha n'emundo zirhahalagula, n'aha ebishambo birharhula nyumpa birhanazimba. <sup>21</sup> Bulya aha omuhako gwâwe guli ho n'omurhima gwâwe guba.

### Isu kwo kamole k'omubiri (Lk 11, 34-35)

<sup>22</sup> Akamole k'omubiri gwâwe, lyo isû lyâwe. Jsu lyâwe likaba tiri ligumagama, omubiri gwâwe gwanaba omu bulangashane. <sup>23</sup> Ci isû lyâwe likaba libi, omubiri gwâwe gwoshi gwanaba omu mwizimya. Akaba akamole kâwe kali mwizimya, mwizimya mucu kankaba!

### Okucîshoga Nnâmahanga erhi ebirugu (Lk 16. 13; Mt 5, 3-4; 19,21-26)

<sup>24</sup> Ntaye wankakolera bâmi babiri: bulya anashomba muguma, azigire owu-ndi; erhi ashimbe muguma, anene owundi. Murhankahashikolera Nyamuzinda n'ebirugu.

### Okulangalira Nnâmahanga (Lk 12, 22-31)

<sup>25</sup> Co cirhumire mmubwîra: Murharhanyagya oku buzine bwinyu, mpu bici mwalya, n'oku mubiri, mpu bici mwayambala. Ka obuzîne burhalusbiri ebiryo, nisi Erhi omubiri, ka gurhalushiri emyambalo? <sup>26</sup> Rhengi mulole orhunyunyi, oku rhurhamîra rhurhanasârûla, ciru rhurhanahaka; na<sup>t</sup> Sho w'empingu ye o-rhulîsa. Mâshi! ka murharhulushiri? <sup>27</sup> Ndi muli mwe, ciru ankahangaza, wa-nkahash'iyusûla ikoro liguma oku buli bwâge? <sup>28</sup> Cirhuma murhanya oku myambalo? Lolagi obwaso bw'omu mashwa oku bumeru: burbabinga bu- rhanaluka. <sup>29</sup> Mmubwizire oku ciru Salomoni omw'irenge lyâge lyoshi, arhaya-mbalaga nka hyaso higuma muli rhwo. <sup>30</sup> Mâshi! Nnâmahanga akayambika ntyo ehyasi hy'omw'ishwa, ehiriho ene n'irhondo erhi hyakwebirwe omu muli-ro; banyamubula-bwemere, ka arhamujirire okulushire aho! <sup>31</sup> Murharhanya-gya n'okuderha, mpu: «Bici rhwakalya, erhi bici rhwanywa, erhi bici rhwakayambala?» <sup>32</sup> Ebyo byoshi, bapagani babilonza. Kali Sho w'empingu ayishi oku mubuzire ebyo byoshi. <sup>33</sup> Burhanzi mulonze Obwami n'obushinga- nyanya bwabò, n'ebyo byoshi mwèqyish'ibiyushulirwa.. <sup>34</sup> Kuziga mu-rhakag'iciyirha oku b'irhondo; olusiku lw'irhondo lwacilongeza lwèone. Ngasi lusiku n'amabi galò.

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 7

Teaching about Almsgiving

<sup>1</sup> Προσέχετε [δὲ] τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ γέ, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. <sup>2</sup> Ὅταν οὖν ποιῆς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. <sup>3</sup> σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου, <sup>4</sup> ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.

Teaching about Prayer (Lk 11.2-4)

<sup>5</sup> Καὶ ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ὡς οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. <sup>6</sup> σὺ δὲ ὅταν προσ-εύχῃ, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι. <sup>7</sup> Προσευχόμενοι δὲ μὴ βατταλογήσητε ὥσπερ οἱ ἔθνικοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν

---

<sup>t</sup>6.26 : Omu cigereki , «kai» wa ntya, ashushine na «waw» kantalingânana w'ecihebraniya baderha «inversif» omu nfarasè. Ntyo ahâli h'okuderha «na Sho w'empingu ye orhulîsa », rhwanaderha «cikwône Sho w'empingu ye orhulîsa», okurhahinga ogalibona ebiwalya, kali kantalingânana.

είσακουσθήσονται. <sup>8</sup> μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. <sup>9</sup> Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου <sup>10</sup> ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς <sup>11</sup> <sup>12</sup> ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν <sup>13</sup> ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. <sup>14</sup> Ἐὰν γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος <sup>15</sup> ἐὰν δὲ μὴ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

#### Teaching about Fasting

<sup>16</sup> Ὄταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡς οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν. <sup>17</sup> σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι, <sup>18</sup> ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυφαίῳ· καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ ἀποδώσει σοι.

#### Treasure in Heaven (Lk 12.33-34)

<sup>19</sup> Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρώσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν <sup>20</sup> θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρώσις ἀφανίζει καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν <sup>21</sup> ὅπου γὰρ ἐστὶν ὁ θησαυρὸς σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά σου. The Light of the Body (Lk 11.34-36) <sup>22</sup> Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ἐὰν οὖν ᾗ ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται <sup>23</sup> ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾗ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον. <sup>24</sup> Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίους δουλεῦν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἐτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεῦν καὶ μαμωνᾷ.

#### God and Mammon (Lk 16.13) Care and Anxiety (Lk 12.22-34)

<sup>25</sup> Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε [ἢ τί πίητε] μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσῃσθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; <sup>26</sup> ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; <sup>27</sup> τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πηχυν ἓνα; <sup>28</sup> καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνουσιν· οὐ κοπιῶσιν οὐδὲ νήθουσιν <sup>29</sup> λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων. <sup>30</sup> εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; <sup>31</sup> μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, Τί φάγωμεν; ἢ, Τί πίωμεν; ἢ, Τί περιβαλώμεθα; <sup>32</sup> πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων. <sup>33</sup> ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν [τοῦ θεοῦ] καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. <sup>34</sup> μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἢ γὰρ αὔριον μεριμνήσει ἑαυτῆς· ἀρκετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

## 7

### Okurhatwa olwa bene (Lk 6, 37-42; Mk 4,24)

<sup>1</sup> Murhakazag'itwa oluli omu mwa bene, irhondo bankatwa oluli omu mwi-nyu. <sup>2</sup> Oku mwānatwe oluli omu mwabene, kwo mwātuirwe oluli omu mwinyu, n'omulengo mwalengeremwo abandī gwo ninyu mwālengerwernwo. <sup>3</sup> Ci oja wadōkōlakwo ehyasi hiri omw'isū ly'owinyu, orhanabona enduluma y'omurhi eri omw'isū lyāwe! <sup>4</sup> Erhi bici obwīrira owinyu, erhi: Lemba nkudōkōle ehyasi hikuli omw'isū; n'obwo enduluma y'omurhi ekuli omw'isū? <sup>5</sup> Eyi ndyālya! orheng'irhenza enduluma y'omurhi ekuli omw'isū, ogal'idōkōla owinyu ehyasi himuli omw'isū.

### Okurhashereza ebintu bitagatifu

<sup>6</sup> Murhakag'iha orhubwa ebiryo bitagatifu, murhanakag'ikwēba enjuma zi-nyu embere z'engulube, zirek'izilabarha, na hano zimmuhindikira, zi-mmujanule.

### Ensengero zihasha byoshi (Lk 1/, 9-13)

<sup>7</sup> Muhūne, mwahābwa; mulonzelonze, mwarhōla; mukomambe, mwayigu-lirwa. <sup>8</sup> Bulya ngasi ohūna, anahābwe; na ngasi olonza, anarhōle; n'okomamba oku lumvi, anayigulirwe. <sup>9</sup> Ndi muli mwe, omugala erhi ankamuhūna obuntu, ankamuha ibumba? <sup>10</sup> Nisi erhi ankamuhūna enfi, ka ankamuha empiri? <sup>11</sup> Mwe babi, mukamanya ebinja mwakāha abana binyu, minja manganaci Sho ankaha abamubūna!

### Ihano lirimo agandi goshi (Lk 6, 31)

<sup>12</sup> Ntyo, ngasi hyoshi mulonza abantu bammujirire, ninyu mubajirirehyo: Iyo Irhegeko eryo n'Abalêbi.

### **Amajira abiri (Ik 13, 24)**

<sup>13</sup> Mugerere omu !uso lufundire, bulyo oluso lugali n'olushanjusire eri njira ehêka ebwa kuheza, na banji bayigeramwo. <sup>14</sup> Ci oluso lufunda n'enjira efundîre yo ehêka ebwa Buzîne, na banyi bayibona.

### **Abalêbi b'obunywesi (Lk 6, 43,44)**

<sup>15</sup> Mumanye abalêbi b'obunywesi, abammujaho nka bana-buzi, n'obwo omu murhima gwabo bali biryanyi. <sup>16</sup> Mwabamanyire oku bijiro byâbo. Ka mukola mubwine owahumbûla amalebe oku mishûgi? Nisi erhi enyungu oku murhandagule? <sup>17</sup> Na ntyo, ngasi murhi mwinja guyânakwo amalebe minja, na ngasi murhi mubî guyanakwo amalehe mabî. <sup>18</sup> Omurhi mwinja gurbankayâna kwo amalehe mabî, n'omurhi mubî gurbankayânakwo malehe minja. <sup>19</sup> Ngasi murhi gurbankayâni malehe minja, gunatûbwe, gukwêbwe eciko. <sup>20</sup> Nâshub'immubwîra: oku bijiro byâbo mwâbamanyire.

### **Abaganda b'okuli (Lk 6, 46-49; 13, 26-27)**

<sup>21</sup> Arhali ngasi ombwîra, mpu: Yagirwa, Yagirwa, ye wâje omu Bwâmi bw'empingu, ci olya ojira oku Larba oli omu mpingu alonza, y'oyo ye wâhike omu Bwâmi bw'empingu. <sup>22</sup> Banji bambwire olwo lusiku: Waliha, Waliha, kali oku Izîno lyâwe rhwakag'iderha ebyânayishe! Oku Izîno lyâwe rhwakag'ilibi-rhakwo abashetani! oku Izîno lyâwe rhwakag'ijiramwo ebisomerîne binji!» <sup>23</sup> Nani nyish'ibabwîra obwo oku nta lusiku nabamanyire, nti: ntengiho mwe banyankola-maligo. <sup>24</sup> Oyumvirhe ezi nderbo zâni akanazishimba, bayish'imu-shushanya omuntu ocîrhonda, owayûbakaga enyumpa yâge okw'ibuye. <sup>25</sup> E-nkuba yanacinia, enyishi n'empusi byanacyisha, byacihonda kuli erya nyumpa, erhakulumbaga: bulya yâli eyûbasirwe oku ibuye. <sup>26</sup> Ci ngasi yeshi wakayumva ezi nderbo zâni, abule n'okuzishimba, anashushanywa n'omusirhe wayûbakaga enyumpa yage oku mushenyi. <sup>27</sup> Erhi enkuba ecinia, n'enyishi n'empusi biciyisha, byacîhonda kuli erya nyumpa yacîhongokera. Lero obuhanya bwaja oku bundi!»

### **Olubaga lwasômerwa n'enyigirizo za Yesu (Lk 7, 1; 4, 32; Mk 1, 22)**

<sup>28</sup> Byamaciba ntyo! erhi Yezu ayûs'iderha ebyo binwa, orhutu rhw'abantu rhwasômerwa n'enyigirizo zâge. <sup>29</sup> Bulya akag'ibayigiriza nka ogwêrhe obuha-she, arhanali nk'abigiriza bâbo.

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 7**

Judging Others (Lk 6.37-38, 41-42)

<sup>1</sup> Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε <sup>2</sup> ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν. <sup>3</sup> τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; <sup>4</sup> ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; <sup>5</sup> ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου τὴν δοκόν, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. <sup>6</sup> Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶν μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

Ask, Seek, Knock (Lk 11.9-13)

<sup>7</sup> Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν <sup>8</sup> πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται. <sup>9</sup> ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ; <sup>10</sup> ἢ καὶ ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ; <sup>11</sup> εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. <sup>12</sup> Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

The Narrow Gate (Lk 13.24)

<sup>13</sup> Εἰσέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς <sup>14</sup> τί στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι εἰσιν οἱ εὕρισκοντες αὐτήν.

A Tree Known by Its Fruit (Lk 6.43-44)

<sup>15</sup> Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσιν λύκοι ἄρπαγες. <sup>16</sup> ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα; <sup>17</sup> οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. <sup>18</sup> οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν οὐδὲ δένδρον

σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. <sup>19</sup> πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. <sup>20</sup> ἄρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγινώσσεσθε αὐτούς.

I Never Knew You (Lk 13.25-27)

<sup>21</sup> Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. <sup>22</sup> πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; <sup>23</sup> καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν. The Two Foundations (Lk 6.47-49) <sup>24</sup> Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν <sup>25</sup> καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. <sup>26</sup> καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ἄμμον <sup>27</sup> καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη. <sup>28</sup> Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ

## 8

### III. Enyigirizo z'obwami bw' empingu

#### Yezu afumya omushonyo (Mk 1, 40-45; Lk 5, 12-16)

<sup>1</sup> Erhi ayandagala oku ntondo, orhutu rhunji rhw'abantu rhwamushimba. <sup>2</sup> N'aho honênè, omushomyo ayisha, amushenga anamubwîra, erhi: «Wa- liha, okalonza wanamfumya». <sup>3</sup> Yezu alambûla okuboko, amuhumako anamu- bwîra, erhi: «Nnonzize, fumaga!» Muli ako kanya konênè, olushomyo lwage lwafuma. <sup>4</sup> Yezu anacimubwîra, erhi: «Omanyè orhabwîraga ndi, ci agende, o'j'iciyêrekana emwa abadâhwa, onajire oburherekere bwawe, nka kulya Musa arhegesire, lyo buba cerekane c'okufuma kwawe.

#### Yezu afumya omurhumisi w'omukulu w'abasirika

(Lk 7, 1-10; Yn 4. 46-53; Lk 13, 28-29)

<sup>5</sup> Lero erhi acija omu Kafarnaumu, omukulu w'abasirika amujaho mpu amusengere. <sup>6</sup> anaciderha, erhi: «Nyamwagirwa, mwambali wâni agwishire omu mwâmi, ahazire ebirumbu. anadwîrhe alumwa bwenêne». <sup>7</sup> Naye Yezu amubwîra, erhi: «Nyiruka, namufumya». <sup>8</sup> Olya murhambo w'abasirika amu- shuza, erhi: «Mâshi Nyamwagirwa, ntakwanini oje omu mwâni, ci oderhe ci- mwa ciguma conene, na mwambali wâni afuma. <sup>9</sup> Bulya nani, ciru okambona, kurhegekwa ntegekwa, erhi nanjira nani abasirika ntegeka obwo. Nambwîrc oyu, nti «genda», anagende. Nkabwîra owundi, nti «yisha», anayishe. Na nka- bwîra mwambali wani, nti «jira hirebe». anahijire». <sup>10</sup> Erhi Yezu ayumva ntyo, asômerwa, abwîra abâli bamukulikire, erhi: «Mmubwîre okuli, ntasag'ibona o- bwemere bungana aha omu Israheli. <sup>11</sup> Muyumve mmubwîre: banji bayish'i- rhenga ebushoshôkero bw'izûba n'emunda lizikira, badahale haguma n'A- brahamu n'Izaki na Yakobo omu Bwâmi bw'empingu. <sup>12</sup> Abana bw'Obwâmi bôhe bayish'ikabulirwa omu ndunduli y'omwizimya, mwo bahogerere n'okukenyeza amino». <sup>13</sup> Okubundi anacibwîra olya mukulu w'abasirika, erhi: «Gendaga! Bibe nka oku wayemîre!» Muli ako kanya konênè, omwambali anacifuma.

#### Yezu afumya nnazala wa Petro (Mk 1,29-31; Lk 4,38-39)

<sup>14</sup> Erhi Yezu ahika aha mwa Petro, ashimâna nnazâla agwishîre, erhi alwâla ' ishushira. <sup>15</sup> Amuhuma oku kuboko, n'ishushira lyamulîka. Anacizûka, abako- lera.

#### Bantu banji bacizwa na Yezu (Mk 1, 32-34; Lk 4, 40-41)

<sup>16</sup> Ehi biba bijingo, bamulêhera bantu banji bagwerhwe n'abazimu; alibi- rha oku bazimu n'oluderho lwâge, n'abâli balwâla abafumya boshi boshi. <sup>17</sup> Na ntyo akanwa k'omulêbi Izaya kayunjula, bulya âli erhi adesire, mpu: Ayansire obuzamba bwirhu anabarhula endwâla zirhu. Ebi owalonz'ishimba Yezu arhegesirwe okujira (Lk 9, 57-60) <sup>18</sup> Lero ehi abona orhutu rhunji rhw'abantu eburhambi bwâge, Yezu

aderha mpu bayikire enyanja<sup>u</sup>. <sup>19</sup> Mwigiriza muguma amujaho, amubwira, erhi: Wa- liha, nakushimba aha wankaja hoshi». <sup>20</sup> Yezu anacimushuza, erhi: «Banya- mbwe bajira obulumba, n'orhunyunyi rhw'omu malunga rhujira enyôgo; Mwene-omuntu yehe arhajira aha ankaheba irhwe». <sup>21</sup> Owundi w'omu baganda bage amubwira, erhi: «Waliha, ondike ngend'ibisha larha», <sup>22</sup> Naye Yezu amushuza, erhi: «Nshimba, oleke abafu babishe emifu yabo».

#### **Yezu arhûza omulaba (Mk 4, 35-41; Lk 8, 22-25).**

<sup>23</sup> Erhi acija omu bwârho, abaganda bage bamukulikira. <sup>24</sup> Ho n'aho omula- ba gwanacizûka omu myanja, kuhika obwârho bwalonz'ilohama. Yehe erhi ali îro. <sup>25</sup> Lero abaganda bage bamujaho, bamutula banamubwira, erhi: «Yagi- rwa, kufa kuno, orhucize! » <sup>26</sup> Naye ababwira, erhi: «Bici muyôbohire, babula- buyemere?» Erhi acizûka, akalihira empûsi n'enyanja, n'omurhûla gwaba, <sup>27</sup> Obwo abantu basômerwa, banakaderha, mpu: «Lero ye ndi oyu! Ci yêhe e-mpûsi n'enyanja bidwîrhe byamuyemêra!»

#### **Yezu alikûza bantu babiri b'e Jerazeni (Mk 5, 1-20; Lk 8, 26-39)**

<sup>28</sup> Erhi aciyikira omu cihugo e' Abajerazeni, bantu babiri bagwêrhwe n'aba- shetani barhenga omu nshinda, balibirhira emunda ali. Abo bantu erhi hasi- rahire, kuhika nta muntu wankacigezire muli eyo njira. <sup>29</sup> Banacirhondêra hayâma banaderha, erhi: «Bici rhufanwa nâwe, Mwcne-Nyamuzinda? Ka wa- gezire amango mpu oyish'irhulibuza?» <sup>30</sup> Aha burhambi hali obuso bunene bw'engulube, erhi ziyabusire. <sup>31</sup> Lero balya bashetani bamuhûna, banaderha, erhi: «Okarhulibirhakwo, orhurhume muli bula buso bw'engulube». <sup>32</sup> Anacibabwira, erhi: «Gendagi». Bagenda, banacija muli zirya ngulube. Lero zanacitula ecimologo, obuso bwoshi bwahona oku manga, bwagend'iciloha omu nyanja, bwafira omu mîshi. <sup>33</sup> Abangere bôhe bacikulira omulindi, bayâkira eka; n'erhi bahika omu lugo, baderha ngasi kwoshi babwîne, n'oku balya bali bagwêrhwe n'abashetani balibuzibagwa. <sup>34</sup> Erhi bayumva ntyo, abantu boshi ba cirya cishagala baja emunda Yezu ali; erhi bamubona, bamubwira mpu abarhenger'eka.

### **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 8**

The Cleansing of a Leper (Mk 1.40-45; Lk 5.12-16)

<sup>1</sup> Καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. <sup>2</sup> καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι. <sup>3</sup> καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρίσθῃ καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθῃ αὐτοῦ ἡ λέπρα. <sup>4</sup> καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἰπῆς, ἀλλ' ὅπως σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκον τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

The Healing of a Centurion's Servant (Lk 7.1-10; Jn 4.43-54)

<sup>5</sup> Εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθεν αὐτῷ ἐκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν <sup>6</sup> καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. <sup>7</sup> καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. <sup>8</sup> καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἐκατόνταρχος ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. <sup>9</sup> καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἐρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. <sup>10</sup> ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρον. <sup>11</sup> λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, <sup>12</sup> οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. <sup>13</sup> καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἐκατοντάρχῃ, Ὑπάγε, ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι. καὶ ἰάθη ὁ παῖς [αὐτοῦ] ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

The Healing of Many People (Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

<sup>14</sup> Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρεσσουσαν <sup>15</sup> καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ ἡγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ. <sup>16</sup> Ὁσίας δὲ γενομένης προσῆνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν, <sup>17</sup> ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.

The Would-be Followers of Jesus (Lk 9.57-62)

<sup>18</sup> Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄχλον περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. <sup>19</sup> καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. <sup>20</sup> καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ

ἀλώπτεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. <sup>21</sup> ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ] εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου. <sup>22</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθε μοι καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

The Calming of a Storm (Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

<sup>23</sup> Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. <sup>24</sup> καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων, αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν. <sup>25</sup> καὶ προσελθόντες ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα. <sup>26</sup> καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. 27οὶ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν λέγοντες, Ποταπὸς ἐστὶν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσιν;

The Healing of the Gadarene Demoniacs (Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

<sup>28</sup> Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. <sup>29</sup> καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἤλθες ὥδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; <sup>30</sup> ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη. <sup>31</sup> οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. <sup>32</sup> καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ἰδοὺ ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι. <sup>33</sup> οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων. <sup>34</sup> καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῷ Ἰησοῦ καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεισαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

## 9

### Yezu afumya omuntu ohozire enungo (Mk 2, 1-12; Lk 5, 17-26)

<sup>1</sup> Acijira omu bwârho, ayikirira omu cishagala câge<sup>v</sup>. <sup>2</sup> Ho n'aho, bamule-rhera omuntu ohozire enungo, erhi bamugwishizize oku ncingo. Naye Yezu erhi abona obwêmere bwâbo, abwîra nyakuhola enungo, erhi: «Olangalire, mwana wâni, wamakulirwa ebyâha<sup>w</sup>». <sup>3</sup> Lero baguma omu bashamuka b'ihano banacikengera, mpu: «Oyu amajacira Nyamuzinda». <sup>4</sup> Naye Yezu erhi acibona enkengêro zâbo, aderha, erhi: «Bici mudwîrhe mwakengêrera amabî omu mi-rhima yinyu? <sup>5</sup> Kuci kulembu kulusha, okuderha: ebyâha byâwe byamakukûli-rwa, erhi okuderha: yimuka, olambagire? <sup>6</sup> Lero Iyo mumanya oku Mwene-omuntu agwêrhe obuhashe bw'okukûla ebyâha en'igulu, -anacibwîra olya ohozire enungo, erhi-yimuka, oyanke encingo yâwe, oshubir'eka». <sup>7</sup> Anaciyimuka, aja emwâbo. <sup>8</sup> Erhi abantu babona ntyo bayôboha, banarho-ndêra baha Nnâmahanga obukuze, owahire abantu obuhashe bungana aho.

### Yezu ahamagala Mateyo (Mk 2, 13-14; Lk 5, 27-28)

<sup>9</sup> Erhi Yezu acirhenga eyo, mpu agera, abona omuntu, izîno lyâge Mateyo, erhi abwârhire ekagombe, adwîrhe ahongêsa. Anacimubwîra, erhi: «Nshi-mba!». Anaciyimuka, amushimba.

### Yezu alya haguma n'abanya-byâha (Mk 2, 15-17; Lk 5, 29-32)

<sup>10</sup> Byanaciba ntyo! Erhi badwîrhe balya emwa Mateyo, abahôza n'aba-nya-byâha bayisha, banacirhondêra okulya baguma na Yezu n'abaganda bâge. <sup>11</sup> Erhi Abafarizeyi bacibona okwo, babwîra abaganda bâge, erhi: «Cirhuma Nnâhamwinyu akâlya n'abahôza n'abanya-byâha?» <sup>12</sup> Lero erhi Yezu aciyu-mva, ashuza, erhi: «Omufumu arhali wa bagumaguma, ci wa balwâla. <sup>13</sup> Muge-nd'icidôsa eci cinwa: Lukogo nonza, ci arhali mpongano. Ntal'ihamagala abêru-kwêru, ci abanyâha».

### Baja kadali oku kucîshalisa (Mk 2, 18-22; Lk 5, 33-39)

<sup>14</sup> Lero abaganda ba Yowane banacimujaho, bamubwîra, mpu: «Cirhuma rhweki n'Abafarizeyi rhucîshalisa, abaganda bâwe bôhe nanga?» <sup>15</sup> Yezu anacibashuza, erhi: «Ka abira b'omuhya-mulume banalake, baciri n'omu-hya-mulume? Ensiku zacibabikira, hano omuhya-mulume abarhengamwo<sup>x</sup>; muli ago mango bâcishalise. <sup>16</sup> Ntaye ohangira eciremo cihyahya oku bwinku-nje; bulya canasharhula bulya

<sup>v</sup>9.1 : E Kafarnaumu.

<sup>w</sup>9.2 : Burhanzi Yezu afumya omûka, bulya endwâla y'iroho yo mbi kulusha ey'omubiri.

<sup>x</sup>9.15 : Omuhya-mulume ye Yezu. Kuziga abaganda bâge barharhegesirwi okucîshalisa anacibalimwo. Ako kanwa kayêrekire okufa kwa Yezu.



bwinkunje, n'obubere bwanayushûka. <sup>17</sup> Kandi ntâye obîka amavu mahyahya omu byengero bya mîra; bulya ebyo byengero byanabasha, n'amavu ganabulajika, obule amavu n'ebengero. Ci amavu ma-hyahya banagabike omu byengero biyahya, bibêre bwinja oku binali bibiri».

### **Yezu afumya omukazi walwâla omududu anafûla mwâli wa murhwâli muguma (Mk 5, 21-43; Lk 8, 40-56)**

<sup>18</sup> Erhi akaz'ibabwîra ntyo, murhwali muguma amujaho, akamuharâmya anamubwîra, erhi: «Mwâli wâni amafa; ci oyishe, omuhumekwo, lyo alama». <sup>19</sup> Yezu ayimuka, amushimba bo n'abaganda bâge. <sup>20</sup> Aho, omukazi walwalaga omududu kurhenga myâka ikumi n'ibiri, amuyisha nyuma, ahuma oku cikwi c'omwambalo gwâge. <sup>21</sup> Akag'ikengêra omu murhima, erhi: «Nkabuma oku mwambalo gwage gwonene, nafuma». <sup>22</sup> Erhi Yezu acibindamuka n'erhi amu-bona, amubwîra, erhi: «Olangalire, mwana wâni, bwêmere bwâwe bukucizi-ze». N'oyo mukazi anacifuma muli ako kanya. <sup>23</sup> Erhi Yezu ahika aha mw'olya murhwâli, n'erhi abona abazihi b'orhurhera n'abantu badwirhe bajira olubi, ababwîra, erhi: <sup>24</sup> «Rhengi, omwana arhafiri, ci ali îro». Nabo burnushekera. <sup>25</sup> Erhi balya bantu baba bamahulusibwa, aja omu nyumpa, amugwârha okubo-ko, n'olya munyere anacizûka. <sup>26</sup> Ogwo mwanzi gwanacilumira muli eco cihugo coshi.

### **Yezu afumya mihûrha ibiri (Mk 20. 29-34)**

<sup>27</sup> Erhi Yezu acirhenga aho, mihûrha ibiri yamushimba, yayisba yahamaga-la yanaderha erhi: «Mwene Daudi mâshi orhubêre obwonjo!» <sup>28</sup> Lero erhi ahika omu nyumpa, erya mihûrha yamujaho. Anacibabwîra, erhi: «Ka muye-mîre oku nankahash'immujirira ntyo?» Nabo banacimushuza, erhi: «Neci, Muhanyi!» <sup>29</sup> Abo anacibahuma oku masû, anababwîra erhi: «Bibe nka oku mwâyêmîre». <sup>30</sup> N'amasû gabo ganacihûrhûka. Yezu abakomêreza anaba-bwîra, erhi: «Mumanye, murhabwîraga ndi!» <sup>31</sup> Ci bôhe erhi bagenda, balumiîza irenge lyâge muli eco cihugo coshi.

### **Yezu afumya akaduma kalimwo shetani (Mk 12, 22-24; Lk 11, 14-15)**

<sup>32</sup> Oku bahuluka, ntya, bamulerhera akaduma kalimwo shetani. <sup>33</sup> Erhi aba amalibirha kuli oyo shetani, kalya kaduma kashambâla. Abantu boshi basôme-rwa, banakaz'iderha, mpu: «Oku kurhasag'ibonekana muno Israheli!». <sup>34</sup> Ci Abafarizeyi bakaz'iderha, mpu: «Obwo bubashe bw'okulibirha oku bashetani, Murhambo w'abashetani omubâbwo».

### **Olukogo Iwa Yezu oku bantu**

<sup>35</sup> Yezu akag'ija agera omu ngo n'omu bishagala byoshi, erhi aja ayigîriza omu sinagogi, erhi anaja aderha Emyanzi y'Akalembe k'Obwâmi, na ngasi buzamba n'oburhe n'obuhorho, aja abufumya. <sup>36</sup> Lero erhi abona orhutu rhw'abantu, obwonjo bwamugwârha, bulya bali bahugalire banashiramire nka buso burhagwêrhi mungere. <sup>37</sup> Anacibwîra abaganda bâge, erhi: «Emyaka y'okusârûlwa eri minji, ci abakozi banyiha. <sup>38</sup> Hunagi Nn'emyaka, arhume abakozi omu myâka yâge».

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 9**

The Healing of a Paralytic (Mk 2.1-12; Lk 5.17-26)

<sup>1</sup> Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. <sup>2</sup> καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, Θάρσει, τέκνον, ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι. <sup>3</sup> καὶ ἰδοὺ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ. <sup>4</sup> καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν, Ἰνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; <sup>5</sup> τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείρε καὶ περιπάτει; <sup>6</sup> ἵνα δὲ εἰδῇτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφίεναι ἁμαρτίας – τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου. <sup>7</sup> καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰδὼντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

The Calling of Matthew (Mk 2.13-17; Lk 5.27-32)

<sup>9</sup> Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τῷ τελωνίῳ, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. <sup>10</sup> Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. <sup>11</sup> καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν; <sup>12</sup> ὁ δὲ ἀκούσας εἶπεν, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. <sup>13</sup> πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστίν, Ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἦλθον καλεῖσαι δικαίους ἀλλ'

ἁμαρτωλούς.

The Question about Fasting (Mk 2.18-22; Lk 5.33-39)

<sup>14</sup> Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν [πολλά], οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν; <sup>15</sup> καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν. <sup>16</sup> οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκου ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται. <sup>17</sup> οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μὴ γε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοὶ καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπόλλυνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.

The Ruler's Daughter and the Woman Who Touched Jesus' Garment (Mk 5.21-43; Lk 8.40-56)

<sup>18</sup> Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἷς ἐλθὼν προσεκύνη αὐτῷ λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλ' ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται. <sup>19</sup> καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. <sup>20</sup> Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἰμορροοῦσα δώδεκα ἔτη προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ <sup>21</sup> ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι. <sup>22</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς στραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτήν εἶπεν, Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. <sup>23</sup> Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον <sup>24</sup> ἔλεγεν, Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. <sup>25</sup> ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. <sup>26</sup> καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

The Healing of Two Blind Men

<sup>27</sup> Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν [αὐτῷ] δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὸς Δαυὶδ. <sup>28</sup> ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεῦετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, Ναὶ κύριε. <sup>29</sup> τότε ἤψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γεννηθῆτω ὑμῖν. <sup>30</sup> καὶ ἠνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Ὅρατε μηδεὶς γινωσκέτω. κ <sup>31</sup> οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

The Healing of a Dumb Man

<sup>32</sup> Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον. <sup>33</sup> καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι λέγοντες, Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ. <sup>34</sup> οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

The Compassion of Jesus

<sup>35</sup> Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. <sup>36</sup> ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὥσει πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. <sup>37</sup> τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲνθερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι <sup>38</sup> δεῦτε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

## 10

### Amazîno g'Entumwa ikumi n'ibiri (Mk 3, 13-19; Lk 6, 12-16; 9, 4-5; 10, 5-12)

<sup>1</sup> Lero erhi acib'amahamagala balya baganda bâge ikumi na babiri, abaha obuhashwe bw'okuhulusa abazimu babî n'okufumya ngasi ndwâla na ngasi buzamba. <sup>2</sup> Alaga amazîno g'entumwa oku ziri ikumi n'ibiri: Ow'obu-rhanzi ye Simoni oderhwa Petro n'omulumuna Andreyâ; Yakobo mwene Zebedeyo, n'omulumuna Yowane; <sup>3</sup> Filipino na Bartolomeyo; Toma na Mateyo omuhôza; Yakobo mwene Alfeyo na Tadeyo; <sup>4</sup> Simoni Sha-bushiru na Yuda w'e Keriyoti, owamulenganyagya.

### Obugo bw'Entumwa

<sup>5</sup> Yezu anacirhuma abo ikumi na babiri, erhi amakaz'ibakomêreza, anababwîra, erhi: «Murhageraga omu njira y'abapagani, murhanajaga omu bishagala by' Abasamariya. <sup>6</sup> Muje emunda ebibuzi byahezire b'Israheli biri erhikwo. <sup>7</sup> Omu njira, muje mwayakûza mwanaderha oku Obwâmi bw'empingu buli hofi. <sup>8</sup> Mufumye abalwâla, mufûle abafire, mucize ab'olushomyo, mulibirhekwo bashetani. Mwahâbirwe busha, ninyu muhâne busha. <sup>9</sup> Murhacîhirhizagya masholo erhi magerha, murhanahêkaga igerha ciru n'eriguma omu luhago lwinyu. <sup>10</sup> Murhahagarhiraga nshoho y'e-njira, murhanayambalaga bishûli bibiri; murhayambalaga nkwerho, murhanafumbarhaga karhi: bulya omukozi akwânîne okuhâbwa eci alya. <sup>11</sup> Omu ngasi cishagala erhi omu lugo mwânaje, mudôse ndi wankabêrwaho, munahande aho kuhika mugende. <sup>12</sup> Mukola mwaja omu nyumpa, muyilamuse ntya: «Omurhûla muli eyi nyumpa». <sup>13</sup> Akaba

egukwânîne, omurhûla gwinyu gwanayijamwo, n'akaba erhagukwânîni, gwanamugalukira. <sup>14</sup> Na ngasi yeshi walahire okummuyigulira, erhi owalahire okuyumva enderho zinyu, muhuluke muli eyo nyumpa, erhi muli eco cishagla, mugukumule akatulo kali oku magu-lu ginyu. <sup>15</sup> Mmubwîre okuli: olusiku lw'olubanja, ecihugo c'e Sodoma n'ec'e Gomora byabêrwe obwonjo kulusha eco cishagala. <sup>16</sup> Mubwine oku mmu-rhumire nka bana-buzi omu karhî ka bacihazizi. Mube birhonzi nka njoka na bi-rhohye nka ngûkù.

### **Entumwa zayish'ishombwa (Mk 13,9-13; Lk 12,11-12. 21-33)**

<sup>17</sup> Mumanye abantu: bâmmuhâne omu lubanja, bânammushurhire omu sinagogi zâbo. <sup>18</sup> Mwâhêkwe embere z'abarhambo n'embere z'abâmi erhi Nie ntuma, Iyo mûmanyisa embere zâbo n'embere z'abapagani. <sup>19</sup> Amango baâmmuhâne, murhacîdôsagya kurhi erhi bici mwaderha: muli ako kasanzi, mwâhâbwe ebi mwaderha. <sup>20</sup> Arhali mwe mwâderhe, ci Omûka gwa Sho<sup>y</sup> gwo gwâderhe muli mwe. <sup>21</sup> Omuntu ânahâne omulumuna mpu bamuyirhe, n'omu-lume ânahâne omugala; abana bâhâne ababusi bâbo banabayirhe. <sup>22</sup> Mwâsho-mbwe na boshi, erhi Izîno lyâni lirhuma; ci owacikanyekanye kuhika buzinda ye wayish'icunguka. <sup>23</sup> Bakammulibuza muli cishagala ciguma, muyâkire omu cindi. Mmubwîre okuli, murhahinduke ebishagala by'Israheli Mwene-omuntu arhayisha. <sup>24</sup> Owayîga arhalusha omuyigîriza, n'omushizi arhalusha nnâha-mwâbo. <sup>25</sup> Owayîga akaba nk'omuyigîriza n'omushizi akaba nka nnâhamwâbo, banasima. Erhi bayirika Nnakà Belzebubi, kurhi bâyirike abambali.

### **Okuyigîriza n'obwalagale, buzira bwôba (Lk 12,2-7; 8,17; Mk 4,22)**

<sup>26</sup> Murhayôbohaga! Nta ihwe lirhakarhulika, na nta bifulisirwe birhakama-nyibwa. <sup>27</sup> Ebi ndwîrhe nammubwîra omu mwizimya, mubiderhere omu bula-ngashane; n'ebi mudwîrhe mwayumva n'amarhwiri, mubiderhere oku kansho-nsho k'enyumpa. <sup>28</sup> Murhayôbohaga abayirha omubiri barhankanahash'iyirha omûka; ci muyôbohe olya wankahash'iyirha n'okukweba omûka n'omubiri omu cîna c'omuliro. <sup>29</sup> Ka bitora bibiri birhagulwa obujuma? Muli byo, ntâco cankafa na Sho arhamanyiri! <sup>30</sup> Ninyu mwe! ciru emviri z'irhwe linyu zoshi ziri nganje! <sup>31</sup> Kuziga murhayôbohaga bici; ecitwiro cinyu cilushire eca bitora binji. <sup>32</sup> Ngasi wankuze embere z'abantu, nani nâmukuze embere za Larha oli omu mpingu. <sup>33</sup> Ci owandahire embere z'abantu, nani nâmulahire embere za Larha oli omu mpingu.

### **Yezu arhal'ilêrha murhûla en'igulu (Lk 12, 51-53)**

<sup>34</sup> Murhamanyaga mpu murhûla nal'ilêrha en'igulu; nta'ilêrha murhûla, ci ngôrho. <sup>35</sup> Bulya nal'irhenza ornuntu kul'ishe, n'omunyere kuli nnina, n'omu-hya kuli nnazâla: <sup>36</sup> Abashombanyi b'omuntu bayish'iba bana b'omu lugo.

### **Owalonz'ishimba Yezu, abarhule omusalaha (Lk 14, 26-27; 9, 23-24; Mk 8, 34-35)**

<sup>37</sup> Ozigira ishe erhi nnina kundusha, arhankwânîni. Ozigira omugala erhi o-mwâli kundusha, arhankwânîni. <sup>38</sup> Orhabarhwiri omusalaba gwâge, akanshi-mba, arhankwânîni. <sup>39</sup> Olongereza obuzîne bwâge, abuheza: ci owalonza obu-zîne bwâge erhi Nie ntuma, abushimâna.

### **Ebinwa bizinda by'enyigirizo za Yezu oku Ntumwa zage (Mk 9,37, 41; Lk 9,48; 10,16; Yn 12,44-45; 13, 20)**

<sup>40</sup> Owammuyigulire, erhi Nie ayigulîre, n'owanyigulire, erhi owantumaga ye ayigulîre. <sup>41</sup> Owayigulire omulêbi, erhi izîno lyâge ly'omulêbi lirhuma, ayish'ihâbwa oluhembo lw'omulêbi; n'owayigulire omushinganyanya<sup>z</sup>, erhi bushinganyanya bwâge burhuma, ayish'ihâbwa oluhembo lw'omushinganyanya. <sup>42</sup> Ngasi wanahe muguma muli aba baganda bani birhohye akahe k'amîshi g'emboho, erhi izîno lyâge lya muganda lirhuma, mmubwire okuli, arhakayimwa oluhembo lwâge».

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 10**

The Mission of the Twelve (Mk 3.13-19; Lk 6.12-16)

<sup>1</sup> Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν. <sup>2</sup> Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβος ὁ

<sup>y</sup>10.20 : Omûka gwa Nyamuzinda: Mûka Mutagatifu.

<sup>z</sup>10.41 : Omushinganyanya erhi mulêbi, ngasi oyigîriza ebinwa bya Nnâmahanga, abe mudâhwa erhi mukristu kwône.

τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, <sup>3</sup> Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Μαθθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖος, <sup>4</sup> Σίμων ὁ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

The Commissioning of the Twelve (Mk 6.7-13; Lk 9.1-6)

<sup>5</sup> Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς παραγγέλλας αὐτοῖς λέγων, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθῃτε <sup>6</sup> πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ. Ὁπορευόμενοι δὲ κηρύσσετε λέγοντες ὅτι Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. <sup>8</sup> Ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. <sup>9</sup> Μὴ κτήσῃσθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζῶνας ὑμῶν, <sup>10</sup> μὴ πήραν εἰς ὁδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ῥάβδον· ἅγιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ. <sup>11</sup> εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἁγίός ἐστιν· κἀκεῖ μένате ἕως ἂν ἐξέλθῃτε. <sup>12</sup> εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτήν <sup>13</sup> καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἁγία, ἐλθάτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν, ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἁγία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω. <sup>14</sup> καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. <sup>15</sup> Ἄμην λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Coming Persecutions (Mk 13.9-13; Lk 21.12-17)

<sup>16</sup> Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. <sup>17</sup> προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς <sup>18</sup> καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν. <sup>19</sup> ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσῃτε πῶς ἢ τί λαλήσῃτε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσῃτε <sup>20</sup> οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. <sup>21</sup> παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. <sup>22</sup> καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται. <sup>23</sup> ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσῃτε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. <sup>24</sup> Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. <sup>25</sup> ἄρκετόν τῳ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺλ ἐπεκάλεσαν, πόσω μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ.

Whom to Fear (Lk 12.2-7)

<sup>26</sup> Μὴ οὖν φοβηθῇτε αὐτούς οὐδὲν γὰρ ἐστὶν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται καὶ κρυπτὸν ὃ οὐ γνωσθήσεται. <sup>27</sup> ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὃ εἰς τὸ οὐκ ἀκούετε κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων. <sup>28</sup> καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνει· φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ. <sup>29</sup> οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. <sup>30</sup> ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσὶν. <sup>31</sup> μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Confessing Christ before Men (Lk 12.8-9)

<sup>32</sup> Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς <sup>33</sup> ὅστις δ' ἂν ἀρνήσῃται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς.

Not Peace, but a Sword (Lk 12.51-53; 14.26-27)

<sup>34</sup> Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. <sup>35</sup> ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον \*\*κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ\*\* καὶ \*\*θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς\*\* καὶ \*\*νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς,\*\* <sup>36</sup> καὶ \*\*ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.\*\* <sup>37</sup> Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἅγιος, καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστιν μου ἅγιος <sup>38</sup> καὶ ὅς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἅγιος. <sup>39</sup> ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

Rewards (Mk 9.41)

<sup>40</sup> Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. <sup>41</sup> ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήμψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήμψεται. <sup>42</sup> καὶ ὅς ἂν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

## 11

### IV. Ihwe ly' obwâmi bw'empingu

<sup>1</sup>Byanaciba ntyo! Erhi Yezu aba amayigîriza entumwa zage ikumi n'ibi-ri, anaciyimuka mpu agend'iyigîriza anahanûle omu bishagala by'A-bayahudi.

### **Idôso Iya Yowane Mubatiza n'obuhamiriza bwa Yezu kuli ye (Lk 7, 18-28)**

<sup>2</sup>Lero Yowane, erhi ali omu mugozi n'erhi ayumvirhe emikolo ya Kristu. Anacirhuma babiri omu baganda bâge mpu bagend'imudôsa, mpu: <sup>3</sup>«Ka we o-lya wâyishe, erhi rhulinde owundi?» <sup>4</sup>Yezu abashuza, erhi: «Mugend'ibwîra Yowane ebi mwâbwîne n'ebi mwâyumvîrhe: <sup>5</sup>Emihurha edwîrhe yabona, abahozire amagulu badwîrhe bagenda, abashomyo badwîrhe bafuma, n'ebihuli bidwîrhe byayumva, abafire badwîrhe bafûka n'abakenyi badwîrhe babwirwa Emyanzi y'Akalembe. <sup>6</sup>Iragi lyage orhasârhiri erhi Nie ntuma!» <sup>7</sup>Lero erhi baciba bamagenda, Yezu arhondera abwîra abantu ebya Yowane, erhi: «Bici mwâli mujir'ilola omu irungu? Ka lusheke lwahuliganyibwa n'empûsi? <sup>8</sup>Bici mwâli mujir'ilola? Ka muntu oyambirhe emyambalo y'obugale? Ci abaya-mbala emyambalo y'obugale omu nyumpa y'ebwâmi baba. <sup>9</sup>Ci bici mwâli mujir'ilola? Ka mulêbi? Neci ntyo; ci kulusha omulêbi. <sup>10</sup>Oyo ye kuyandikiîrwe: Lola, narhuma entumwa yâni embere zâwe, nti ekuhaganyize enjira. <sup>11</sup>Okuli mmubwîre, omu babusirwe n'omukazi boshi, ntâye wabonekîne mu-kulu kulusha Yowane Mubatiza; ci kwône oli munyi kulusha abâbo omu Bwâmi bw'empingu ayish'imulusha obukulu. <sup>12</sup>Kurhenga Yowane Mubatiza kuhika buno, misi egaba Obwâmi bw'empingu, na baciri-misi bo babulya. <sup>13</sup>Abalêbi boshi n'Amarhegeko, balêbire kuhika Yowane. <sup>14</sup>N'akaba mwalo-nza okunyumva, yenênè ye Eliya wâyish'iyisha. <sup>15</sup>Ogwêrhe amahwiri g'okuyu-mva, ayumve!

### **Olubanja lw'abantu b'ensiku za Yezu (Lk 7, 31-35)**

<sup>16</sup>Ndi nankagererakwo eri iburha'? Lishushîne n'abana babwarhire oku ira-ngo, bahamagala abâbo banababwîra, mpu: <sup>17</sup>«Rushuba rhwamuzihira aka-rhera, murhânasamire; rhwâbanzire endûlû, murhanabîre burhe!» <sup>18</sup>Yowane anaciyisha, arhalyaga arhananywaga; baderha. mpu: «Alimwo shetani.» <sup>19</sup>Mwene-omuntu âyisha, erhi âlya ânanywa; baderha, mpu: «Lolagi omuli mukulu n'omulalwe, mwîra w'ebishungu n'ow'abanya-byâha!» Ci kwônene obushinganya bw'Obwirhonzi bwa Nyamuzinda bwamanyîbwe oku bijiro byâbo».

### **Obuhanya bw'ebishagala by'entambi z'enyanja (Lk 10, 13-15)**

<sup>20</sup>Lero arhondêra akalihira ebishagala ajiziremwo ebisômerine binji, erhi kurhacîyunjuza kurhuma: <sup>21</sup>«Yajowe yaga weki Korozayini we! Yajowe yaga weki Betisayida we! Bulya ebisômerîne byoshi byajirîrwe ekarhî kinyu, bicijiriragwa muli Tiri na Sidoni, bankacîyunjuzize kurhenga mîra, bacibabaze banacihebe oluvu oku irhwe. <sup>22</sup>Co cirhumire, mmubwîzire oku olusiku lw'olubanja Tiri na Sidoni bayish'ibabaliirwa kumulusha. <sup>23</sup>Nawe Kafarnaumu, ka omanyire mpu waliha kuhika oku nkuba? Wayish'ibungululwa kuhika omu kuzimu. Bulya ebisômerîne byajirîrwe omu bizimbêro byâwe, bicijiriragwa muli Sodomo, rhinga ho aciba kuhika ene. <sup>24</sup>Co cirhumire nammubwîra oku olusiku lw'olubanja ecihugo ca Sodomo cayish'ibabaliirwa kulusha».

Emyanzi y' Akalembe yamanyibwe n'abirhohye. Nyamuzinda-Ishe n'Omugala (Lk 10, 21-22)

<sup>25</sup>Mw'ago mango, Yezu erhi acishuza, aderha, erhi: «Larha, Mwâmi w'empingu n'igulu, namakukuza, bulya ebyo wâbifulisire ab'obukengêre bunji n'abirhonzi, ci<sup>a</sup> abirhohye wâbafululirabyo. <sup>26</sup>Neci, Larha, bulya kwo walonzize ntyo. <sup>27</sup>Nahirwe byoshi na Larha, na ntâye omanyâ Omugala arhanali Ishe, na ntâye wankamanya Nyamuzinda-Ishe arhanali Mugala, erhi oyu Omugala alo-nzize okumufululiraye.

### **Yezu Mwâmi mwinja na mutûdu**

<sup>28</sup>Yishagi emwâni mweshi, mwe mudwîrhe rnwababala munazidohîrwe, nani nammurhûliriza. <sup>29</sup>Barhuli omuzigo gwâni, munanyigîrekwo, bulya ndi mutûdu na mwirhohye w'omurhima na mwâyish'ibona irhamûko ly'obuzîne bwinyu. <sup>30</sup>Omushigo gwâni guli mutûdu n'omuzigo gwâni guli mulembu».

## **KATA MAGΘAION 11**

<sup>1</sup>Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

The Messengers from John the Baptist (Lk 7.18-35)

---

<sup>a</sup>**11.25** ahali ha «na», rhuderhe «ci», bulya oyu «kai» ashusha «waw» kantalinganâna w'ecihebraniya, ogezire omu cigereke; lola amahugûlo kuli Mt 6, 26

<sup>2</sup>Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ <sup>3</sup>εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; <sup>4</sup>καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅ ἀκούετε καὶ βλέπετε <sup>5</sup>τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται <sup>6</sup>καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. <sup>7</sup>Τούτων δὲ πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; <sup>8</sup>ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. <sup>9</sup>ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. <sup>10</sup>οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, **\*\*ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν\*\*** σου **\*\*ἔμπροσθέν\*\*** σου. <sup>11</sup>ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν. <sup>12</sup>ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν. <sup>13</sup>πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν <sup>14</sup>καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἐρχεσθαι. <sup>15</sup>ὁ ἔχων ὤτα ἀκουέτω. <sup>16</sup>Τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεάν ταύτην; ὁμοία ἐστὶν παιδιοῖς καθημένοις ἐν ταῖς ἀγοραῖς ὅ προσφωνοῦντα τοῖς ἐτέροις <sup>17</sup>λέγουσιν, Ἡυλῆσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε. <sup>18</sup>ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει. <sup>19</sup>ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῆς. Woes to Unrepentant Cities (Lk 10.13-15) 20Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖστα δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν <sup>21</sup>Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν, οὐαὶ σοι, Βηθσαῖδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. <sup>22</sup>πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν. <sup>23</sup>καὶ σύ, Καφαρναούμ, μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθῇ; ἕως ἄδου καταβῇ ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμεινεν ἂν μέχρι τῆς σήμερον. <sup>24</sup>πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.

Come to Me and Rest (Lk 10.21-22)

<sup>25</sup>Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἐκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις <sup>26</sup>ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. <sup>27</sup>Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃς ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. <sup>28</sup>Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ ἐγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. <sup>29</sup>ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν <sup>30</sup>ὁ γὰρ ζυγὸς μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίόν μου ἐλαφρόν ἐστιν.

## 12

### Entumwa zatwa emuhuli y'engano (Mk 2, 23-28; Lk 6,1-5)

<sup>1</sup>Ago mango, lwàli luzira<sup>b</sup>, Yezu anaciy'agera emuhaliro gw'amashwa. Lero erhi abaganda bâge bacishalika, barhondêra batwa emuhuli y'e-ngano banalya. <sup>2</sup>Abafarizeyi nabo erhi bacibona okwo, bamubwîra, erhi: «Lola, bambali bâwe badwîrhe bajira okuhanzîbwe olusiku luzira!» <sup>3</sup>Naye anacibabwîra, erhi: «Ka murhasag'isoma kurhi Daudi ajiraga erhi amashalika bo n'abâli bo naye? <sup>4</sup>Oku ajaga omu ka-Nyamuzinda n'oku alyaga obuntu<sup>c</sup> bw'enterekêro, bo n'abâli boshi, n'obwo barhâli bayemêrîrwe okubulya, ci abadâhwa bône!» <sup>5</sup>Erhi ka ciru murhasag'isoma omu marhegeko, oku o-lw'oluzira, abadâhwa banavune oluzira omu ka-Nyamuzinda, barhanajire câha? <sup>6</sup>Yumvi mmubwîre: bano hali olushire aka-Nyamuzinda. <sup>7</sup>Mucima-nyaga eci cinwa: «bwonjo nnonza, ci ntulonza mponganano», murhankayisire abêru-kwêru. <sup>8</sup>Kali Mwene-omuntu ye nna-oluzira.

### Yezu afumya omuntu ohozire okuboko (Mk 3, 1-6; Lk 6, 6-11)

<sup>9</sup>Lero erhi acirhenga aho, aja omu sinagogi yabo. <sup>10</sup>Mwâli omuntu ohozire okuboko; lero bamudôsa, mpu: «Ka kuyemêrîrwe okufumya omu sabato?» Bamudôsagya ntyo mpu lyo babona igwarhiro ly'okumushobeka. <sup>11</sup>Lero anacibabwîra, erhi: «Ndi muli mwe wankab'agwêrhe cibuzi ciguma cône, erhi cankakulumba elushayo olwa-sabato, arhankagend'icishâyûla? <sup>12</sup>Ka omuntu arhalushiri ecibuzi? ahoo! Kuziga kuyemêrîrwe okujira aminja omu sabato». <sup>13</sup>Lero anacibwîra olya muntu, erhi: «Lambula

<sup>b</sup>12.1 : luzira: kwo kuderha lwa sabato, lwo lwa kali nda omu mugobe gw'e Buyahudi

<sup>c</sup>12.4 : obuntu: mugati ogwo emw'Abayahudi

okuboko». Anacikulambûla, kwanacishubiramwo obugumaguma, kwaba nka okwâbo. <sup>14</sup> Erhi Abafarizeyi bacigenda, bàmujira omu ihano, mpu bamuyirhe.

Yezu ye «Murhumisi wa Nnâmahanga»

<sup>15</sup> Erhi Yezu acimanya, arhenga aho, na bantu banji bamushimba, anabafu-mya boshi. <sup>16</sup> Ci anacibakomêreza mpu barhamuyâlagazagya. <sup>17</sup> Mpu Iyo aka-nwa k'omulêbi Izaya kayunjula, owadesire: <sup>18</sup> Oyu ye Murhumisi<sup>d</sup> wâni, ye nâcîshozire, Muzigirwa wâni, ye ncîshingiramwo. Namuhebamwo Omûka gwâni, ye wayish'imanyisa olubaga amarhegeko. <sup>19</sup> Arhakaja kadali, arhakabanda kahababo, barhanakayumva izû lyâge oku irango. <sup>20</sup> Arhakahumanula olu-sheke luvunisire, arhakazimya ecirere cidwîrhe catumbûka, kuhika obuyemêre buhime. <sup>21</sup> Olubaga lwâyish'ilangalira omu izîno lyage.

### **Yezu na Belzebubi (Lk II, 14-15; Mk 3, 23-30)**

<sup>22</sup> Obwo banacimulerhera omuntu olimwo shetani, muhûrha na kaduma; anacimufumya, kuhika aderha anabona. <sup>23</sup> Abantu boshi banacisômerwa, banakaz'iderha, mpu: «Ka arhali ye mwene Daudi oyu?» <sup>24</sup> Ci erhi Abafarizeyi bayumva, baderha, mpu: «Nta wundi adwîrhe ahulusamwo abashetani orhali Belzebubi, omurhambo w'abashetani.» <sup>25</sup> Yezu erhi acimanya enkengêro zâbo, ababwîra, erhi: «Ngasi bwâmi buciberamwo, kukulumba bukulumba; na nta ci- shagala erhi nyumpa ecibeziremwo eyimanga. <sup>26</sup> Akaba Shetani alibirhakwo Shetani, acibeziremwo yenene: kurhi obwâmi bwâge bwaciyimanga? <sup>27</sup> Akaba-ga Belzebubi ye nkûlamwo bashetani, abana binyu ndi babakûlamwo bo? Lero bo bayish'iba batwi b'olubanja lwinyu. <sup>28</sup> N'akaba oku buzibu bwa Nyamuzi-nda nkûla abashetani, kuziga Obwâmi bwa Nyamuzinda bwayishire eno mwi-nyu. <sup>29</sup> Kurhi omuntu ankaja omu nyumpa y'omulume ogwêrhe emisi anamu- nyage, nka arharhenzir'ishwêka oyo mulume w'emisi? Na buzinda anayi-sh'imunyaga. <sup>30</sup> Oyu rhurhali rhwe naye, erhi mushombanyi, n'orharhola hagu-ma nâni, erhi kushandâza ashandâza. <sup>31</sup> Co cirhumire mmubwîra oku ngasi câha na ngasi cijaci abantu bâbalalirwe kuli co; ci ecijacirwa Mûka ci-rhakabababirwa. <sup>32</sup> Na ngasi wâjacire Mwene-omuntu, ayish'ibababirwa; ci owâjacire Mûka arhakabababirwa en'igulu na ciru enyuma omu gandi mango<sup>e</sup>.

### **Enderho z'omuntu ziyêrekana omurhima gwage (Mk 7, 16-20; Lk 6, 43-45)**

<sup>33</sup> Omurhi mwinja n'irehe lyâgo; omurhi mubi n'irehe lyâgo. Bulya omurhi gumanyikana oku irehe lyâgo. <sup>34</sup> Ewâni, eri iburha lya cibugusha, ka mwa-nkahash'iderha aminja n'obwo muli babî? Kali omuntu arhaderha ecirhamuli omu<sup>f</sup> murhima! <sup>35</sup> Omuntu nkana omu mbîko nyinja akûla aminja, n'omuntu mubî omu mbîko mbî akûla amabî. <sup>36</sup> Ci mmubwîzire oku olusiku lw'Olubanja, abantu bâdôsibwe enderho za busha zoshi badesire. <sup>37</sup> Bulya (omu lubanja) nderho zi-nyu zâmmuyêze na nderho zinyu zâmmuyâze».

### **Ecimanyîso ca Yona (Lk 11, 29-32; Mk 8, 11-12; Mt 16, 1-4)**

<sup>38</sup> Lero bagurna omu bashamuka b'ihano n'omu Bafarizeyi bamubwîra, mpu: «Mwigîriza, rhwalonza orhuyêreke ecimanyîso». <sup>39</sup> Naye abashuza anababwîra, erhi: «Iburha libi n'ely'endyâlya! Lidwîrhe lyalonza ecimanyîso, lirhanabone ecimanyîso cirhali c'omulêbi Yona. <sup>40</sup> Nka kulya Yona ajiraga miregerege isharhu na madufu asharhu omu nda y'enfi, ntyo Mwene-omuntu ayish'ijira miregerege isharhu na madufu asharhu omu nshinda. <sup>41</sup> Abantu b'e Ninive bayish'ija omu lubanja n'er'iburha, banaliyagirize, bulya bacîyunjuzize erhi Yona abayigîriza, na olushire Yona, y'ono oli hano! <sup>42</sup> Omwâmikazi w'e Saba ayish'ija lubanja n'ogu mulala, agubonese nshonyi, bulya arhenzire e-mwage kuli mpu agend'iyumva obushinganyanya bwa Salomoni, n'olushire Salomoni, y'ono oli hano!

### **Obuminya bw'omuzimu mubi w'enshubirizi (Lk 11, 24-26)**

<sup>43</sup> Nka omuzimu mubi arhenga omu muntu, anaje ageragera ahantu hayu-mire, aje alonza aha arhamukira, ahabule. <sup>44</sup> Anaderha obwo, erhi: «Naci-shubirira omu nyumpa yâni, omu narhengaga». N'erhi aciyisha, anashimâna murhali ndi, ehyajîrwe enabambirwe bwinja. <sup>45</sup> Anagenda obwo, arhôle bandi bazimu nda babi kumusba; n'erhi bayijamwo, banacilambuliremwo; n'obwo-rhere bw'oyo muntu bwanaba bubi kulusba obw'oburhanzi. Kwo lyâbe ntyo er'iburha lirhajira lugero omu bubî».

### **Ababusi na bene wabo Yezu (Mk 3.31-35; Lk 8,19 -20)**

<sup>46</sup> Oku arhajiyus'abwîra abantu, nnina na bene wâbo erhi bakola bayima-nzire embuga, balonza

<sup>d</sup>12.18 Omurhumisi alikwo Omûka gwa Nyamuzinda: Mûka Mutagatifu.

<sup>e</sup>12.32 : Lola amahugulo: Mk 3, 29.

<sup>f</sup>12.34 : Omwana arhaderha ecirhwe c'enshenzi cirhali omu mwâbo.

okumuganîza. <sup>47</sup> Lero muntu muguma anacimubwîra, e-rhii: «Nyoko na bene winyu bayimanzire embuga, badwîrhe bakulonza». <sup>48</sup> O-bwo naye anacishuza owamubwîraga, erhi: «Nyâma ye ndi na bene wirhu bo bahi? » <sup>49</sup> Anacilambûla okuboko eluhande abaganda bâge bâli, aderha erhi: «Lola nyâma na bene wirhu. <sup>50</sup> Bulya ngasi yeshi ojira oku Larha oli omu mpingu alonza, ye mwene wirhu, ye na mwâli wirhu, ye na nyâma».

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 12

Plucking Grain on the Sabbath (Mk 2.23-28; Lk 6.1-5)

<sup>1</sup> Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυν καὶ ἐσθίειν. <sup>2</sup> οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπαν αὐτῷ, Ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ. <sup>3</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπείνασεν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, <sup>4</sup> πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγον, ὃ οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις; <sup>5</sup> ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν καὶ ἀναίτιοι εἰσιν; ὁ γὰρ λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν ἐστιν ὧδε. <sup>7</sup> εἰ δὲ ἐγνώκετε τί ἐστιν, Ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς ἀναίτιους. <sup>8</sup> κύριος γάρ ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

The Man with a Withered Hand (Mk 3.1-6; Lk 6.6-11)

<sup>9</sup> Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν <sup>10</sup> καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χεῖρα ἔχων ξηράν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. <sup>11</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἐστὶ ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἐν καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; <sup>12</sup> πῶς οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. ὥστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν. <sup>13</sup> τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκτεινόν σου τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη. <sup>14</sup> ἐξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

The Chosen Servant

<sup>15</sup> Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ [ὄχλοι] πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας <sup>16</sup> καὶ ἐπέτιμῃσεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν, <sup>17</sup> ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, <sup>18</sup> Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. <sup>19</sup> οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάζει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. <sup>20</sup> κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ὥς ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν. <sup>21</sup> καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.

Jesus and Beelzebul (Mk 3.20-30; Lk 11.14-23; 12.10)

<sup>22</sup> Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν καὶ βλέπειν. <sup>23</sup> καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον, Μῆτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ; <sup>24</sup> οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. <sup>25</sup> εἰδὼς δὲ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς ἐρημοῦται καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται. <sup>26</sup> καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; <sup>27</sup> καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν. <sup>28</sup> εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. <sup>29</sup> ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δῆσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. <sup>30</sup> ὁ μὲν ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστιν, καὶ ὁ μὲν συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει. <sup>31</sup> διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται. <sup>32</sup> καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. A Tree and Its Fruits (Lk 6.43-45) <sup>33</sup> Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρὸν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. <sup>34</sup> γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. <sup>35</sup> ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά. <sup>36</sup> λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως <sup>37</sup> ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

The Demand for a Sign (Mk 8.11-12; Lk 11.29-32)

<sup>38</sup> Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. <sup>39</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ



δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. <sup>40</sup> ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. <sup>41</sup> ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε. <sup>42</sup> βασίλισσα νότου ἐγερεθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἤλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

The Return of the Unclean Spirit (Lk 11.24-26)

<sup>43</sup> Ὄταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν καὶ οὐχ εὐρίσκει. <sup>44</sup> τότε λέγει, Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. <sup>45</sup> τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

The Mother and Brothers of Jesus (Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)

<sup>46</sup> Ἐτι αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις ἰδοὺ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι. <sup>47</sup> εἶπεν δὲ τις αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.] <sup>48</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ λέγοντι αὐτῷ, Τίς ἐστίν ἡ μήτηρ μου καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου; <sup>49</sup> καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. <sup>50</sup> ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς αὐτός μου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστίν.

## 13

Olwo lusiku, Yezu ahuluka omu nyumpa, agend'itamala eburhambi bw'enyanja. <sup>2</sup> N'orhutu rhw'abantu rhwacilundalunda eburhambi bwaâge, kuhika ashonera omu bwârho, atamalamwo, na hiry hundo hy'abantu hyayimanga oku mushenga gw'enyanja. <sup>3</sup> Anacibabwîra binji omu migani.

### Omugani gw'owajag'imira emburho (Mk 4, 3-9; Lk 8, 5-8)

<sup>4</sup> Aderha, erhi: «Hâli muntu muguma wajag'imîra emburho. Erhi aba akola adwîrhe amîra, mburbo nguma zarhogera eburhambi bw'enjira; orhunyunyi rhwayisha, rhwacîlîrazo. <sup>5</sup> Ezindi zarhogera omu mabuye, zirhashimanagamwo budaka bunji; zanacimera dubaduba, bulya obudaka burhâli bulî. <sup>6</sup> Erh'izûba licibasha, zalaba, lero zacyumira, bulya nta mizi zagwêrhe. <sup>7</sup> Ezindi zarhogera omu mishûgi, ci erhi emishûgi ecimera haguma nazo, yazihuhya. <sup>8</sup> Ezindi nazo zarhogera omu budaka bwinja, zaleheka, nguma igana, eyindi makumi gali ndarbu, eyindi makumi asharhu. <sup>9</sup> Ogwêrhe amarhwiri g'okuyumva, ayu-mve!».

### Ecirhuma Yezu ayigîriza omu migani (Mk 4, 10-12. 15; Lk 8, 9-10. 18)

<sup>10</sup> Lero abaganda bâge bamushegeraho, bamubwîra, mpu: «Cirhuma obayi-gîriza omu migani?» <sup>11</sup> Abashuza anababwîra, erhi: «Mwehe mwahîrwe okumanya amahwe gw'Obwâmi bw'empingu, ci aba bôhe barhakuhabagwa. <sup>12</sup> Bulya ogwêrhe, ahâbwa, ayish'icibêra mugale; ci orhagwêrhi, n'ehinyi agwêrhe, bamunyagahyo. <sup>13</sup> Co cirhuma ababwîra omu migani, bulya oku babona barhanabona, oku bayumva barhanayumva, ciru barhanatwa ihuzihuzi. <sup>14</sup> Lero obulêbi bw'izaya bwanayunjula kuli bo, owaderhaga, erhi: Mwakaz'iyumvi-rhiza n'amarhwiri ginyu, murhanayumve; mwakaz'ilolêreza n'amasû ginyu, murhanabone. <sup>15</sup> Omurhima gw'olu lubaga gwahinzire: bafunisire amarhwiri, banaziby'amasû gabo, mpu lyo barhayumve n'amarhwiri gabo, mpu lyo barhacîrhegereze omu murhima, mpu lyo barhahinduke binja, mpu lyo ntanabafumye. <sup>16</sup> Mwehc, amasû ginyu gôki g'iragi, bulya gadwîrhe gabona; n'amarhwiri ginyu, bulya gadwîrhe gayumva. <sup>17</sup> Okuli, mmubwire, balêbi banji n'abanya-bushinganya banji balonzize okubona ebi mudwîrhe mwabona, ba-rhanacibibonaga, n'okuyumva ebi mudwîrhe mwayumva, barhanacibiyumva-gya!

### Amahugûlo g'omugani gwa nyakumîra emburho (Mk 4, 13-20; Lk 8, 11-15)

<sup>18</sup> «Yumvagi mwehe omugani gwa nyakumîra emburho. <sup>19</sup> Ngasi yeshi oyumva oluderho lw'Obwâmi arhanalwirhegerizi, Omubi<sup>9</sup> anayisha, acirholere ehyali hirhwezirwe omu murhima gwâge: ye wamîzirwe oku njira oyo. <sup>20</sup> Owamîzirwe oku mabuye yehe, ye wayumvirhe okuderho, aluyababira n'a-masima. <sup>21</sup> Ci erhi arhagwêrhi mizi, aba muntu wa kasanzi: Erhi acibona amali-buko n'amalumwa erhi olo Luderho lurhuma, anacikulumba ho na halya. <sup>22</sup> Owamîzirwe omu mishûgi naye, ye yumva Oluderho, ci ebihamba

<sup>9</sup>13.19 Omubi: shetani oyo badesire.

by'e-by'en'igulu n'obuywesi b'obuhirhi byazimaguza lulya Luderho: obwo lu-rhanacibonaga malehe.  
<sup>23</sup> Owamîzirwe omu budaka bwinja yehe, ye muntu wayumvîrhe Oluderho, acirhegereza: ayana amalehe, nguma yalerha igana, eyindi makumi gali ndarhu, eyindi makumi asharhu».

### **Omugani gw'enshenga**

<sup>24</sup> Anacibatwa ogundi mugani, ababwîra, erhi: «Obwâmi bw'empingu bu-shushîne n'omuntu wamîraga emburho nyinja omu ishwa lyâge. <sup>25</sup> Erhi abantu bakola bagwishîre, omushombanyi ayisha, amîra enshenga omu karhi k'e- ngano, anacigendera. <sup>26</sup> Erhi engano emera enayêra, erya nshenga nayo yabo-neka. <sup>27</sup> Bambali ba nn'ishwa kwo kuja emunda ali, bamubwîra, mpu: «Nya- mwagirwa, k'arhali mburho nyinja wali omîzire omu ishwa lyâwe? Ngahi e-mburho mbî erhenzirage?» <sup>28</sup> Anacibabwîra, erhi: «Muntu onshomha wajizire ntyo». Nabo abambali banacimushuza. mpu: «K'olonzize rhuj'iyikûlagula?» <sup>29</sup> Ahashuza, erhi: «Nanga, hano mukoja mudwîrhe mwakûla enshenga, mwa-nkakûliramwo engano haguma». <sup>30</sup> Muleke byombi bimere kuhika amango g'okusarûla; ago mango nâbwîre abasârûzi, nti: «Emburho mbî muyihebe haguma, munayishweke mîha mîha, eyôcibwe: engano yôhe muyihake omu nguli yâni».

### **Omugani gw'emogomogo y'emburho y'esinapi (Mk 4, 30-32; Lk 13, 18-19)**

<sup>31</sup> Anacibatwa ogundi mugani, anababwîra, erhi: «Obwâmi bw'empingu bwanagererwa oku mogomogo y'esinapi, eyi muntu muguma arhôngaga, ayi-rhwêra omu ishwa lyâge. <sup>32</sup> Eba nsungunu kulusha ezindi mburho zoshi; erhi ecimera, yaneneha kulusha ezindi mburho zoshi yanaba murhi, kuhika enyunyi zayish'iyûbaka omu mashami gâgwo».

### **Omugani gw'olwango (Lk 13, 20-21)**

<sup>33</sup> Anacibabwîra ogundi mugani, erhi: «Obwâmi bw'empingu bwanagere-rwa oku lwango omukazi ayankaga, aluheba omu nshâno yankayigusa balume basharhu: yabumbugurha yoshi»

### **Yezu arhigiriza olubaga buzira migani (Mk 4, 33-34)**

<sup>34</sup> Ebyo byoshi Yezu anacibibwîra abantu omu migani, arhanabayigîrizagya buzira migani, <sup>35</sup> Mpu lyo kuyunjula okwaderhagwa n'omulêbi, erhi: Omu ka-nwa kâni mwakarhenga emigani, kakafulûla ebyâfulisirwe kurhenga okulemwa kw'igulu.

### **Amahugulo g'omugani gw'emburho mbî**

<sup>36</sup> Erhi acib'amalika abantu, aja omu nyumpa, n'abaganda bâge bamujaho, bamubwîra, mpu: «Rhuhugûlirage gulya mugani gw'enshenga omu ishwa». <sup>37</sup> Naye erhi acibashuza, ababwîra, erhi: «Owamîraga emburho nyinja, ye Mwene-omuntu; <sup>38</sup> Ishwa lyo igulu; emburho nyinja nayo, bo bana b'omu Bwâmi; enshenga, bo bana b'Omubî; <sup>39</sup> Omushombanyi warhwêranga enshe-nga, ye Shetani; amango g'okusârûla, ho aha kuhwa kw'igulu; n'abasârûzi, bo bamalahika. <sup>40</sup> Nk'oku emburho mbî elundwa haguma enadulikwe muliro, kwo byâbe aha kuhwa kw'igulu; <sup>41</sup> Mwene-omuntu ayish'irhuma bamalahika bâge, bakûle abantu b'enshumi mbî n'ab'amabî omu Bwâmi bwâge; <sup>42</sup> bâbakwêbe omu ndugurhirâ y'omuliro: okuhandi kube kubanda endûlû n'okukenyeza amîno. <sup>43</sup> Obwo abinja balangashane nka izûba omu Bwâmi bw'Ishe wâbo. O-gwêrhe amarhwiri g'okuyumva, ayumve!

### **Omugani gw'obuhirhi n'ogw'enjuma**

<sup>44</sup> Obwâmi bw'empingu bwanagererwa oku buhirhi bufulike omu ishwa; omuntu wabubonaga, ashub'ibubishamwo, agcnd'asimire, aj'iguza ebi âli a- gwêrhe byoshi, okuhandi agula eryo ishwa. <sup>45</sup> Kandi Obwâmi bw'empingu bwanagererwa oku murhunzi walonzagya enjuma nyinjinja. <sup>46</sup> Erhi acibona njuma nguma y'ecitwîro cihamu, agenda, aguza ebi ali agwêrhe byoshi, agula eyo njuma.

### **Omugani gw'akeshe**

<sup>47</sup> Kandi Obwâmi bw'empingu bwanagererwa oku keshe karhegagwa omu nyanja, kanagwâsa enfi za ngasi lubero. <sup>48</sup> Erhi kayunjula, abadubi bakakululi-ra ebulambo, banabwârhalâ, barhondêra balondôla, enfi nyinja baziyômeka, banakabulira embî. <sup>49</sup> Kwo byâbe ntyo aha kubwa kw'igulu: bamalahika bayi-sh'iyisha, baberûle ababî oku binja. <sup>50</sup> Okuhandi babalohe omu muliro; kubâge kubanda endulu n'okuluma amîno».

### **Ebinwa bizinda by'enyigirizo z'emigani.**

<sup>51</sup> Erhi ayus'ibatwa eyo migani, abadôsa, erhi: «Ka mwayumvîrhe ebyo byoshi?» Bamushuza, mpu: «Neci, rhuyumvîrhe». <sup>52</sup> Anacibabwîra, erhi: «Co cirhumire ngasi muyigîriza ohindusire mwana w'Obwâmi bw'empingu, anagererwakwo nnaka okarhenza omu mbîko yâge ebintu bibyabya n'ebikulu- kulu».

## V. Ekleziya, murhondero gw'obwâmi bw'empingu

### Yezu aja e Nazareti (Mk 6, 1-6; Lk 4, 16-24)

<sup>53</sup> Byanaciba ntyo! Erhi Yezu ayûsa eyo migani, anaciyimuka. <sup>54</sup> N'erhi ahika omu cishagala câge<sup>h</sup>, arhondêra ayigîriza abantu omu sinagogi yâbo, kuhika basômerwa, banakaz'idêrha, mpu: «Ngabi akûzire obwenge n'obuha-she butya? <sup>55</sup> K'arhali mwana wa mubinjî oyu? Ka nnina arhali ye Mariya, na bene wâbo! ka barhali bo Yakobo, Yozefu, Simoni na Yuda? <sup>56</sup> Na bâli bâbo, ka rhurhadwîrhi rhwababona eno mwirhu! Ngahi arhenzizagye ebyo byoshi?» <sup>57</sup> Banacimulola kubî. Lero Yezu ababwîra, erhi! «Nta handi omulêbi abula okukengwa omurhali omu cihugo câge erhi omu mwâge». <sup>58</sup> N'aho a- rhajiragaho bisômerîne binji, erhi kubula obwêmêre kwâbo kurhuma.

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 13

### The Parable of the Sower (Mk 4.1-9; Lk 8.4-8)

<sup>1</sup> Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν <sup>2</sup> καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει. <sup>3</sup> καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς λέγων, Ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. <sup>4</sup> καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐλθόντα τὰ πετεινὰ κατέφαγεν αὐτά. <sup>5</sup> ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρῶδη ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς θήλιου δὲ ἀνateίλαντος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη. <sup>7</sup> ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἐπνίξαν αὐτά. <sup>8</sup> ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. <sup>9</sup> ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω.

The Purpose of the Parables (Mk 4.10-12; Lk 8, 9-10)

<sup>10</sup> Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; <sup>11</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτι ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. <sup>12</sup> ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. <sup>13</sup> διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνίουσιν, <sup>14</sup> καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέπετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. <sup>15</sup> ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὤσιν βαρέως ἤκουσαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὤσιν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν καὶ ἴασωμαι αὐτούς. <sup>16</sup> ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν. <sup>17</sup> ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

The Parable of the Sower Explained (Mk 4.13-20; Lk 8.11-15)

<sup>18</sup> Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπείραντος. <sup>19</sup> παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς. <sup>20</sup> ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρῶδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθύς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν, <sup>21</sup> οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθύς σκανδαλίζεται. <sup>22</sup> ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἵωνος καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον καὶ ἄκαρπος γίνεται. <sup>23</sup> ὁ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιείς, ὃς δὴ καρποφορεῖ καὶ ποιεῖ ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

The Parable of the Weeds among the Wheat

<sup>24</sup> Ἀλλὴν παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι

<sup>h</sup>13.54 Cishagala câge: e Nazareti eyo

<sup>i</sup>13.55 Bene wâbo Yezu, aha kuli kuderha balya boshi b'omulala gwa Bikira Mariya na Yozefu. Abayahudi kwo balolaga emilala nk'eno mwirhu: mwene wâbo Omushi na mwâli wâbo, barhali balya barhenga nda nguma erhi bana b'ishe muguma bonene, ci ngasi baburhwa na mwishe erhi munninà. enfarasè n'endimi w'e Bulaya zohe zirhayôrha ntyo.

καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. <sup>25</sup> ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπέσπειρεν ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν. <sup>26</sup> ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια. <sup>27</sup> προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότης εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἐσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; <sup>28</sup> ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι λέγουσιν αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; <sup>29</sup> ὁ δὲ φησιν, Οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. <sup>30</sup> ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα ἕως τοῦ θερισμοῦ, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δῆσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου. The Parables of the Mustard Seed and the Leaven (Mk 4.30-32; Lk 13.18-21) <sup>31</sup> Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἐσπείρει ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ <sup>32</sup> ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων, ὅταν δὲ αὐξηθῇ μείζον τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. <sup>33</sup> Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυπεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

The Use of Parables (Mk 4.33-34)

<sup>34</sup> Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς, <sup>35</sup> ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, **\*\*ἐρεῦξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς\*\*** [κόσμου] .

The Parable of the Weeds Explained

<sup>36</sup> Τότε ἀφείλκε τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν. καὶ προσ-ἦλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. <sup>37</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, <sup>38</sup> ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος, τὸ δὲ καλὸν σπέρμα οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, <sup>39</sup> ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά ἐστιν ὁ διάβολος, ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν. <sup>40</sup> ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ [κατα]καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος <sup>41</sup> ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν <sup>42</sup> καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. <sup>43</sup> Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὥς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω.

Three Parables

<sup>44</sup> Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυπεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. <sup>45</sup> Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας <sup>46</sup> εὐρὼν δὲ ἓνα πολὺτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. <sup>47</sup> Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ <sup>48</sup> ἣν ὅτε ἐπληρώθη ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγην, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον. <sup>49</sup> οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων <sup>50</sup> καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Treasures New and Old

<sup>51</sup> Συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ, Ναί. <sup>52</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.

The Rejection of Jesus at Nazareth (Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

<sup>53</sup> Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν. <sup>54</sup> καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις; <sup>55</sup> οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; <sup>56</sup> καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα; <sup>57</sup> καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. <sup>58</sup> καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

## 14

Herodi na Yezu (Mk 6, 14-16; Lk 9, 7-19)

<sup>1</sup> Ago mango mwâmi Herodi ayumva oku Yezu ajire irenge. <sup>2</sup> Abwîra a-bambali, erhi: «Yowane Mubatiza oyo! Afûsire omu bafû: kwo kumu-dwirhîre ebi bisômeîne adwîrhe ajira!».

### **Okufa kwa Yowane Mubatiza (Mk 6, 17-29; Lk 3, 19-20)**

<sup>3</sup> Bulya Herodi ali agwâsire Yowane, amushweka anamuheba omu mpami-kwa, erhi Herodiyada muka omulumuna Filipo orhuma. <sup>4</sup> Bulya Yowane ali amubwîzire, erhi: «Nta bwêmêre ogwêrhe bw'okumuherula». <sup>5</sup> Ci erhi Herodi acilonza okumuyirha, ayôboha olubaga, bulya lwakag'ilola Yowane nka mulêbi. <sup>6</sup> Lero oku lusiku lw'okuburhwa kwa Herodi, mwâli wa Herodiyada aja eru-hya, asâma, asimîsa Herodi. <sup>7</sup> Okuhandi amulaganya n'endahiro mpu amuha ngasi hyoshi ankamuhûna. <sup>8</sup> Erhi nnina anarhenzirig'imubwîra obwo, aderha, erhi: «Ompêre oku nambi bona buno irhwe lya Yowane Mubatiza». <sup>9</sup> Mwâmi anaciyumva oburhe, ci erhi endahiro n'abâli oku cibo haguma birhuma, a-rhegeka mpu bamuhelyo. <sup>10</sup> Anacirhuma mpu bagend'itwa Yowane irhwe mu-lya âli ashwekîrwe. <sup>11</sup> Erhi irhwe lyâge licilerhwa oku nambi, baliha olya mu-nyere, naye alihekera nnina. <sup>12</sup> Abaganda ba Yowane banaciyisha, barhôla eci-rhunda câge, bacibisha; okuhandi banacigend'ibwîra Yezu.

### **Yezu aluza emigati obw'oburhanzi (Mk 6, 31-44; Lk 9, 10-17; Yn 6, 10-13)**

<sup>13</sup> Erhi Yezu ayumva ntyo, arhenga aho omu bwârho, aj'omwîrungu, kuli n'abantu. Erhi abantu bacikuyumva, barhenga omu bishagala, bamushimba n'amagulu. <sup>14</sup> Erhi acirhenga omu bwârho, abona nyamugege w'abantu, ababêera obwonjo, anafumya abalwâla bâli muli bo. <sup>15</sup> Erhi kuciba bijingo, abaganda bâge bamujaho, bamubwîra, erhi: «Lyamaba irungu lino, bwanayizire; lika bano bantu bagend'igula ebiryo omu bishagala». <sup>16</sup> Yezu anacibabwîra, erhi: «Nta bulagirire bagwêrhe bw'okugenda: mubahe eci balya mwênene». <sup>17</sup> Banacimushuza, mpu: «Ntâco rhugwerhe hano, erhali migati irhanu na nfi ibiri byône». <sup>18</sup> Naye anacibabwîra, erhi: «Nderheragibyo hano». <sup>19</sup> Erhi ayûs'i- bwîra abantu mpu babwârha oku lubala, n'erhi acirhola erya migali irhanu na zirya nfi ibiri, kwo kugalamiraga emalunga, abigisha; n'erhi aba amabega emigati, ayiha abaganda bâge, nabo bayihêreza abantu. <sup>20</sup> Boshi banacirya, bayigurha. Barhôla ebi basizagya, bayunjuza birhiri ikumi na bibiri. <sup>21</sup> Rhuka-ganja abalyaga nabo, kuleka abakazi n'abana, hâli balume bihumbi birhanu.

### **Yezu alambagira omu nyanja bo na Petro (Mk 6, 45-52; Yn 6, 16-21)**

<sup>22</sup> Ho n'aho, Yezu anacisêza abaganda bâge mpu baje omu bwârho, babe bashokola banayikire enyanja, oku naye asêzera abantu. <sup>23</sup> Erhi aciba amalîka abantu, ayinamukira oku ntongo yenene, aj'ishenga. Lero byaba bijingo, erhi alikwo yenene. <sup>24</sup> Obwârho nabo erhi bwamahika omu karhî k'enyanya, erhi bunadwîrhe bwahunyangwa n'omulaba, bulya empûsi yahulukaga embere. <sup>25</sup> Sêzi mucêrecêra, Yezu abajayo, ayish'alambagira omu nyanja. <sup>26</sup> Erhi baci- mubona ayish'alambagira omu nyanja, abaganda bâge bafuduka, banaderha, mpu: «Muzimu», n'erhi obwôba bubagwârha, babanda orhubababo. <sup>27</sup> Ho n'aho Yezu abaderhesa, anababwîra, erhi: «Muhire omurhima omu nda, mu-rhayôbohaga, nie nnêne». <sup>28</sup> Petro naye erhi acishuza, aderha, erhi: «Nya-mwagirwa, akaba we, orhegekage ndambagire oku mîshi, nje emunda oli». <sup>29</sup> Naye Yezu aderha, erhi: «Yishaga». N'erhi Petro acirhenga omu bwârho, alambagira oku mîshi mpu aj'emunda Yezu ali. <sup>30</sup> Ci erhi acibona empûsi erha-nkalindwa, ayôboha; n'erhi arhangira okuzika, ayâma, anaderha, erhi: «Muci-za, kufa kuno, nyôkola!». <sup>31</sup> Ho na halya, Yezu alambûla okuboko, amugwârha, anamubwîra, erhi: «Oli muntu wa buyemêre bunyi, carhumire orhindira?» <sup>32</sup> Erhi bacija omu bwârho, empûsi yarhulûla. <sup>33</sup> Nabo abali omu bwârho bayi-sha, baharâmya, banamubwîra, mpu: «Okuli, ocibêrre Mwene Nyamuzinda!»

### **Yezu afumya abalwâla b'e Jenezareti<sup>j</sup> (Mk 6, 53-56)**

<sup>34</sup> Erhi bayikira, baja omu cihugo c'e Jenezareti. <sup>35</sup> N'erhi abantu b'aho bacimumanya, balumîza omwanzi emw'abâlungwê boshi, banamulerhera abali balwâla boshi. <sup>36</sup> Bakag'imuhûna mpu ciru bahume oku cikwi c'omwambalo gwâge, na ngasi bacihumirekwo, banacifuma<sup>k</sup>.

---

<sup>j</sup>**14.33** Nyanja ederhwa Jenezareti, erhi Kinereti, erhi nyanja y'e Galileya

<sup>k</sup>**14.36** ogu mulongo gurhali omu cigereki ca Mateyo, ci Marko 6, 56, kandi gurhenzire omu Vulgata: 36 et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti eius tangerent et quicumque tetigerunt salvi facti sunt, <https://www.academic-bible.com/en/online-bibles/biblia-sacra-vulgata/read-the-bible-text/bibel/text/lesen/steIle/50/140001/149999/ch/3c16bd59e0cd8a81548006805576b857/> (12/04/2021).

## ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ 14

The Death of John the Baptist (Mk 6.14-29; Lk 9.7-9)

<sup>1</sup> Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, <sup>2</sup> καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. <sup>3</sup> Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν [αὐτὸν] καὶ ἐν φυλακῇ ἀπέθετο διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. <sup>4</sup> ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν. <sup>5</sup> καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. ὁ γενεσίσις δὲ γενομένοις τοῦ Ἡρώδου ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρρεσεν τῷ Ἡρώδῃ, <sup>7</sup> ὅθεν μεθ' ὄρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται. <sup>8</sup> ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. <sup>9</sup> καὶ λυπηθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσεν δοθῆναι, <sup>10</sup> καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν [τὸν] Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. <sup>11</sup> καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς. <sup>12</sup> καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πτώμα καὶ ἔθαψαν αὐτό[ν] καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

The Feeding of the Five Thousand (Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

<sup>13</sup> Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν ἐκείθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ περὶ τῶν πόλεων. <sup>14</sup> καὶ ἐξελθὼν εἶδεν πολὺν ὄχλον καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. <sup>15</sup> ὥψίας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ἐρημός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. <sup>16</sup> ὁ δὲ [Ἰησοῦς] εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρειαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. <sup>17</sup> οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας. <sup>18</sup> ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι ὧδε αὐτούς. <sup>19</sup> καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. <sup>20</sup> καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις. <sup>21</sup> οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Walking on the Water (Mk 6.45-52; Jn 6.15-21)

<sup>22</sup> Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσει τοὺς ὄχλους. <sup>23</sup> καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὥψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ. <sup>24</sup> τὸ δὲ πλοῖον ἤδη σταδίου πολλοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπείχεν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος. <sup>25</sup> τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἦλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. <sup>26</sup> οἱ δὲ μαθηταὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες, ὅτι Φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν. <sup>27</sup> εὐθύς δὲ ἐλάλησεν [ὁ Ἰησοῦς] αὐτοῖς λέγων, Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. <sup>28</sup> ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἐλθεῖν πρὸς σε ἐπὶ τὰ ὕδατα. <sup>29</sup> ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου [ὁ] Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. <sup>30</sup> βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον [ἰσχυρὸν] ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν λέγων, Κύριε, σῶσόν με. <sup>31</sup> εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπέλαβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὁλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; <sup>32</sup> καὶ ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος. <sup>33</sup> οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

The Healing of the Sick in Gennesaret (Mk 6.53-56)

<sup>34</sup> Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν εἰς Γεννησαρέτ. <sup>35</sup> καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας .

## 15

### Yezu aja kadali n'Abafarizeyi n'abashamuka b'ibano (Mk 7, 16-13)

<sup>1</sup> Lero Abafarizeyi n'abashamuka b'ibano b'e Yeruzalemu baja hali Yezu, bamubwîra, mpu: <sup>2</sup> «Bici birhuma abaganda bâwe bakaz'ivuna amarhegeko g'abâmîra? Ci barhacikalaba nka balya?» <sup>3</sup> Erhi acibashuza, ababwîra, erhi: «Cirhuma mweki muvuna amarhegeko ga Nyamuzinda erhi ngeso za bashakuluzi binyu zirhuma?» <sup>4</sup> Ci Nyamuzinda aderhaga, mpu: Okenge sho na nyoko, mpu n'owakungulire ishe erhi nnina, anafe. <sup>5</sup> Na ninyu muna- kaz'iderha, mpu: Ngasi yeshi wabwîre ishe erhi nnina, erhi: «Ehi nnakakurhabîremwo, nahihanyire nterekêro, <sup>6</sup> mwaderha mpu oyo arhacirhegesirwi oku-rhabala ishe erhi nnina. Na ntyo munakaz'ivuna amarhegeko ga Nyamuzinda erhi ngeso zinyu zirhuma. <sup>7</sup> Mâshi, ezi ndyâlya! Izaya acilêbîre bwinja, erhi aderha, erhi: <sup>8</sup> Olu lubaga ludwîrhe lwankenga n'akanwa kwonene, ci emi-rhima yâbo eri kuli. <sup>9</sup> Obukenge bankenga buba bunywesi: banayigîrize e-nyigîrize n'amarhegeko garhenga emw'abantu.

### **Arhali ebija ekanwa byo bizinza omuntu, ci ebirhenga omu murhima (Mk 7, 14-23)**

<sup>10</sup> Erhi aciba amahamagala engabo, azibwîra, erhi: «Murhege amarhwiri munayumvirhize! <sup>11</sup> Arhali ebija ekanwa byo bizinza omuntu, ci ebirhenga eka-mwa kw'omuntu byo bimuzinza.» <sup>12</sup> Obwo erhi abambali bacimujaho, bamu-bwîra, mpu: «K'omanyire oku ene Abafarizcyi bayumva lulya luderbo lwawe bagayire?» <sup>13</sup> Naye abashuza anaderha, erhi: «Ngasi murhi gurharhweragwa na Larha w'empingu, gwayish'ikubwa. <sup>14</sup> Mubaleke; eri mihûrha eyêreka emihurha enjira! Ci omuhurha gukacihiramwo eby'okulangula ogwâbo muhurha e-njira, yombi enacîlobe omu nyenga». <sup>15</sup> Petro ashuza, amubwîra, erhi: «Ruhugulirage nirhu ogwo mugani». <sup>16</sup> Naye Yezu anacimushuza, amubwîra, erhi: «Aye! kuziga ninyu nta bukengêre mugwêrhe kuhika ene! <sup>17</sup> Murhayu-mvirhi oku ebija ekanwa omu nda birhogera, na kandi bije abarhankaderhwa. <sup>18</sup> N'oku ebirhenga ekanwa byôhe, omu murhima birhenga, byo binazinza omuntu? <sup>19</sup> Omu murhima mwo murhenga enkengero mbî, okuyirha, okuhusha, okujira eby'enshonyi, okuzimba, okuhamîriza obunywesi, n'ebijaci. <sup>20</sup> E-byo byo bizinza omuntu. Ci okulya buzira kukalaba, kurhankazinza ndi».

### **Yezu afumya mwali w'omukazi w'e Kanani (Mk 7, 24-30)**

<sup>21</sup> Lero erhi Yezu acirhenga aho, acijira omu mpande z'e Tiri n'ez'e Sidoni. <sup>22</sup> Obwo omukazi w'e Kanani ahubuka muli eco cihugo, aj'ahamagala, anade-rha, erhi: «Mâshi Nyamwagirwa, mwene Daudi, ombêre obwonjo: mwâli wâni anayisirwe na shetani». <sup>23</sup> Naye arhamushuzagya ciru ehitya. Lero abaganda bâge banacimujaho, bamuyinginga, banamubwira, mpu: «Mubwîre agende, bulya adwîrhe ajira olubi omu nyuma zirhu». <sup>24</sup> Naye erhi acishuza, aderha, cerhi: «Ntarhumagwa okurhali oku banabuzi bahezire b'Israheli». <sup>25</sup> Lero olya mukazi anacyisha, amuharâmya, anaderha, erhi: «Ontabâle, Muhanyi wâni!» <sup>26</sup> Naye anacimushuza, erhi: «Kurhali kwinja okurhola ebiryo by'abana n'okubikweba ebibwâna». <sup>27</sup> Naye nyamukazi anaciderha, erhi: «Kwo binali ntyo, Muciza! ci ebibwâna nabyo binalye oku buhungumukiza burhoga oku cibo ca nnâhamwabo!» <sup>28</sup> Lero erhi Yezu acishuza, amubwîra, erhi: «We mukazi, obwêmêre bwawe buli bunji! Bibage nka okwo walonza». N'omwâli anaci-fuma muli ako kanya.

### **Yezu afumya balwâla banji hofi h'enyanya**

<sup>29</sup> Obwo, Yezu erhi acirhenga aho, aja hofi h'enyanya y'e Galileya; n'erhi acija oku ntondo, anacibutamalakwo. <sup>30</sup> Abantu nyamugege banacimujaho, e-rhi badwîrhe abahozire amagulu n'abahegezi, emihurha n'orhuduma, n'abandi banji ba ngasi lubero: babahira aha magulu gâge; naye anacibafumya. <sup>31</sup> Rhu-lya rhutu rhw'abantu rhwarhangâla erhi rhubona orhuduma rhwaderha, abahe-gezi bafuma, abahozire amagulu balambagira, n'emihurha yabona: bakuza Nyamuzinda w'Israheli.

### **Yezu aluza emigati obwa kabiri (Mk 8, 1-10)**

<sup>32</sup> Erhi aba amahamagala abaganda bâge, Yezu ababwîra, erhi: «Namabo-nera olubaga obwonjo; bulya zikola nsiku isharhu zino kurhenga banshimbire, barhanagwêrhi eci balya. Okubalika bashalisire, ntalonza: bankafira omu nji-ra». <sup>33</sup> Abaganda bâge banacimubwîra, mpu: «Ngahi emigati y'okuyigusa aba boshi yarhenga muno irungu?» <sup>34</sup> Yezu abadôsa, erhi: «Migati inga mugwêrhe?» Banacimushuza, mpu: Eri nda na ndûgu nsungunu». <sup>35</sup> Okuhandi anacirhegeka mpu abantu babwâr hale oku idaho. <sup>36</sup> Ayanka erya migati oku eri nda na zirya ndûgu, avuga omunkwa, ayibega, ayiha abambali, abambali nabo bayiha olubaga. <sup>37</sup> Balya bantu boshi balya banayigurha. Barhola ebihimbi byasigalaga, byayunjuza birhiri nda! <sup>38</sup> Abalyaga nabo, kurhenzamwo abakazi n'abana, bali bantu bihumbi bini. <sup>39</sup> N'erhi aciba am alika olubaga, aja omu bwârho; kwo na kuhika omu cihugo c'e Magadani.

### **KATA MAΘΘAION 15**

#### **The Tradition of the Elders (Mk 7.1-23)**

<sup>1</sup> Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς λέγοντες, <sup>2</sup> Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας [αὐτῶν] ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. <sup>3</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; <sup>4</sup> ὁ γὰρ θεὸς εἶπεν, Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω. <sup>5</sup> ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐάν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς, <sup>6</sup> οὐ μὴ τιμῇσιν τὸν πατέρα αὐτοῦ · καὶ ἡκυρώσατε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν. <sup>7</sup> ὑποκριταί, καλῶς ἐπρόφητευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας λέγων, <sup>8</sup> Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. <sup>9</sup> μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. <sup>10</sup> Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ συνίετε <sup>11</sup> οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς

τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.<sup>12</sup> Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν; <sup>13</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται. <sup>14</sup> ἄφετε αὐτούς· τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ [τυφλῶν]· τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσοῦνται. <sup>15</sup> Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν [ταύτην]. <sup>16</sup> ὁ δὲ εἶπεν, Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; <sup>17</sup> οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται; <sup>18</sup> τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κάκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. <sup>19</sup> ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι. <sup>20</sup> ταῦτά ἐστὶν τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

The Canaanite Women's Faith (Mk 7.24-30)

<sup>21</sup> Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος. <sup>22</sup> καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξεληθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα, Ἐλέησόν με, κύριε υἱὸς Δαυὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. <sup>23</sup> ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτουν αὐτὸν λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπίσθεν ἡμῶν. <sup>24</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλὸτα οἴκου Ἰσραὴλ. <sup>25</sup> ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσ-εκύνει αὐτῷ λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι. <sup>26</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. <sup>27</sup> ἡ δὲ εἶπεν, Ναὶ κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. <sup>28</sup> τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γεννηθήτω σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

The Healing of Many People

<sup>29</sup> Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ. <sup>30</sup> καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κυλλοὺς, κωφοὺς, καὶ ἐτέρους πολλοὺς καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς <sup>31</sup> ὥστε τὸν ὄχλον θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραὴλ.

The Feeding of the Four Thousand (Mk 8.1-10)

<sup>32</sup> Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστες οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. <sup>33</sup> καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον; <sup>34</sup> καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἑπτὰ καὶ ὀλίγα ἰχθῦδια. <sup>35</sup> καὶ παραγγείλας τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν <sup>36</sup> ἔλαβεν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθῦας καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. <sup>37</sup> καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἦραν ἑπτὰ σπιριδίας πλήρεις. <sup>38</sup> οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. <sup>39</sup> Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγαδάν.

## 16

### Abafarizeyi n'Abasaduceyi bahûna Yezu ecimanyîso (Mk 8, 11,-13; Lk 11, 16-29)

<sup>1</sup> Abafarizeyi n' Abasaduceyi banacimujaho mpu bamurhangule, ba-muhûna mpu abayêreke ecimanyîso c'oku nkuba. <sup>2</sup> Naye erhi aciba-shuza, ababwîra, erhi: «Kukaba bijingo, muderhe, mpu: irhondo gwâba mule-ngezi, bulya ebitu bishushire amâle. <sup>3</sup> Na kukaba sêzi muderhe, erhi: ene gwâba mudumbi, bulya ebitù bishushire omugi. Ntyo muyishi ngasi cimanyîso c'ebitù ci murhishi ebimanyîso<sup>1</sup> by'amango! <sup>4</sup> Eri iburha libi n'ery'endyâlya lyalonza ecimanyîso! Ecimanyîso ntâco lyahâbwa, ecirhali c'omulêbi Yona!» Aho abaleka, acigendera.

### Obwengûza bw'Abafarizeyi n' Abasaduceyi (Mk 8, 14-21; Lk 12.10)

<sup>5</sup> Erhi bacyikira enyanja, abaganda bâge erhi bayibagire okuyanka emiga-ti. <sup>6</sup> Lero Yezu anacibabwîra, erhi: «Mucirange munamanye engezo y'Abafari-zeyi n'Abasaduceyi!» <sup>7</sup> Nabo bakengera banacibwîra bône na bône, mpu: «Bu-lya rhurhadwîrhi migati». <sup>8</sup> Lero Yezu erhi acimanya, ababwîra, erhi: «Banya-bwêmêre-busungunu, bici byarhuma mudwîrhe mwagerêreza omu murhima mpu murhagwêrhi migati? <sup>9</sup> Ka murhasag'yumva? Ka murhacikengiri erya migati irhanu yayigusagya bantu bihumbi birhanu na bitya

<sup>1</sup>16.3 : Ebimanyîso by'amango ga Masiha, biri bisômerîne.



birhiri byasigîre? <sup>10</sup> Nisi erya migati nda yayigusagya bantu bihumbi bini na birhiri binga byasigîre? <sup>11</sup> Cankarhuma murhayumva oku ntali omu by'emigati? Mumanye engezo y'Abafarizeyi!» <sup>12</sup> Lero banaciyumva oku arhali ngezo<sup>m</sup> ya kurhunza migati adcerhaga mpu bamanye, ci nyigîrizo z'Abafarizeyi n'Abasaduceyi.

### **Petro amanya oku Yezu ali Nyamuzinda analaganyibwa obukulu (Mk 8, 27-30; Lk 9, 18-21)**

<sup>13</sup> Erhi Yezu ahika e Sezareya, cihugo ca Filipo, adôsa abaganda bâge, erhi: «Kurhi abantu baderha kuli Mene-omunlu?» <sup>14</sup> Nabo banacimubwîra, erhi: «Baguma banaderhe mpu ye Yowane Mubatiza; abandi mpu Eliya, abandi nabo mpu Yereimiya erhi muguma omu balêbi». <sup>15</sup> Yezu anacibabwîra, erhi: «Ninyu mwe, ndi muderha mpu ndi?» <sup>16</sup> Simoni-Petro erhi ashuza, aderha, erhi: «We Kristu Mwene-Nyamuzinda Ozîne». <sup>17</sup> Yezu naye ashuza, anamu-bwîra, erhi: «Oli muny'iragi, Simoni, mugala wa Yona, bulya gurhali mubiri e-rhi muko<sup>n</sup>, gukumanyisize okwo, ci Larha oli omu mpingu. <sup>18</sup> Yumva nkubwîre oku oli lbuye<sup>o</sup> na kuli eryo ibuye nayâbakakwo Ekleziya yâni, n'amâmi g'ekuzi-mu garhakayihima. <sup>19</sup> Nanakuha enyigulo z'Obwâmi bw'empingu: ngasi eci wafundike en'igulu, erhi ciri cifundike n'omu mpingu, na ngasi eci wafundûle en'igulu, erhi n'omu mpingu ciri cifundûle». <sup>20</sup> Lero anacikomêreza abambali mpu barhabwîraga ndi oku ye Kristu.

### **Yezu abwîra obw'oburhanzi abaganda bâge oku ayish'ibabazibwa (Mk 8, 31-33; Lk 9,22)**

<sup>21</sup> Kurhenga olwo lusiku, Yezu arhondêra ayereka abaganda bâge oku a-kwânîne aj'e Yeruzalemu, ababazibwe n'abagula b'olubaga, abajinji n'aba-shamuka b'ihano; kandi afe, n'olusiku lwa kasharhu afûke. <sup>22</sup> Lero Petro amukema, arhondêra amukalihira anamubwîra, erhi: «Nanga, Waliha! okwo kurhabe!» <sup>23</sup> Yezu erhi acihindamuka, abwîra Petro, erhi: «Shetani, ntengaho! odwîrhe wanshumika kubî, bulya enkengêro zâwe zirhali nkengêro z'ebya Nnâmahanga, ci za bintu by'en'igulu!»

### **Ebi owalonz'ishimba Yezu arhegesirwe okujira (Lk 8, 34-9, 1; Lk 9, 23-27)**

<sup>24</sup> Lero Yezu anacibwîra abambali, erhi: «Owalonz'ishimba, acilahire ye- nene, abarhule omusalaba gwâge, anshimbe. <sup>25</sup> Owâlônze okuciza obuzîne bwâge, ye wâbuheze; ci owalonze okuheza obuzîne bwâge nie ntuma, ye wâbucize. <sup>26</sup> Bici kwankakwânana omuntu okuba mwâmi w'igulu lyoshi erhi a-nkaheza omûka gwâge? <sup>27</sup> Ci mumanye oku Mwene-omuntu ayish'iyisha bona bamalahika bâge omu bukuze bw'lshe: lero obwo ayish'ilyûla ngasi muguma oku bijiro byâge. <sup>28</sup> Mmubwîre okunali: Hali baguma muli aba bayimanzire aha, barhakabona olufu, kuhika babone Mwene-omuntu ayishire omu Bwâmi bwage».

#### **KATA MAΘΘΑΙΟΝ 16**

The Demand for a Sign (Mk 8.11-13; Lk 12.54-56)

<sup>1</sup> Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι αὐτοῖς. <sup>2</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, [Ὁψίας γενομένης λέγετε, Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός <sup>3</sup> καὶ πρῶϊ, Σήμερον χειμῶν, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε; ] <sup>4</sup> Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωῆλ. καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

The Leaven of the Pharisees and Sadducees (Mk 8.14-21)

<sup>5</sup> Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. <sup>6</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. <sup>7</sup> οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν. <sup>8</sup> γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; <sup>9</sup> οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε; <sup>10</sup> οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε; <sup>11</sup> πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων. <sup>12</sup> τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν ἄρτων ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Peter's Declaration about Jesus (Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

---

<sup>m</sup>**16.12** : Nka kulya engezo erhunza omugati ci erhi enagwêrhe ohuhashe bw'okugubozza, ntyo enyigîrizo mbî z'abakulu b'ecihugo c'Abayahudi zannahash'iboza abantu bâbo boshii. Co cirhumire Mwâmi Yezu abwîra abalalizi bâge mpu bacîrange oku ngezo y'Abafarizeyi n'Abasaduceyi.

<sup>n</sup>**16.17** : Omubiri n'omuko: kuli kuderha obuhashe bw'omuntu nka arharhabirwi n'inema lya Nyamuzinda.

<sup>o</sup>**16.18** : Petro erhi Kefa omu cihAramiya: kuli kuderha «ibuye». Ekleziya: mulungano, mulala gw'abemezi, «kallein» omu cigereki kuli kuderha: «kuhamagalwa omu ndeko» .

<sup>13</sup> Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων, Τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; <sup>14</sup> οἱ δὲ εἶπαν, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν. <sup>15</sup> λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; <sup>16</sup> ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. <sup>17</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. <sup>18</sup> καὶ γὰρ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ᾧδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. <sup>19</sup> δώσω σοι τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. <sup>20</sup> τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Jesus Foretells His Death and Resurrection (Mk 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

<sup>21</sup> Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι. <sup>22</sup> καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων, Ἰλεώς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο. <sup>23</sup> ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. <sup>24</sup> Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. <sup>25</sup> ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὕρησκει αὐτήν. <sup>26</sup> τί γὰρ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; <sup>27</sup> μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. <sup>28</sup> ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν

## 17

### Yezu ahinduka obusù (Mk 9, 2-8; Lk 9, 28-36; 2 Pt 1, 16-18)

<sup>1</sup> Erhi kugera nsiku ndarhu, Yezu arhōla Petro na Yakoho bo n'omulu-muna Yowane, anacibahēka bōne bōne oku ntondo ndiri<sup>p</sup>. <sup>2</sup> Anacih-ndukira obusù embere zābo: obusù bwāge bwalangashana nk'izūba n'emya-mbalo yāge yanaciba nka myonzi y'izūba. <sup>3</sup> Aho Musa na Eliya banacibabone-kera, bakaz'ishambala bo naye. <sup>4</sup> Naye Petro arhondēr'aderha, abwīra Yezu, erhi: «Yagirwa, kuli kwinja rhubēre hano: okalonza, nayūbakaho rhuyumpa rhusharhu, higuma hyāwe, ehindi hya Musa, n'ehindi hya Eliya». <sup>5</sup> Oku anaci-dwīrhe aderha, olwikungu lwēru lwababwīka; izū lyanacirhengamwo lulya lwi-nkungu, lyaderha, erhi: «Oyu ye Mugala wāni muzigirwa, oyū nsima bwenēne, mukaz'imuyumva». <sup>6</sup> Erhi abalalizi bāge bayumva liry izū, bakulumba būbi, obwōba bwabagwārha. <sup>7</sup> Obwo Yezu bajaho, abahumakwo anababwīra, erhi: «Yimuki, murhayōbohaga». <sup>8</sup> Erhi bacyinamula amasū, barhacibonaga ndi, o-rhali Yezu yenene. <sup>9</sup> Erhi baciba badwīrhe bayandagala oku ntondo, Yezu abakomēreza, anababwīra, erhi: «Murhabwīraga ndi ebi mwabwīne, kuhika Mwene-omuntu afūke omu bafū».

### Amango Eliya anagaluke (Mk 9, 9-13)

<sup>10</sup> Lero abaganda bāge banacīdōsa, baderha, mpu: «Cirhuma abashamuka b'ihano bakaz'iderha mpu Eliya akwānīne ayishe?» <sup>11</sup> Naye erhi abashuza, aba-bwīra, erhi: «Neci, Eliya ayish'iyisha, anayish'ikombēza byoshi. <sup>12</sup> Ci mmu-bwīzire oku Eliya ayishire mīra, barhanamumanyaga, ci bamujira oku balonza-gya. Mwene-omuntu naye ntyo kwo ayish'ibabazibwa nabo». <sup>13</sup> Obwo abaga-nda bāge bayumva oku Yowane Mubatiza alonzagy'iderha.

### Yezu alibirhakwo shetani w'oluhungu-isirhe (Mk 9, 14-29; Lk 9, 37-43)

<sup>14</sup> Erhi bacihiha aha bantu, muntu muguma amujaho, amuharāmya anamu-bwīra, erhi: <sup>15</sup> «Nyamwagirwa, obēre mugala wāni obwonjo, asirahire anababiīre bwenēne: kanji kanji anakaziciloha ecīko n'ornu mīshi. <sup>16</sup> Nāmuhire abaga-nda bāwe, ci barhahashag'imufumya». <sup>17</sup> Yezu erhi amushuza, amubwīra, erhi: «Eri iburha libula-buyemēre na linya-mabi, kuhika mangaci nayōrha ninyu? Kuhika mangaci nammulembere? Nderheragiye hano». <sup>18</sup> Yezu anacimuka-nkamira, n'olya shetani amurhegamwo, n'omwana anacifuma ho na halya. <sup>19</sup> Obwo entumwa zanamujaho bufunda-funda, zamudōsa, mpu: «Carhumire rhwēki rhurhash'imuulusa bulya?» <sup>20</sup> Yezu anacibabwīra, erhi: «Kubula bwēmēre kwinyu kwarhumire. Mmubwīre okuli, nka mugwērhe obwēmēre boli nka mogomogo ya sinapi,

<sup>p</sup>17.1 Eyo ntondo ederhwa Tabor

mwanabwîra eyi ntondo, erhi: «Rheng'aha, oje hala»; enagende, na ntâco cankammuyabira» [ <sup>21</sup> Shetani wa bènè oyu a-rhahulusibwa n'ezirhali nsengero n'okucishalisa.]

### **Yezu abwîra abaganda bâge obwa kabiri oku ayish'ibabala (Mk 9, 30-32; Lk 9, 44-45)**

<sup>22</sup> Erhi baciba bali boshi baguma omu Galileya, Yezu anacibabwîra, erhi: «Mwene-omuntu ayish'ihânwa omu maboko g'abantu. <sup>23</sup> Bayish'imuyirha, n'o-lusiku<sup>q</sup> lwa kasharhu ayish'ifûka». Obwo abaganda bâge banaciba burhe bwenêne.

### **Yezu bo na Petro bahâna entûlo y'aka-Nyamuzinda**

<sup>24</sup> Erhi bacihika e Kafarnaumu, abakag'ihôza entûlo y'aka-Nyamuzinda bajaho Petro, banamubwîra, mpu: «Ka Nnhamwinyu yehe arhahâna ntûlo y'aka-Nyamuzinda?» <sup>25</sup> Anacishuza, erhi: «Neci». Lero erhi bacija omu nyu-mpa, Yezu ayirukir'amubwîra, erhi: «Kurhi okengire, Simoni? Abâmi b'igulu, bahi bavurhisa? Ka bambali bâbo erhi bagenyi?» <sup>26</sup> Erhi naye acimushuza, cerhi: «Bagenyi», Yezu amubwîra, erhi: «Kuziga abambali barharhegesirwi. <sup>27</sup> Ci kwônene, lyo rhurhabasarhaza, oje emashinji, ogend'iloba, n'enfi ntanzi waka-gwâsa, oyilole ekanwa: washimânamwo ensaranga; oziyanke, obahêzo kuli nie nâwe».

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 17**

The Transfiguration of Jesus (Mk 9.2-13; Lk 9.28-36)

<sup>1</sup> Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. <sup>2</sup> καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. <sup>3</sup> καὶ ἰδοὺ ὥφθη αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες μετ' αὐτοῦ. <sup>4</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὥδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσω ὥδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεὶ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν. <sup>5</sup> ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ. <sup>6</sup> καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. <sup>7</sup> καὶ προσήλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀψάμενος αὐτῶν εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. Ὁ ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον. <sup>9</sup> Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἶπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἐγερθῇ. <sup>10</sup> καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἔλθειν πρῶτον; <sup>11</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα <sup>12</sup> λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ἀλλ' ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. <sup>13</sup> τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

The Healing of a Boy with a Demon (Mk 9.14-29; Lk 9.37-43a)

<sup>14</sup> Καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν ὄχλον προσήλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν <sup>15</sup> καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. <sup>16</sup> καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι. <sup>17</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὥδε. <sup>18</sup> καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης. <sup>19</sup> Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; <sup>20</sup> ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβα ἐνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν.

Jesus Again Foretells His Death and Resurrection (Mk 9.30-32; Lk 9.43b-45)

<sup>22</sup> Συστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, <sup>23</sup> καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

Payment of the Temple Tax

<sup>24</sup> Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοὺμ προσήλθον οἱ τὰ διδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπαν, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ [τὰ] διδραχμα; <sup>25</sup> λέγει, Ναί. καὶ ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; <sup>26</sup> εἰπόντος δέ, Ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων, ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε

---

<sup>q</sup>**17.23** n'olusiku lwa kasharhu, rhwanaderha:«ci olusiku lwa kasharhu», kandi kai ashusha wawu 'kantalingânana, lola amahugûlo ga Mt 6,26.

ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί. <sup>27</sup> ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἑμοῦ καὶ σοῦ.

## 18

### Omukulu omu Bwâmi bw'empingu (Mk 9, 33-36; Lk 9, 46-47)

<sup>1</sup> Muli ako kanya, entumwa zana-cija hali Yezu, zamudôsa, mpu: «Ndi wankaderha mukulu omu Bwâmi bw'empingu?» <sup>2</sup> Yezu anacihamagala omwana w'ecirhaba, amuheba ekarhî kâbo. <sup>3</sup> Anaciderha, erhi: «Okuli, mmu-bwire, akaba murhahindusiri mukaba nk'eci cirhaba, murhakalabarha omu Bwâmi bw'empingu. <sup>4</sup> Ngasi yeshi wacirhohye nka oyu mwana, ye wâbe muku-lu omu Bwâmi bw'empingu».

### Owasârhaza owâbo (Mk 9, 42-48; Lk 17, 1-2)

<sup>5</sup> «Owayankirire omwana oli nk'oyu erhi nie ntuma, erhi nie ayankirîre. <sup>6</sup> ci owashumike kubi muguma muli aba bana banyemîre, kukwânîne bamu-shwêkere olusho omu igosi, banamukwêbe omu nyanja. <sup>7</sup> Buhanya bw'igulu e-rhi mashumi garhuma! Neci, amashumi garhankabula bwayisha, ci oyu gârhengekwo, ye muhanya! <sup>8</sup> Akaba okuboko kwâwe erhi okugulu kwâwe binaku-shumike, obitwe, okabulire kuli: kuli kwinja okuja omu Buzîne kabokwe erhi kagulu kulusha okuhêka maboko abiri erhi magulu abiri omu muliro gu-rhazima. <sup>9</sup> N'akaba isû lyâwe linakaz'ikushumika, olirhomole, okabulire kuli: kuli kukulu oje omu Buzîne n'isû ligunma ahali h'okuja omu nyenga y'omuliro na masû abiri<sup>f</sup>. <sup>10</sup> Mumanye murhagayaguzagya ciru n'omuguma muli aba bana barhorho: mmubwîzire ntyo bulya Bamalahika bâbo omu mpingu barhahusa okubona obusû bwa Larha oli omu mpingu. [ <sup>11</sup> Bulya Mwene-omuntu ayishi-r'iciza ebyâli bihezire. ]<sup>s</sup>

### Ecibuzi cihezire (Lk 15, 3-7)

<sup>12</sup> Kurhi mubwîne? Nna-bibuzi igana, ciguma muli byo cikamuhera, k'a-rhaleka birya bindi makumi gali mwenda na mwenda omu ntondo, agend'ilo-nza cirya cihezire? <sup>13</sup> N'erhi acishimana, mmubwîre okuli, canamulerhera ama-sîma kulusha birya bindi makumi gali mwenda na mwenda birhâli bihezire. <sup>14</sup> Ntyo, burhali bulonza bwa Sho w'empingu mpu muguma muli aba barhorho ahere.

### Okurhabalana nka mwene winyu ahabire (Lk 17,3)

<sup>15</sup> Erhi mwene winyu ankajira kubî, ogende, omujeho, omukalihire wene naye. Akakuyumva, erhi wagalwîre mwene winyu. <sup>16</sup> Akaba arhakuyumvirhi, yanka winyu muguma erhi babiri, lyo ngasi ihano liderhwa omu kanwa ka babiri erhi basharhu. <sup>17</sup> Akaba arhabayumvirhi, obwîre Ekleziya<sup>t</sup>. Akaba arhu-mvirhi Ekleziya, omulole nka mupagani erhi mukage. <sup>18</sup> Mmubwîre okuli: ngasi coshi mwafundike en'igulu, n'omu mpingu, erhi cinali cifundike, na ngasi coshi mwafundiûe en'igulu, erhi ciri cifundûle n'omu mpingu.

### Okushenga haguma (Yn 15.7-16)

<sup>19</sup> Mmubwîzire n'oku erhi babiri muli mwe en'igulu, bankahûna haguma akantu, ngasi kwoshi bâhûne, bâkuhâbwa na Larha oli omu mpingu. <sup>20</sup> Erhi babiri erhi basharhu bankacigusha haguma omu izîno lyâni, nani nanaba ekarhî kâbo.

### Okubabalira abarhutumuzize (Lk 17, 4)

<sup>21</sup> Okubundi Petro anacimujaho, amubwîra, erhi: «Muhanyi, kanga mkwânîne okubabalira mwene wirhu erhi akanjirira kubî? Ka kali nda?» <sup>22</sup> Yezu amu-shuza, anamubwîra, erhi: «Ntakubwîzire nti kuhika kali nda, ci kuhika kali makumi gali nda kali nda»<sup>u</sup>

---

<sup>f</sup>18.9 : Okuboko, okugulu erhi isû: co ngasi cintu na ngasi muntu wankarhushumika okugayisa Nnâmahanga. Ahali h'okujira ecaha, erhi h'okurhakulikira obulonza bwa Nyamuzinda ebyo bintu erhi abo hantu harhumire, kukwânîne rhukabulire ebyo bintu erhi rhuleke abo bantu lyo rhu-rhagayisa Nnâmahanga.

<sup>s</sup>18.11 : Lola muli Lk 19, 20.

<sup>t</sup>18.17 : Eklezija erhi omulungao gw'abemêzi.

<sup>u</sup>18.22 : Kwo kuderha buzira lugero, ensiku zoshi.

## Omugani gw'omuntu wali omu mwenda wabulaga olukogo

<sup>23</sup> «Co cirhumire Obwâmi bw'empingu bwankagererwa oku mwâmi walo-nzagya okudôsa abambali omubalè gw'ebirugu byâge. <sup>24</sup> Erhi aba akola adwîrhe adôsa, bamulerhera muntu muguma wamulimwo binôno<sup>v</sup> igana bya mage-rha. <sup>25</sup> Erhi oyo muntu ahaba kurhi ankajuha, nnâhamwâbo arhegeka mpw bamuguze bo na mukâge n'abana bâge na ngasi byoshi àli agwêrhe, Iyo abona oku alyûla. <sup>26</sup> Olya mushi ahwêra oku idaho, arhonder'amushenga anaderha, erhi: «Orheng'ininda nani, nakujuha byoshi». <sup>27</sup> Obwo mwâmi anacibêra olya mwambali obwonjo, amulika, anamubabalira gulya mwenda. <sup>28</sup> Lero erhi olya mushi acihuluka, anashimana owâbo mushi wamulimwo ifundo ly'amagerha. Anacimurhuluba, amuhamira emumiro, amubwîra, erhi: «Ngalulira ebyâni wâlîre». <sup>29</sup> Olya wâbo afukama, amuyinginga, amubwîra, erhi: «Ninda nani, nakujuha». <sup>30</sup> Ci olya wâbo arhumvagya, acilahirira, amugendana: aj'imuhira omu lukoba, kuhika alyûle. <sup>31</sup> Erhi abâbo bashi bacibona byaba ntyo, bagaya bwenêne, banacigenda, babwîra nnâhamwâbo oku byabire kwoshi. <sup>32</sup> Okuha-ndi nnâhamâbo amuhamagala, amubwîra, erhi: «Mushizi mubî, kurhi naku-babaliraga omwenda gwoshi nka oku wampunaga. <sup>33</sup> Ka wêki orhàli okwânîne okubabalira owinyu nka oku nakubabaliraga?» <sup>34</sup> Lero nnâhamwâbo akunira, amuha abamubabaza kuhika alyûle omwenda gwâge gwoshi. <sup>35</sup> Ntyo kwo La-rha w'empingu ayish'immujirira, akaba ngasi muguma arhababaliri owâbo n'omurhima gwoshi».

### KATA MAΘΘAION 18

The Greatest in the Kingdom (Mk 9.33-37; Lk 9.46-48)

<sup>1</sup> Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσήλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; <sup>2</sup> καὶ προσκαλεσάμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν <sup>3</sup> καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. <sup>4</sup> ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. <sup>5</sup> καὶ ὃς ἐὰν δέξηται ἐν παιδίῳ τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

Temptations to Sin (Mk 9.42-48; Lk 17.1-2)

<sup>6</sup> Ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνίκος περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. <sup>7</sup> οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γὰρ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. <sup>8</sup> Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοί ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν κυλλὸν ἢ χωλὸν ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. <sup>9</sup> καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοί ἐστιν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

The Parable of the Lost Sheep (Lk 15.3-7)

<sup>10</sup> Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσιν τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. [...] <sup>12</sup> Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τινὶ ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφήσει τὰ ἐνενήκοντα ἑννέα ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; <sup>13</sup> καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἑννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. <sup>14</sup> οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μικρῶν τούτων. A Brother Who Sins (Lk 17.3) <sup>15</sup> Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ [εἰς σέ] ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἔλεγξον αὐτὸν μετὰ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐὰν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδης τὸν ἀδελφόν σου <sup>16</sup> ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἓν ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. <sup>17</sup> ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς περὶ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. <sup>18</sup> Ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανῷ. <sup>19</sup> Πάλιν [ἀμὴν] λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. <sup>20</sup> οὗ γὰρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἓμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

The Parable of the Unforgiving Servant

<sup>21</sup> Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; <sup>22</sup> λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. <sup>23</sup> Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων

<sup>v</sup>18.24 : Kwàli mîra, italenta yankafire nka magerha ikumi: Iyo ifundo liguma. Magerha igana erhi mafundo ikumi: Iwo lugoyi. Nazo ngoyi ikumi erhi magerha cihumbi: co cinôno. Oyo muntu wali omu mwenda gwa binôno igana, àli omu mafundo bihumbi ikumi, go magerha bihumbi igana.

<sup>w</sup>18.10 Omulongo gwa 11 gurhali omu cigereki; gurhenwire omu Vulgata.

αὐτοῦ. <sup>24</sup> ἄρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσ-ηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. <sup>25</sup> μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος πρᾶθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀποδοθῆναι. <sup>26</sup> πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Μακροθύμησον ἐπ’ ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι. <sup>27</sup> σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ. <sup>28</sup> ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκείνος εὔρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὥφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγεν λέγων, Ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις. <sup>29</sup> πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων, Μακροθύμησον ἐπ’ ἐμοί, καὶ ἀποδώσω σοι. <sup>30</sup> ὁ δὲ οὐκ ᾔθελεν ἀλλ’ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως ἀποδῶ τὸ ὀφειλόμενον. <sup>31</sup> ἰδόντες οὖν οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἐαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα. <sup>32</sup> τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με <sup>33</sup> οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὥς κἀγὼ σὲ ἠλέησα; <sup>34</sup> καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὔ ἀποδῶ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. <sup>35</sup> Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.

## 19

### VI. Obwâmi bw'empingu buli hofi

#### Ka kuyemêrîrwe omuntu ahuluse mukâge? (Mk 10, 1-12)

<sup>1</sup> Byanaciba ntyo! Erhi Yezu ayûs'iderha ezo nderho, arhenga e Gali-leya, aja omu lya Yuda, ishiriza lya Yordani. <sup>2</sup> N'abantu mwandu bana-cimukulikira, naye abafumiza abalwâla bâbo. <sup>3</sup> Obwo Abafarizeyi banacimu-shegeraho mpu bamurhangule; banacimudôsa, mpu: «K'oku ngasi igwârhiro omuntu ayemêrîrwe okuhulusa mukâge?» <sup>4</sup> Naye erhi acishuza, ababwîra, e-rhi: «Ka murhazig'isoma oku kurhenga aha murhondêro, owalemaga abantu abalemire omulume n'omukazi, <sup>5</sup> n'oku adesire: Co cahuma omuntu aleka ishe na nnina, acishwêkerekwo mukâge, banabe babiri omu mubiri muguma?» <sup>6</sup> Ku-ziga barhaciri babiri, ci muguma yênene. Mâshi! arhali omuntu ye wahumanula eci Nyamuzinda ahumanyagya». <sup>7</sup> Banacimubwîra, mpu: «Cacirhumaga Musa arhegeka okuhâna ecerhe c'okuvuna obuhya nk'omuntu ahulusa mukâge?» <sup>8</sup> Ababwîra, erhi: «Buzibu bw'emirhima yinyu bwarhumire Musa ammuyemêrera mpu muhuluse bakinywi; ci kurhâli ntyo burhanzi. <sup>9</sup> Ci lero mmubwîzire oku ngasi yeshi wahuluse mukâge -ntadesire omukazi w'obuhya burhali bwo- akayanka owundi, erhi kuhusha ahushire<sup>x</sup>».

Obulamba butagatifu

<sup>10</sup> Abaganda bâge banacimubwîra, mpu: «Akaba kwo bunali ntyo obulyo bw'omulume n'omukazi, kuli kukulu okurhaja omu buhya». <sup>11</sup> Naye anaciba-shuza, aderha, erhi: «Arhali bantu boshi bayumva olwo luderho, ci abakuhirwe bône. <sup>12</sup> Bulya hali abalamba<sup>y</sup> barhenzire ntyo omu nda za bannina; hali n'abalamba bajizirwe ntyo n'abantu; haligi n'abalamba baciizire ntyo bône e- rhi Bwâmi bw'empingu burhuma. Ohashir'iyumva, ayumve!»

#### Yezu n'abana (Mk 10, 13-16; Lk 18, 15-17)

<sup>13</sup> Obwo banacimulerhera abana mpu abagishe anabasengerere. Ci aba-mbali bôhe banacibakalihira. <sup>14</sup> Yezu naye anacibabwîra, erhi: «Leki abana, murhabahanzagya okuja aha ndi; bulya Obwâmi bw'empingu buli bwa ba bene aba.» <sup>15</sup> Erhi aciba amabahebakwo amaboko anacigenda.

#### Omusole gwâli gugwêrhe birugu binji (Mk 10, 17-22; Lk 18, 18-32)

<sup>x</sup>**19.9** : Mîra, amango ga Musa, erhi omulume ashombanaga na mukâge, anamuhe aceree c'okumuhulusa. Ci kwône erhi Nnâmahanga alema abantu, arhahânaga obwo buyemêre. Co cirhumire Mwâmi Yezu ashub'igalula irhegeko ly'obuhya nk'oku lyâli burhanzi. Kuziga omulume n'omukazi nka bayânkine, barhankacivuna obuhya ciru n'eliguma. Ci abacishwêkera haguma, burhanali buhya bw'okuli, barhegesirwe okulekana.

<sup>y</sup>**19.12** : Hali abantu harhankahash'ija omu buhya, bulya ntyo kwo balemirwe; abandi barha-nkahasha, bulya bakujizirwe n'abantu (nk'empira zakag'igwârhwâ omu bîrha); haligi n'abandi ba-nkahasha, ci obuzigire bwa Nnâmahanga n'abâbo bantu burhume baleka: abo bo badâhwâ, ababikira, abalamba batagatifu, na ngasi bandi, ciru bankabêra omu igulu, baleka amasîma g'obu-hya lyo basimîsa Nyamuzinda.

<sup>16</sup> Muntu muguma anacimujaho, amubwîra, Erhi: «Mwigiriza, minja maci nankajira lyo mbona obuzîne burhahwa?» <sup>17</sup> Yezu naye anacimubwîra, erhi: «Cici cirhumire ondôsa ebya aminja? Akaba walonza okuja omu buzîne bw'ensiku n'amango, oshimbe amarhegeko. <sup>18</sup> Anacimubwîra, erhi: «Gahi?». Yezu naye amushuza, erhi: «Orhahîra okanigana, orhahîra okuhusha, orhahîra okazimba, orhahîra okahamîriza obunywesî. <sup>19</sup> Okakenga sho na nyoko, onazi-gire abinyu bantu nka oku ocîzigira wenene». <sup>20</sup> Nyamusole gwanacimubwîra, erhi: «Ebyo byoshi nabijizire kurhenga eburho bwâni; bici bicinsigalire?» <sup>21</sup> Yezu amubwîra, erhi: «Okalonza okuba mwimâna, ogende, oguze ebi ogwêrhe byoshi, ohe abakenyi, oyish'ibona obuhirhi omu mpingu; okubundi oyishe, onkulikire». <sup>22</sup> Erhi gulya musole guyumva ako kanwa oburhe bwaguhêka, bu-lya gwâli gugwêrhe birugu binji.

### **Okuhika omu mpingu kw'omugale kuli kudârhi (Mk 10, 23-27; Lk 18, 24-27)**

<sup>23</sup> Obwo Yezu anacibwîra abaganda bâge, erhi: «Mmubwire okuli, okuhika omu Bwâmi bw'empingu kw'omugale kuli kudârhi. <sup>24</sup> Nshubir'immubwîra: okugeza engamiya<sup>z</sup> omu murhule gw'ensinge kuli kulembu kulusha okuhisa omugale omu Bwâmi bw'empingu». <sup>25</sup> Lero, erhi abambali bacyumva ntyo, basômerwa bwenêne, banakacîdôsa, mpu: «Ndi wacungukage obwo? <sup>26</sup> Yezu abalolêreza, anababwîra, erhi: «Emwa bantu, okwo kurhankahashikana; ci e-mwa Nnâmahanga, byoshi byanahashikana».

### **Oluhembo lw'abalesire eby'en'igulu (Mk 10, 28-31; Lk 18 28-30)**

<sup>27</sup> Petro amushuza, anamubwîra, erhi: «Obu rhuli aha, rhwâlesire byoshi, rhwakushimba, bici rhwânahâbagwe obwo?» <sup>28</sup> Yezu naye anacibabwîra, erhi: «Okuli, mmubwîre, mwe mwanshimbire, olusiku luhyahya<sup>a</sup>, amango Mwene-omuntu abwârhalâ oku ntebe y'irenge, ninyu mwâbwârhalâ oku ntebe ikumi n'ibiri mukola mwatwa olubanja lw'emilala ikumi n'ibiri y'Israheli. <sup>29</sup> Na ngasi yeshi wâleke aha mwage, erhi bene wâbo, erhi bâli babo, erhi ishe, erhi nnina, erhi abana bâge, erhi amashwa gâge, nie ntuma, âhâbwa kali igana kulusha, anayish'ibona obuzîne bw'ensiku n'amango. <sup>30</sup> Banji omu barhanzi bâbe bazinda, na banji omu bazinda bâbe barhanzi».

#### **KATA MAΘΘAION 19**

#### **Teaching about Divorce (Mk 10.1-12)**

<sup>1</sup> Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου. <sup>2</sup> καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ. <sup>3</sup> Καὶ προσῆλθον αὐτῷ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; <sup>4</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; <sup>5</sup> καὶ εἶπεν, Ἐνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν. <sup>6</sup> ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία. ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. <sup>7</sup> λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι [αὐτήν]; <sup>8</sup> λέγει αὐτοῖς ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως. <sup>9</sup> λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμῆσῃ ἄλλην μοιχᾷται .. <sup>10</sup> λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ [αὐτοῦ], Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναίκος, οὐ συμφέρει γαμῆσαι. <sup>11</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν τὸν λόγον [τοῦτον] ἀλλ' οἷς δέδοται. <sup>12</sup> εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.

#### **Little Children Blessed (Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)**

<sup>13</sup> Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδία ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. <sup>14</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. <sup>15</sup> καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

#### **The Rich Young Man (Mk 10.17-31; Lk 18.18-30)**

<sup>16</sup> Καὶ ἰδοὺ εἷς προσελθὼν αὐτῷ εἶπεν, Διδάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα σχῶ ζωὴν αἰώνιον; <sup>17</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός· εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς. <sup>18</sup> λέγει αὐτῷ, Ποίας; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Τὸ Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις, <sup>19</sup> Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. <sup>20</sup> λέγει αὐτῷ ὁ νενίσκος, Πάντα ταῦτα ἐφύλαξα· τί ἔτι ὑστερῶ; <sup>21</sup> ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ

<sup>z</sup>**19.24** : Engamiya co c'erubala cinene kulusha Abayahudi bâli bayishi, nka kulya eno mwirhu Bushi, e-njavu elusha ebindi by'erubala obunene.

<sup>a</sup>**19.28** Olusiku luhyahya, lusiku lwa kushashula byoshi erhi Murhondêro Muhyahya, gwarhi ecigreki.

δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι. <sup>22</sup> ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. <sup>23</sup> Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. <sup>24</sup> πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. <sup>25</sup> ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες, Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι; <sup>26</sup> ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά. <sup>27</sup> Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; <sup>28</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. <sup>29</sup> καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήμψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. <sup>30</sup> Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

## 20

### Abakozi b'ishwa ly'emizâbîbu abarhanzi n'abazinda luhembo luyumânîne

<sup>1</sup> «Obwâmi bw'empingu bushushînc na nnakâ wazûkaga mucêracêra mpu aj'ilalika abamukolera omu lukoma lwâge lw'emizâbîbu. <sup>2</sup> Erhi aba amalagana n'abakozi oku abaha igerha liguma oku lusiku, abarhuma omu lukoma lwâge. <sup>3</sup> Erhi amashî gakala<sup>b</sup>, mpu ahuluka, alangira abandi babwârhire oku irango buzira mukolo. <sup>4</sup> Anacibahwira, erhi: «Gendi ninyu ekwâni, nayi-sh'immuhâ oluhembo lumukwânîne». <sup>5</sup> Nabo banacigenda. Ashub'ihuluka e-rhi izûba liyimanga n'erhi izûba liyêrêra<sup>c</sup>, ashub'ijira nk'oku ajiraga burhanzi. <sup>6</sup> Erhi enkafu zirya ebizîzi<sup>d</sup>, ashub'ihuluka, ashimana abandi bayimanzire, aba-bwîra, erhi: «Kurhi mwayimangaga omulegerege gwoshi buzira mukolo?» <sup>7</sup> Banacimushuza, mpu: «Bulya ntâye warhulalisire». Anacibabwîra, erhi: «Ji ninyu ekwâni». <sup>8</sup> Erhi kuciba bijingo, nnakâ abwîra omwambali, erhi: «Hama- gala abakozi, obahe oluhembo, orhangirire oku bazinda kuhika oku barhanzi-rhanzi». <sup>9</sup> Erhi balya barhondêranga enkafu zirya ebizîzi bayisha, bahâbwa ngasi muguma igerha liguma. <sup>10</sup> Erhi abarhanzi baciyisha, bamanya mpu bahâbwa kulusha; ci nabo bahâbwa ngasi muguma igerha. <sup>11</sup> Obwo bakaz'iliyanka erhi banayîzire banagayire nnakâ. <sup>12</sup> Bakacidesa, mpu: «Ewâni! aba ba nyuma kasa-nzi katya kônc bakozi, wamanarhuyumanyanya nabo, rhwe rhwalegirire rhwakoya n'omukolo oku izûba n'idurhu ly'omûshi». <sup>13</sup> Lero naye erhi ashuza muguma muli bo, amubwîra, erhi: «Yaga mwîra wâni, ntakuzimbiri: ka lirhali igerha liguma rhwalagânanaga? <sup>14</sup> Yanka ebyawe, ogende. Nalonza okuha owi-nyu wa buzinda nkawe. <sup>15</sup> Ka ntankajira cbyani oku nalonza? Nisi nkaba isû lyawe lyo libi bulya ndi mwinja?» <sup>16</sup> Ntyo kwo abazinda bayish'iba barhanzi, n'abarhanzi babe bazinda.

### Yezu abwîra Entumwa obwa kasharhu oku ayish'ibabazibwa (Mk 10, 32-34; Lk 18, 31-33)

<sup>17</sup> Erhi akola arheremera e Yeruzalemu, arhola balya ikumi na babiri bône bône, n'erhi bakola bali omu njira, ababwîra, erhi: <sup>18</sup> «Rhw'ono rhwarhereme-ra e Yeruzalernu; obwo Mwene-omuntu ahânwa omu maboko g'abajinji n'aba-shamuka b'ihano: bamutwîra olufu. <sup>19</sup> Bayish'imuhâ abapagani mpu bamu-shekere, bamushûrhe emikoba banamubambe oku musalaba; ci olusiku lwa ka-sharhu ayish'ifûka».

### Nnina wa bene Zebedeyo (Mk 10, 35-40)

<sup>20</sup> Okuhandi nnina wa bene Zebedeyo anacimujaho bo n'abagala, amuharâmya, anamusengera akantu. <sup>21</sup> Naye anacimubwîra, erhi: «Bici walonza?» Amushuza, erhi: «Abana bâni aba oku bali babiri; orhegeke babwâr hale omu Bwâmi bwâwe, muguma ekulyo kwâwe, owundi ekumusho». <sup>22</sup> Yezu anaci-shuza, aderha, erhi: «Murhamanyiri ebi muhûnyire. Ka mwankahash'inywa omulengo<sup>e</sup> nayish'inywa?» Banacimubwîra, mpu: «Rhwanahasha». <sup>23</sup> Anaciba- bwîra, erhi: «Omulengo gwani gwôhe mwâgunywe, ci okubwâr hale ekulyo kwâni erhi ekumusho, arhali nie nâmmuhekwo, ci Larha okuha aba âkurhega-nyîze».

### Abakulu barhegesirwe okuba barhumisi b'abâbo (Mk 10, 41-45; Lk 22, 25-27)

<sup>24</sup> Erhi balya ikumi bayumva okwo, bakunirira balya bâbo babiri. <sup>25</sup> Okuhandi Yezu anacibahamagala hofi

<sup>b</sup>20.3 : Erhi amashî gakala: Omu nsà isharhu.

<sup>c</sup>20.5 : izûba liyimanga: Omu nsà ndarhu; izûba liyêrêra: Omu nsà mwenda.

<sup>d</sup>20.6 : erhi enkafu zirya ebizîzi: Omu nsà ikumi na nguma.

<sup>e</sup>20.22 Omulengo kuli kuderha mababale.



naye, ababwîra, erhi: «Muyishi oku e-mwa abapagani, abâmi banabayereke obuhashe bwâbo, n'abakulu obukulu bwâbo. <sup>26</sup> Ci arhali kwo byâba ntyo muli mwe; owalonz'iba mukulu muli mwe, acijire murhumisi winyu; <sup>27</sup> n'owalonz'iba wa burhanzi muli mwe, acijire mwambali winyu. <sup>28</sup> Nk'oku Mwene-omuntu arhayishaga mpu akolerwe, ci akolere ahandi, anahâne obuzîne bwâge mpu lyo acungula banji».

### Mihurha ibiri y'e Yeriko (Mk 10, 46-52; Lk 18, 35-43)

<sup>29</sup> Erhi bacirhenga e Yeriko, nyamugege w'abantu amukulikira. <sup>30</sup> Ho n'aho mihurha ibiri yali ebwârîre oku njira, yayumva oku Yezu wagera; yanaciha-magala, yaderha, erhi: «Muciza w'abantu, Mwene Daudi, orhubêre ohwonjo!» <sup>31</sup> Kalya katu k'abantu kanacikaz'iyikalihira mpu ehulike. Lero yôhe yanaciyiâma, yalushisa, yanaderha, mpu: «Muciza w'abantu, Mwene Daudi, orhubêre obwonjo!» <sup>32</sup> Obwo Yezu anaciyimanga, abahamagala, anababwîra, erhi: «Bici mwalonza mmujirire». <sup>33</sup> Banacimushuza, mpu: «Muciza, nti nirhu rhubone!» <sup>34</sup> Okubundi Yezu anacigwârîhwa n'olukogo, abahuma oku masû: ho na halya babona, banamukulikira.

#### KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 20

##### The Workers in the Vineyard

<sup>1</sup> Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἄμα πρῶτῳ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. <sup>2</sup> συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ. <sup>3</sup> καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργοὺς <sup>4</sup> καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν. <sup>5</sup> οἱ δὲ ἀπήλθον. πάλιν [δὲ] ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως. <sup>6</sup> περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ἐξελθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὥδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; <sup>7</sup> λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα. <sup>8</sup> ὁψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. <sup>9</sup> καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον. <sup>10</sup> καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖον λήμψονται· καὶ ἔλαβον [τὸ] ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί. <sup>11</sup> λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότη <sup>12</sup> λέγοντες, Οὗτοι οἱ ἐσχατοὶ μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα. <sup>13</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν, Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; <sup>14</sup> ἄρον τὸ σὸν καὶ ὑπάγε. θέλω δὲ τοῦτῃ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί <sup>15</sup> [ἦ] οὐκ ἔξεστίν μοι ὁ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς; ἦ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; <sup>16</sup> Οὕτως ἔσονται οἱ ἐσχατοὶ πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι.

#### A Third Time Jesus Foretells His Death and Resurrection (Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

<sup>17</sup> Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα [μαθητὰς] κατ' ἰδίαν καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς, <sup>18</sup> Ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ <sup>19</sup> καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.

#### The Request of James and John (Mk 10.35-45)

<sup>20</sup> Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι ἀπ' αὐτοῦ. <sup>21</sup> ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, Εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. <sup>22</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πλεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα. <sup>23</sup> λέγει αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν [τοῦτο] δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου. <sup>24</sup> Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. <sup>25</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν, Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. <sup>26</sup> οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος, <sup>27</sup> καὶ ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῶν δοῦλος <sup>28</sup> ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

#### The Healing of Two Blind Men (Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

<sup>29</sup> Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχῶ ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς. <sup>30</sup> καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, [κύριε,] υἱὸς Δαυὶδ. <sup>31</sup> ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μείζον ἐκραξαν λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, κύριε, υἱὸς Δαυὶδ. <sup>32</sup> καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιῆσω ὑμῖν; <sup>33</sup> λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. <sup>34</sup> σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

### **Yezu aja omu Yeruzalemu (Mk 11. 1-11; Lk 19, 28-38)**

<sup>1</sup> Erhi bacihika hofi h'e Yeruzalemu, oku ntondo y'Emizeti, e Betefaje, Yezu arhuma baganda bâge babiri. <sup>2</sup> Ababwîra, erhi: «Jimwo cira ci-shagala cimmuyêrekire: ho n'aho mwashimâna endogomi nshwêke n'omucukâ gwâyo haguma nayo; muyishwêkûle, mubinderhere. <sup>3</sup> Hakayish'ijira owammu-bwîra, mpu: «Kurhi oku?» munamubwîre oku Nyakasane abilonza; ho n'aho anabirîka». <sup>4</sup> Ebyo byoshi byanaciba ntyo mpu lyo kulya kwaderhagwa n'Omu-lêbi kuba, erhi: <sup>5</sup> Mubwîre omunyere w'e Siyoni, erhi: Lola oku Mwâmi wâwe ayishire emunda oli; ayishire mutûdu, abwârhire oku ndogomi n'omucukâ gwayo. <sup>6</sup> Obwo abaganda bagenda, bajira okwo Yezu ali arhegesire. <sup>7</sup> Banacilerha erya ndogomi n'omucukâ gwayo. Babibambakwo ebishûli byâbo, bamuburhamazakwo. <sup>8</sup> Engabo y'abantu yakabamba ebishûli byâbo omu njira; n'abandi bakaz'itwa amashami g'emirhi, banagabamba omu njira. <sup>9</sup> O-rhutû rhwâli rhushokwire n'orhwâli enyuma rhwakaz'ibanda orhuhababo, rhwanaderha, mpu: Aganze Mwene Daudi! Agishwe oyu oyishire oku izino lya Nyakasane! Hozana<sup>f</sup> omu mpingu enyanya!» <sup>10</sup> Erhi acija omu Yeruzalemu, ecishagala coshi cageramw'omusisi. Bakacîdôsa, mpu: «Ye ndi oyu wa?» <sup>11</sup> Olubaga nalo lwakaz'ishuza, mpu: «Oyo ye Yezu, mulêbi w'e Nazareti omu Galileya».

### **Yezu ahulusa abakag'ikaguliza omu ka-Nyamuzinda (Mk 11, 11.15-17; Lk 19,45-46; Yn 2, 14-16)**

<sup>12</sup> Obwo Yezu anacija omu ka-Nyamuzinda, anacikahulusa abakag'ikaguli-za n'abâli badwîrhe bagulira omu nyumpa ya Nnâmahanga: anacikulumbya oburhalule bw'abakag'ikâba amagerha, anahirimya entebe z'abarhunzi b'e-ngûkû. <sup>13</sup> Anacibabwîra, erhi: «Kuyandisirwe ntya: Enyumpa yâni yâderhwe nyumpa ya kushenga; ci mwehe mwamayijiraga lukunda lwa bishambo!» <sup>14</sup> Emihûrha n'ab'amagulu gahozire bamushegeraho omu ka-Nyamuzinda; anacibafumya. <sup>15</sup> Erhi abakulu b'abadâhwa n'abashamuka b'ihano babona ebi-sômerîne amajira, n'abana badwîrhe bayamira omu ka-Nyamuzinda, banade-rha, mpu: «Aganze Mwene Daudi!» bagwârhwâ n'obumvu. <sup>16</sup> Banacimubwîra, mpu: «K'oyumvirhe ebi aba badwîrhe baderha?» Yezu naye anacibashuza, e-rhi: «Neci! Ci nkaba nta mango muzig'isoma ezi nderho: Omu kanwa k'abana barho n'orhubonjo, mwo wakûzire obukuze?» <sup>17</sup> Okubundi, anacibaleka, arhe-nga omu cishagala, acijira e Betaniya, atwayo icumbi.

### **Yezu aheherera omurhi gw'amalebe. Obwêmêre n'ensengero (Mk 11-14.20-24)**

<sup>18</sup> Lero erhi kuba sêzi, akola ashub'igaluka omu cishagala, anacishalika. <sup>19</sup> Erhi acibona omurhi gw'amalehe eburhambi bw'enjira, agujaho; ci arhagu-shimânagakwo bici, agarhali mâsi gône. Anacigubwîra, erhi: «Mâshi irbondo orhacifaga wayanyirekwo irehe!» Ho n'aho gulya murhi gwanacyûma. <sup>20</sup> Abaganda erhi babona okwo, banacisômerwa, banakaz'iderha, mpu: «Kurhi gulya murhi gw'amalehe gwamayûma bunobuno wâni?» <sup>21</sup> Yezu naye aba-shuza, ababwîra, erhi: «Okuli, mmubwîre, nka mugwêrhe obuyemêre na nka murharhindîri, arhali okwo njirîre omurhi gw'amalebe kwône mwankajira; ciru erhi mwankabwîra eyi ntondo, erhi: «Yimuka, ocikwêbe omu nyanja, kwanaba». <sup>22</sup> Na ngasi coshi mwâhûne n'obuyemêre omu nsengero zinyu mwâcîhâbwe».

### **Abayahudi badôsa Yezu ngahi obuhashe bwâge burhenga (Mk 11, 27-33; Lk 20, 1-8)**

<sup>23</sup> Erhi acihika omu ka-Nyamuzinda, arhondêra okuyigîriza. Lero abakulu b'abadâhwa n'abagula b'olubaga bamujaho; banacimubwîra, mpu: «Oku buhashe buhi oji amwo ebi byoshi? Na ndi wakuhâga obu buhashe?» <sup>24</sup> Yezu a-shuza, ababwîra, erhi: «Nani nammudôsa kanwa kaguma la! Mukakambwîra, nani nammubwîra oku buhashe buhi njiramwo ebi. <sup>25</sup> Obubatizo bwa Yowane ngahi bwarhengaga? K'empingu erhi emwa abantu?» Obwo bacîjamwo, bakaderha, mpu: «Rhukaderha nti empingu, akola arhudôsa, erhi: «Ca-rhumaga murhacimuyemêra?» <sup>26</sup> Na rhukaderha nti emwa abantu, aba bantu barhuyirha, bulya boshi kwo bakag'ilola Yowane Mubatiza nka mulêbi!» <sup>27</sup> Le-ro erhi bacishuza Yezu, bamubwîra mpu: «Rhurhamanyiri la». Naye anaciba-bwîra, erhi: «Nani ntacimubwîre oku buhashe buhi njiramwo ebyo».

### **Omugani gw'abana babiri**

<sup>28</sup> «Mbwîragi kurhi mubwîne? Omulume ali agwêrhe bagala babiri. Anaci-bwîra enfula, erhi: «Mwana wâni, ene ogend'ihinga ekwâni». <sup>29</sup> Naye erhi a-shuza, aderha, erhi: «Ntalonza». Ci erhi kuba kasanzi, acîyunjuza, ayija. <sup>30</sup> Anacija aha wa kabiri, amubwîra nka oku abwîraga owâbo. Erhi ashuza, aderha, erhi: «Ngenzire, waliha»; ci arhayijaga. <sup>31</sup> Ndi muli abo babiri wajizire obulonza bw'ishe?» Banacimushuza,

---

<sup>f</sup>21.9 : Hozana, kuli kuderha: «irenge», «aganze»!

mpu: «Omurhanzi». Yezu anacibabwîra, erhi: «Okuli, mmubwizire oku abanyabyâha n'abakazi bagonyi bâmmurhange omu Bwâmi bwa Nyamuzinda. <sup>32</sup> Bulya Yowane ayishire muli mwe omu njira y'obushinganyanya, murhanamuyemeraga; abanya-byâha bôhe n'abakazi bagonyi bamuyemêra; ci mwehe erhi mubona olwo lwiganyo lwâbo, ciru mu-rhaciyunjuzaya buzinda mpu muyemêre.

### Omugani bw'abahinzi babi (Mk 12, 1-12; Lk 20, 9-19)

: <sup>33</sup> «Yumvi ogundi mugani. Hàli nnakà; anacigwîka olukoma lw'emizâbîbu; aluyûbakira olugurhu, ahebamwo omukenzi, agwîkamwo omutungo; !ero erhi aciba amalusigira abahinzi, acibalamira. <sup>34</sup> Erhi amango g'okurhalika gaciba hofi, arhuma bambali bâge emw'abahinzi, mpu bayanke emizâbîbu yâge. <sup>35</sup> Abahinzi bôhe banacigwârha balya bashi, bashangula muguma, owundi bamuyirha, owundi naye bamubanda anabuye. <sup>36</sup> Ashub'irhuma abandi ba-mbali banji kulusha abarhanzi; nabo babajira nk'oku bajiraga abandi. <sup>37</sup> Buzi-nda-zinda abarhumira omugala, anaderha, erhi: «Bakenga mugala wâni yehe». <sup>38</sup> Ci erhi abahinzi babona oyo mwana, babwîrana, mpu: «Enfula yâge eyi: muyishe, rhuyiyirhe, rhuciyîmire muli byo!» <sup>39</sup> Obwo banacimurhuluba, bamu-rhenza omu ishwa, bamuniga. <sup>40</sup> Lero amango nna-lulya lukoma ayisha, bici ayajirire balya bahinzi?» <sup>41</sup> Banacimushuza, mpu: «Kuheza anaheze abo babî la, n'olukoma aluhiremwwo abandi bahinzi bamurhengezamwo emizâbîbu ama-ngo gâyo». <sup>42</sup> Yezu anacibabwîra, erhi: «Ka murhasag'isoma ntya omu Ma-ndiko: Ibuye abûbasi bagayaguzagya, lyayish'iba kaboko ka nyumpa; Nyakasa-ne yêne wakolaga ebyo, byanaba bisômerîne omu masû girhu! <sup>43</sup> Co cirhumire mmubwîra nti: «Mwanyagwa Obwâmi bwa Nyamuzinda, buhâbwe abantu bâbukolera». [ <sup>44</sup> Owâkulumbe kuli eryo ibuye<sup>9</sup>, kuvunika anavunike n'oyu lyâkulumbekwo, kushanguka anashanguke.] <sup>45</sup> Lero erhi abakulu b'abadâhwa n'Abafarizeyi bayumva eyo migani, bamanya oku bo aderhaga. <sup>46</sup> Erhi bacilo-nza oku bamugwârha, bayôboha olubaga, bulya lwakag'imulola nka mulêbi.

### KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 21

The Triumphal Entry into Jerusalem (Mk 11.1-11; Lk 19.28-38; Jn 12.12-19) <sup>1</sup> Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς <sup>2</sup> λέγων αὐτοῖς, Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. <sup>3</sup> καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρειάν ἔχει εὐθύς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς. <sup>4</sup> Τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, <sup>5</sup> Εἶπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. ὁπορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς <sup>7</sup> ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. <sup>8</sup> ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἔστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ. <sup>9</sup> οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες, Ὡσαννὰ\*\* τῷ υἱῷ Δαυὶδ \*\*Εὐλόγημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. \*\*Ὡσαννὰ\*\* ἐν τοῖς ὑψίστοις. <sup>10</sup> καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα, Τίς ἐστὶν οὗτος; <sup>11</sup> οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέθ τῆς Γαλιλαίας.

The Cleansing of the Temple (Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

<sup>12</sup> Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς, <sup>13</sup> καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν. <sup>14</sup> Καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. <sup>15</sup> ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας τοὺς κρίζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ, ἠγανάκτησαν <sup>16</sup> καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; <sup>17</sup> Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν καὶ ἡλίσθη ἐκεῖ.

The Cursing of the Fig Tree (Mk 11.12-14, 20-24)

<sup>18</sup> Πρῶτ' δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπεΐνασεν. <sup>19</sup> καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτήν καὶ οὐδὲν εὔρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον, καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκὴ. <sup>20</sup> καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ

<sup>9</sup>**21.44** : Eryo ibuye liri ihwe, ali Yezu yenênè. Abakulu b'Abayahudi n'Abafarizeyi bamulekerîre, ci Nyamuzinda amujira kaboko ka nyumpa, bulya ntâye wankacunguka buzira ye. Na ngasi mu-ntu wacishomye mpu acihukula kuli ye, anavunika erhi ashanguke; rhunayumve omu nganiri ya bihugo binji oku ngasi mwami walonzize okushâba izîno Iya Kristu , kusherêra asherêra buzinda.

συκῇ; <sup>21</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, Ἐρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται <sup>22</sup> καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσῃτε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήμψεσθε.

The Authority of Jesus Questioned (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

<sup>23</sup> Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερὸν προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ λέγοντες, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην; <sup>24</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κάγω λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι κάγω ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ <sup>25</sup> τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; <sup>26</sup> ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γὰρ ὡς προφήτην ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην. <sup>27</sup> καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν, Οὐκ οἶδμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

The Parable of the Two Sons

<sup>28</sup> Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο. καὶ προσ-ελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι. <sup>29</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπήλθεν. <sup>30</sup> προσελθὼν δὲ τῷ ἐτέρῳ εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἐγὼ, κύριε, καὶ οὐκ ἀπήλθην. <sup>31</sup> τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς; λέγουσιν, Ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. <sup>32</sup> ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ, οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

The Parable of the Vineyard and the Tenants (Mk 12.1-12; Lk 20.9-19)

<sup>33</sup> Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν καὶ ὥρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησεν πύργον καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς καὶ ἀπεδμήσεν. <sup>34</sup> ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρπούς αὐτοῦ. <sup>35</sup> καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. <sup>36</sup> πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. <sup>37</sup> ὕστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων, Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου. <sup>38</sup> οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, <sup>39</sup> καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν. <sup>40</sup> ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; <sup>41</sup> λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτοὺς καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρπούς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. <sup>42</sup> λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν; <sup>43</sup> διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνεϊ ποιοῦντι τοὺς καρπούς αὐτῆς. <sup>44</sup> Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσῃ αὐτόν. <sup>45</sup> Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει <sup>46</sup> καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

## 22

### Omugani gw'olusiku lukulu lw'obuhya (Lk 14, 16-24)

<sup>1</sup> Yezu ashub'ibatwa omugani, erhi: <sup>2</sup> «Obwâmi bw'empingu bwanagere-rwa oku mwâmi wajiraga olusiku lukulu lw'obuhya bw'omugala. <sup>3</sup> Anacirhuma abambali mpu bahamagale abalalike oku buhya, ci bôhe bacîlahirira okuyisha. <sup>4</sup> Ashub'irhuma abandi bashi, erhi: «Mubwîre abalalike ntya: «Loli oku narheganyize olusiku lukulu; empanzi zani n'ebibuzi bya- gwânîne orhwêre, byoshi byarheganyîbwe: muyishe oku buhya». <sup>5</sup> Bôhe obwo barhumvagya, bacigendera, baguma ebwa mashwa gâbo, abandi omu burhunzi bwâbo. <sup>6</sup> Abasigalaga nabo bagwârha balya baganda, n'erhi baba bamabakole-ra amabî, babayirha. <sup>7</sup> Erhi mwâmi ayumva okwo, akunira, anacirîka engabo zâge, amalîra balya bisi, n'olugo lwâbo aludulika muliro. <sup>8</sup> Anacibwîra aba-mbali, erhi: «Olusiku lukulu lw'obuhya luli lurheganye, ci abâlî balalike barhâlî bakwânîne. <sup>9</sup> Ci mugendage, muje omu mashanganyizo g'enjira, na ngasi yeshi mwankashimâna, mumuhamagale ayishe oku buhya». <sup>10</sup> Abambali banacige-nda, n'erhi bahika omu njira, bahamagala aba bashimanyire boshi, ababi n'abi-nja; olurhambâ lwadudûsa. <sup>11</sup> Obwo mwâmi anacija omu nyumpa mpu alole abalalike; iero anacibonamwo omuntu orhayambirhi emyambalo y'obuhya. <sup>12</sup> Anacimubwîra, erhi: «Mwîra wânî, kurhi wahisire muno, orhanagwêrhi omwambalo gw'obuhya?» Naye anaciguguma. <sup>13</sup> Okubundi mwâmi anacibwîra abaganda bâge, erhi: «Mumushwêke amagulu n'amaboko, mukwêbe

embuga omu mwizimya; yo yaba ecimorogo n'okukenyeza amîno». <sup>14</sup> Bulya banji bali bahamagale, ci enshagi ziri nyi».

### **Okuvurhira Sezari (Mk 12, 13-17; Lk 20, 20-26)**

<sup>15</sup> Okubundi Abafarizeyi banacijaho, baja omu ihano mpu bamugwârhe omu nderho. <sup>16</sup> Banacirhuma abaganda bâbo n'aba Herodi mpu bamubwîre, mpu: «Muyigîriza, rhuyishi oku oderha okuli n'oku enjira ya Nyamuzinda onayiyigîrize nka oku enali, orhanajira kabôlo kuli ndi, bulya orhalola ola ye ndi omu bantu. <sup>17</sup> Ci orhubwîrage kurhi obwîne: ka kukwânîne rhukavurhira Sezari erhi nanga?» <sup>18</sup> Yezu amanya obubi bwâbo, ababwîra, erhi: «Ezi ndyâla! Carhuma mwantega? <sup>19</sup> Nyereki olusaranga muvurha». Nabo banacimuha idinari. <sup>20</sup> Yezu anacibabwîra, erhi: «Ya ndi eyi nshusho n'aga mandiko?» <sup>21</sup> Bamushuza, mpu: «Bya Sezari». Yezu anacibabwîra, erhi: «Aho! ebya Sezari bigaluliragi Sezari, n'ebya Nyamuzinda mubihe Nyamuzinda». <sup>22</sup> Erhi bayumva ntyo, basômerwa, bamuleka, bagenda.

### **Yezu ashuza Abasaduceyi lugenda okufûka kw'abafire (Mk 12, 18-27; Lk 20, 27-40)**

<sup>23</sup> Olwo lusiku Iwonene, Abasaduceyi, balya bakaderha mpu nta bufûke bw'abafire banacimujaho, bamudôsa, mpu: <sup>24</sup> «Muyigîriza, Musa adesire mpu irhondo omuntu akafa arhanasiziri mwana, mwene wâbo ananyanek mukage, Iyo aha mwene wâbo iburha. <sup>25</sup> Emwirhu yali ba-nda-nguma nda. Owa burhanzi erhi aba amaja omu buhya, anacifa arhanasiziri mwana, alekera omulumu-na mukâge. <sup>26</sup> Owa kabiri naye kwo n'okwo, n'owa kasharhu, kuhika oku wa kali nda. <sup>27</sup> Enyuma ya boshi nyamukazi naye anacifa. <sup>28</sup> Aha kufûka kw'abafu, ayish'iba muka ndi muli balya nda? Ci boshi bâli bamugwêrhe.» <sup>29</sup> Yezu erhi acibashuza, ababwîra, erhi: «Muhabusire erhi kuhaba Amandiko n'obuhashe bwa Nyamuzinda kurhuma. <sup>30</sup> Aha kufûka kw'abafu, ntaye washebe na ntaye washebwe, ci bacibêra nka Bamalahika omu mpingu. <sup>31</sup> N'oku bufûke bw'aba-fu, ka murhazig'isoma aka kanwa Nyamuzinda ammubwîraga, erhi aderha: <sup>32</sup> Nie Nyamuzinda w'Abrahamu, Nyamuzinda w'Izaki na Nyamuzinda wa Yakobo? Arhali Nyamuzinda wa mifu, ci wa bagumagama!» <sup>33</sup> Erhi orhutu rhw'abantu rhuyumva okwo, rhwasômerwa n'enyigîrizo zâge.

### **Irhegeko likulu omu marhegeko goshi (Mk 12, 28-31; Lk 10, 25-28; Yn 13, 34-35)**

<sup>34</sup> Abafarizeyi erhi bayumva oku anadumize Abasaduceyi, baciheba hagu- ma. <sup>35</sup> Muguma muli bo, mulenga omu Marhegeko. alonza okumurhaga, anaci- mudôsa, erhi: <sup>36</sup> «Mwigiriza, irhegeko lihi tiri likulu omu Marhegeko goshi? <sup>37</sup> Yezu anacimushuza, erhi: Okâzigira Nyakasane Nyamuzinda wawe n'omu-rhima gwawe goshi, n'omûka gwawe gwoshi, n'obukengere bwawe boshi. <sup>38</sup> E-ryo Iyo likulu Iyo n'irhegeko lirhanzi. <sup>39</sup> Erya kabiri nalyo lishushîne n'eryo: Okazigira owinyu nk'oku ocizigira wenene. <sup>40</sup> Ago marhegeko abiri go gali- mwo Amarhegeko goshi n'Abalêbi».

### **Kristu mugala wa Daudi na Nnawabo (Mk 1, 35-37; Lk 20, 41-44)**

<sup>41</sup> Lero erhi Abafarizeyi baciba bali haguma, Yezu abadôsa, erhi: <sup>42</sup> «Kurhi mulola Kristu? Ali mwene ndi?» Banacimubwîra, mpu: «Mwene Daudi». <sup>43</sup> Anacibabwîra, erhi: «Kurhi Daudi, omu bulêbi bwâge, acimuyirikaga Nnâhamwâbo, erhi aderha, erhi: <sup>44</sup> Nyakasane abwîzire Nnâhamwirhu: Bwârhalala ebwa kulyo kwâni, kuhika abanzi bawe mbayandaze burhaba aha magulu gawe? <sup>45</sup> Akaba Daudi amudesire mpu ye Nnawâbo, kurhi Kristu ankaciba mugala?» <sup>46</sup> Ntaye wahashir'imushuza. Na kurhenga olo lusiku, ntaye wacihali-zize mpu amudôse.

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 22**

The Parable of the Marriage Feast (Lk 14.15-24)

<sup>1</sup> Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων, <sup>2</sup> Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. <sup>3</sup> καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἔλθειν. <sup>4</sup> πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων, Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις, Ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμακα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους. <sup>5</sup> οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπήλθον, ὃς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ <sup>6</sup> οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. <sup>7</sup> ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν. <sup>8</sup> τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι <sup>9</sup> πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὅσους ἐὰν εὑρήτε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. <sup>10</sup> καὶ ἐξεληθόντες οἱ δοῦλοι ἐκείνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας οὓς εὑρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων. <sup>11</sup> εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ

ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, <sup>12</sup> καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφίμωθη. <sup>13</sup> τότε ὁ βασιλεὺς εἶπεν τοῖς διακόνοις, Δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. <sup>14</sup> πολλοὶ γάρ εἰσιν κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Paying Taxes to Caesar (Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

) <sup>15</sup> Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. <sup>16</sup> καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων. <sup>17</sup> εἰπέ οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; <sup>18</sup> γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, ὑποκριταί; <sup>19</sup> ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κῆνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. <sup>20</sup> καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; <sup>21</sup> λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. <sup>22</sup> καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθαν.

The Question about the Resurrection (Mk 12.18-27; Lk 20.27-40)

<sup>23</sup> Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν <sup>24</sup> λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. <sup>25</sup> ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γήμας ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ <sup>26</sup> ὁμοίως καὶ ὁ δευτέρος καὶ ὁ τρίτος ἕως τῶν ἑπτὰ. <sup>27</sup> ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν ἡ γυνή. <sup>28</sup> ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν. <sup>29</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ. <sup>30</sup> ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν. <sup>31</sup> περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ρηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος, <sup>32</sup> Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν [ὁ] θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. <sup>33</sup> καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

The Great Commandment (Mk 12.28-34; Lk 10.25-28)

<sup>34</sup> Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, <sup>35</sup> καὶ ἐπηρώτησεν εἰς ἓξ αὐτῶν [νομικὸς] πειράζων αὐτόν, <sup>36</sup> Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; <sup>37</sup> ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου <sup>38</sup> αὕτη ἔστιν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή. <sup>39</sup> δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. <sup>40</sup> ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται.

The Question about David's Son (Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

<sup>41</sup> Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς <sup>42</sup> λέγων, Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱὸς ἔστιν; λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυὶδ. <sup>43</sup> λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον λέγων, <sup>44</sup> Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου; <sup>45</sup> εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἔστιν; <sup>46</sup> καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

## 23

### Obulyâlya n'obucibone bw'Abafarizeyi n'abashamuka b'ihano

<sup>1</sup> Okuhandi Yezu anacibwîra olubaga n'abaganda bâge, erhi: <sup>2</sup> «Aba-shamuka b'ihano n'Abafarizeyi babwârhalala oku ntebe ya Musa. <sup>3</sup> Kuzi- ga ngasi byoshi bammubwire, mubishimbe munabijire; ci mumanye mu-rhajiraga ebijiro byâbo: bulya banakaderha, ci barhajira<sup>h</sup>. <sup>4</sup> Banakashwêka emizigo mizirho, banayibarhuze abantu, ci okuyidundaganya n'omunwe barha- nkakulonza. <sup>5</sup> Ebijiro byâbo byoshi babijira mpu babonwe n'abantu. Co ci-rhuma bayambala amahêmba manene banasîma emishumi mirîrî. <sup>6</sup> Basîma ebi-bwârhalo bya burhanzi oku cîbo n'entebe ntanzi omu masinagogi. <sup>7</sup> Basîma okulamusibwa oku mmâna n'okubwirwa n'abantu mpu «Muyigîriza». <sup>8</sup> Ci mwehe murhakag'ilonza bammubwîre mpu «Muyigîriza», bulya Omuyigîriza winyu ali muguma, ninyu muli baguma mweshi. <sup>9</sup> Mumanye murhakag'ibwîra ndi mpu «Larha» en'igulu, bulya Sho ali muguma yenene, ye Sho w'empingu. <sup>10</sup> Murhakag'ilonza bammubwîre mpu «Walih», bulya Nnâhamwinyu ali mu-guma, ye Kristu. <sup>11</sup> Ommukulire acîjire mwambali winyu. <sup>12</sup> Ngasi wacîkuze, ayish'irhohibwa, na ngasi wacîrhohye, ayish'ikuzibwa.

### Yezu alongoza abashamuka b'ihano n'Abafarizeyi (Lk li. 39-48, 52)

<sup>h</sup>23.3 : Banakaderha ci barhajira, nka bayigîriza enyigîrizo Musa ahâbagwa na Nnâmahanga.

<sup>13</sup> «Yajowe mweki, bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zi- kayigalira abantu Obwâmi bw'empingu! Mumanyire oku murhakabubalala-mwo n'abalanza okubujamwo mudwîrhe mwabahanza. [ <sup>14</sup> Muli bahanya, ba-shamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zikaja zalya eby'abakana zanaderha amasala malimali. Okwo kwârume mwayagîrizibwa omu lubanja.] <sup>15</sup> Muli bahanya mwe bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zikahinduka enyanja n'ebihugo mpu zilonze omupagani zayigîriza, na hano ziba zamamubona, zimujire mwana wa nyenga y'omuliro, mubî kuzilusha. <sup>16</sup> Muli bahanya mwe balanguzi b'emihûrha mukaderha, mpu: «Olahîre oku izîno ly'aka-Nyamuzinda erhi ntâco; ci olahîre okw'izîno ly'isholo limuli, a-gwâsirwe n'endahiro yâge». <sup>17</sup> Yajowe! aba banyakasirhye n'eyi mihurha! cici cilushire, isholo erhi aka-Nyamuzinda kalijira litagatifu? <sup>18</sup> «Erhi ngasi walahiire oku izîno ly'olutare, erhi ntâco; ci owalahire oku nterekêro erikwo, erhi a-gwâsirwe n'endahiro yage». <sup>19</sup> Eyi mihûrha! cici cilushire, erhi enterekêro erhi olutare luyijira ntagatifu? <sup>20</sup> Ci mbona olahira olutare, alulahira alahire n'ebi- kuli byoshi. <sup>21</sup> Okucigasha ahantu hatagatifu, kuli kucigasha ye na kucigasha Nnahô. <sup>22</sup> N'olahira empingu, alahira entebe ya Nyamuzinda analahira Olya oyibwarhalakwo. <sup>23</sup> Muli bahanya mwe bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zikalyûla entûlo y'emento, n'eneto, n'ecimino, mugal'ivuna amarhegeko<sup>i</sup> ma-kulu: okutwa kwinja olubanja, obwonjo n'okurhalyaliha. Murhegesirwe okuji-ra ebyo byoshi buzira okuleka ebirhanzi. <sup>24</sup> Ezi nnongozi mpûrha zidokôla ehihuka omu mîshi, zikaligorhomera enjavu!<sup>i</sup> <sup>25</sup> Muli bahanya, mwe bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zi-shuka emugongo gw'akahe n'akazinzi, n'obwo omu nda muyunjwire bushambo n'obudambi! <sup>26</sup> Mufarizeyi w'omuhûrha! orhang'icêsa ehiri omu nda y'akahe n'akazinzi, lyo ehiri emugongo bica. <sup>27</sup> Muli hahanya, mwe bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zi-shushire enshinda nyêru: embuga zibonekana nyinja, n'obwo omu nda ziyu-njwîre mavuha g'abafu n'ebibolereza. <sup>28</sup> Kwo ninyu abantu bammubona ntyo embuga nka bashinganya, ci omu nda obulyâlya n'obubî bwammuyunjulirîne. <sup>29</sup> Muli bahanya, mwe bashamuka b'ihano ninyu Bafarizeyi, ezi ndyâlya zikayûbaka enshinda z'abalêbi, zinakakombêza ebyûsho by'abanya-bushinga-nyanya, <sup>30</sup> n'okuderha erhi: «nka rhwaliho amango ga balarha, rhurhanka-jir'irhigi nabu ry'okubulaga omuko gw'abalêbi». <sup>31</sup> Na ntyo munahamirize mwêne oku muli bagala b'abanigaga abalêbi! <sup>32</sup> Ninyu muyunjuzagye olugero lwa basho!

### Obubi n'obuhane bw'abashamuka b'ihano n' Abafarizeyi (Lk II, 49-51)

<sup>33</sup> Ezi njoka, bûko bwa cibugusha, kurhi mwafume obuhane bw'enyenga y'omuliro? <sup>34</sup> Lero mushub'ilola: nammurhumira abalêbi, abanya-bushinganya n'abigîriza; ci mwayirhemwo baguma munababambe oku musalaba, n'abandi mubashurhire emikoba omu masinagogi ginyu, munabashimbûlule omu ngasi cishagala. <sup>35</sup> mpu lyo mubarhuzibwa ngasi muko mwêru-kwêru gwâjire omu budaka, kurhenga omuko mwêrukwêru gw'Abeli kuhika oku muko gwa Zaka-riya, mugala wa Barakiya, mwayirhiraga omu ka-Nyamuzinda embere z'oluta-re! <sup>36</sup> Okuli, mmubwîre, ebyo byoshi byâbarhuzibwa ogu mulala!

### Yeruzalemu! Yeruzalemu! (Lk 13, 34-35)

<sup>37</sup> «Yeruzalemu! Yeruzalemu! we oyirha abalêbi, n'abarhumirwe emwâwe obabande amabuye, kanga nalonzize okukukumakuma nka kulya engoko eku-makuma abanagoko bâyo omu byûbi, orhanayemêraga! <sup>38</sup> Obu mukola mwâlekerwa enyumpa yinyu mushaka<sup>k</sup>. <sup>39</sup> Lero mmubwîre: murhakacishub'i-mbona, kuhika olusiku mwaderhe, mpu: Aganze oyishire oku izîno lya Nyaka-sane!»

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 23

The Denouncing of the Scribes and Pharisees (Mk 12.38-40; Lk 11.37-52; 20.45-47)

<sup>1</sup> Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ <sup>2</sup> λέγων, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. <sup>3</sup> πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν. <sup>4</sup> δεσμεύουσιν δὲ φορτία βαρέα [καὶ δυσβάστακτα] καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι αὐτά. <sup>5</sup> πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλάτνυνουσιν γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα, <sup>6</sup> φιλοῦσιν δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δεῖπνοις καὶ τὰς

<sup>i</sup>23.23 : Emento, eneto n'ecimino: ziri mhurho za citwiro ca ntyantya. 23, 32: Aho Yezu àl akengire okufa kwage.

<sup>i</sup>23.24 : Enjavu: engamiya eyo bulya emw'Abayahudi yo nsimba elusha ezindi bunene.

<sup>k</sup>23.38 : Yezu ayirhwa n'Abayahudi, acigendere, na Nyamuzinda aleka Yeruzalemu n'aka-Nya- muzimla kâge.

πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς <sup>7</sup> καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί. <sup>8</sup> ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε, Ῥαββί· εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε. <sup>9</sup> καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος. <sup>10</sup> μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητῆς ὑμῶν ἐστὶν εἷς ὁ Χριστός. <sup>11</sup> ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἐστὶ ὑμῶν διάκονος. <sup>12</sup> ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. <sup>13</sup> Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. <sup>15</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. <sup>16</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, ὀδηγοὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστὶν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. <sup>17</sup> μωροὶ καὶ τυφλοὶ, τίς γὰρ μείζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάσας τὸν χρυσόν; <sup>18</sup> καί, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστὶν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ δῶρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει. <sup>19</sup> τυφλοὶ, τί γὰρ μείζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; <sup>20</sup> ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ <sup>21</sup> καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν, <sup>22</sup> καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ. <sup>23</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα [δὲ] ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι. <sup>24</sup> ὀδηγοὶ τυφλοὶ, οἱ διυλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες. <sup>25</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκрасίας. <sup>26</sup> Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρόν. <sup>27</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονισμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. <sup>28</sup> οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ ἐστε μεστοὶ ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας. <sup>29</sup> Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, <sup>30</sup> καὶ λέγετε, Εἰ ἡμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεθα αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν. <sup>31</sup> ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας. <sup>32</sup> καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. <sup>33</sup> ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης; <sup>34</sup> διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν <sup>35</sup> ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. <sup>36</sup> ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην. The Lament over Jerusalem (Lk 13.34-35) <sup>37</sup> Ἰερουσαλὴμ Ἰερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. <sup>38</sup> ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. <sup>39</sup> λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδῃτε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

## 24

<sup>1</sup> Erhi Yezu acihuluka omu ka-Nyamuzinda n'erhi aba akola agenda, abaganda bāge banacimujabo mpu bamuyēreke obūbake bw'aka-Nya- muzinda. <sup>2</sup> Naye erhi acibashuza, ababwīra, erhi: «Ka mubwine ebyo byoshi! Mmubwīre okuli, aha, nta ibuye Iyasigale oku lindi lirhanashandazibwi». <sup>3</sup> Erhi aciba akola abwāhire oku ntondo y'Emizeti, abaganda bāge bamushegeraho bufundafunda, bamubwīra, mpu: «Orhubwire mangaci ebyo byāba<sup>1</sup>, n'ecābe cimanyiso c'okuyisha kwāwe n'eca okuhwa kw'igulu»

### Omurhondero gw'amalibuko (Mk 13. 5-13; Lk 21, 8-19)

<sup>4</sup> Naye Yezu anacibashuza, ababwīra, erhi: «Mumanye ntaye ommu-rhebage. <sup>5</sup> Bulya banji bāyishe oku izīno lyāni, baderhe, mpu: «Nie Kristu», banarhebe banji. <sup>6</sup> Mwāyumve baderha ebīrha n'emihigo y'ebīrhā; mumanye murhayōbohaga bulya kukwānīne ebyo birhang'iyisha, ci erhi burhaciba buzi-nda. <sup>7</sup> Ecihugo cāyimukire ecindi, n'obwāmi obundi bwāmi. Ecizombo n'omu-sisi byayisb'iba hanji. <sup>8</sup> Ebyo byoshi, gwo murhondēro gw'amalibuko. <sup>9</sup> Obwo bāmmubabaze banammuyirhe: mwāshombwe na boshi erhi izīno lyāni li-rhuma. <sup>10</sup> Banji obwo bāhirime; banji bāhānane bōne na nnene, bānasho-mbane bōne na nnene. <sup>11</sup> Abalēbi b'obunywesi babe banji banarhebe bantu ba-nji. <sup>12</sup> Na bulya amabī gayish'iyushūka, obuzigire

<sup>1</sup>24.3 : Lola Mk 13. 1-4; Lk 21, 5-7.



bwa banji bwânyihe. <sup>13</sup> Ci owayôrhe ali mwinja kuhika olusiku luzinda, oyo ye wâcunguke. <sup>14</sup> Eyi Myanzi minja y'Obwâmi yayish'ihanûlwa omu igulu lyoshi, ebe cimanyîso oku masha-nja goshi. Obwo lyo olusiku luzinda lwâyishe.

### **Amalibuko ga Yeruzalemu (Mk 13, 13-23; Lk 21, 20-24)**

<sup>15</sup> Amango mukabona birya bibî bibî byalêbagwa na Daniyeli biri omu ha-ntu batagatifu (owasoma ayumve)! <sup>16</sup> Obwo abali omu cihugo c'e Yudeya bâyakire oku ntondo, <sup>17</sup> n'oli oku burhungiri bw'enyumpa arhamanukaga mpu arhôle ebintu byâge omu nyumpa; <sup>18</sup> n'oli omw'ishwa arhashubirag'eka mpu a-rhôle omwambalo gwâge. <sup>19</sup> Abakazi bali izimi n'abayonsa ago mango, basômerwa! <sup>20</sup> Mushenge murhag'iyish'iyaka omu mango g'e mpondo erhi omu luzira lwa sabato. <sup>21</sup> Bulya ezo nsiku zâba za malibuko garhazig'iboneka kurhe-nga okulemwa kw'igulu kuhika buno, garhakanaciboneka bundi. <sup>22</sup> Acibaga ezo nsiku zirhali zinyihîbwe, nta muntu wankacizire; ci abishogwa barhuma, ezo nsiku zanyihîbwa. <sup>23</sup> Ago mango erhi mwankabwîrwa n'omuntu, mpu: «Lola, Kristu oyo oli hano, nisi erhi hala», murhemêraga. <sup>24</sup> Bulya bayish'iyi-sha ba-Kristu bw'obwihambi n'abalêbi bw'obunywesi, bayish'ijira ebimanyîso n'ebirhangâzo binji ebyankarheba ciru n'abishogwa aciba kwankahashikana. <sup>25</sup> Ninyu mumanyage, mmulêbire byoshi.

### **Mwene-omuntu ayish'iyisha n'obwalagale (Lk 17, 23-24)**

<sup>26</sup> Kuziga amango bammubwîre, mpu: «Y'oyo omu irungu», murhayijaga, mpu: «Acifulisire omu nyumpa» murhemêraga. <sup>27</sup> Nka kulya omulazo gunahu-buka ehushoshôkero bw'izûba gubonekere emunda lizikira, kwo Mwene-omu-ntu ayish'iyisha ntyo. <sup>28</sup> Aha omurhumba gwabe ho n'enyunda zâshubukire.

### **Igulu lyoshi lyâgeremwo omusisi (Mk 13, 24-27; Lk 21, 25-27)**

<sup>29</sup> Enyuma ly'amalibuko g'ezo nsiku, izûba lyâba mwizizi, n'omwezi gu-rhâcibashe, n'enenyênzi zanamanuka oku nkuba, n'eby'oku nkuba byâgera- mwo omusisi. <sup>30</sup> Okuhandi ecimanyîso ca Mwene-omuntu canabonekana emalunga; n'amashanja g'en'igulu goshi ganabanda endûlû; go mango bâbona Mwene-omuntu ayishire omu bitû n'obuhashe n'irenge linji. <sup>31</sup> Obwo ana-rhuma bamalahika bâge n'omushekera gw'izû linene, bashubûze abarhôle bâge b'empande ini z'igulu, kurhenga emalunga bwenêne kuhika ah'igulu lihekîre.

### **Amango okwo kwâbe (Mk 13, 28-32; Lk 21, 29-33)**

<sup>32</sup> Mulolere olwiganyo oku mulehe. Amashami gâgwo erhi gashabûka n'e-rhi ebibabi bikumera, munamanye oku ecanda ciri hofi. <sup>33</sup> Ninyu ntyo, amango mwâbone ebyo, mumanye oku ali hofi, oku ahika aha luso. <sup>34</sup> Mmubwire okuli, eri iburha lirhagere n'ebyo byoshi birhaba. <sup>35</sup> Irunga n'igulu byâgere, ci enderho zâni zirhakagera. <sup>36</sup> Ci olwo lusiku n'ako kasanzi ntâye omanyire, ciru na bamalahika b'empingu, ciru n'Omugala, nta wundi aha nyuma ly'Ishe yenene.

### **Okuba masû n'okucirheganya (Lk 17, 26-27; 34-35)**

<sup>37</sup> Nka kulya omu mango ga Nuhu, ntyo kwo Mwene-omuntu ayish'iyisha. <sup>38</sup> Muli ezo nsiku zashokolera ecihonzi, bakag'ilya banaywe, bakag'isheba banashebwe kuhika olusiku Nuhu ajaga omu bwârho. <sup>39</sup> Abantu barhakengêraga bici, kuhika ecihonzi cayisha, cabahêka boshi. Ntyola kwo Mwene-omuntu ayish'iyisha. <sup>40</sup> Bantu babiri bâbe bali omu ishwa: muguma ahêkwe n'owabo alekwe. <sup>41</sup> Bakazi babirhi bâbe badwîrhe bashwa: muguma ahêkwe n'owabo alekwe. <sup>42</sup> Kuziga mube masû, bulya murhamanyiri olusiku Nnawinyu ayisha. <sup>43</sup> Yumvi bwinja: acibaga nnakâ ankamany obudufu ecishambo cayishamwo, analalira, arhankanaleka bamurhulira enyumpa. <sup>44</sup> Kuziga ninyu mube masû, bulya Mwene-omuntu ayish'iyisha amango murhakengiri.

### **Omugani gw'omukulu w'enyumpa (Lk 12, 42-46)**

<sup>45</sup> Mushi ohi oli mwinkubagirwa na mwirhonzi, oyo nnâhamwabo ahâga obukulu oku bantu b'enyumpa yâge mpu abagabulire ebiryo omu mango ga kwânîne? <sup>46</sup> Iragi lyâge oyo mushi, hano nnâhamwabo ayisha, akamushimâna adwîrhe ajira ntyo! <sup>47</sup> Mmubwîre okuli, anamujira mukulu w'ebirugu byâge byoshi. <sup>48</sup> Ci oyo mushi mubî erhi ankaderha omu murhima, erhi: «Nnâhamwirhu arhishiri duba». <sup>49</sup> Arhangire ashurha abâbo bashi, analye ananywe haguma n'abalalwe, <sup>50</sup> nnâhamwâbo oyo mushi ayisha olusiku arhagererizi n'amango arhamanyiri. <sup>51</sup> Okuhandi amukage, anamuhebe ebwa luhande lw'endyâlya: ho hayish'iba ecimorogo n'okuhenkenya amîno.

## ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ 24

The Destruction of the Temple Foretold (Mk 13.1-2; Lk 21.5-6)

<sup>1</sup> Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο, καὶ προσήλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξάμενοι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. <sup>2</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθήσεται.

The Beginning of Woes (Mk 13.3-13; Lk 21.7-19)

<sup>3</sup> Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος; <sup>4</sup> καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ <sup>5</sup> πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. <sup>6</sup> μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι, ἀλλ' οὕτω ἐστὶν τὸ τέλος. <sup>7</sup> ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους <sup>8</sup> πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὧδίνων. <sup>9</sup> τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου. <sup>10</sup> καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους <sup>11</sup> καὶ πολλοὶ ψευδοπροφήται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν πολλοὺς <sup>12</sup> καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. <sup>13</sup> ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὕτως σωθήσεται. <sup>14</sup> καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος.

The Great Tribulation (Mk 13.14-23; Lk 21.20-24)

<sup>15</sup> Ὃταν οὖν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἑστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, <sup>16</sup> τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, <sup>17</sup> ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, <sup>18</sup> καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. <sup>19</sup> οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. <sup>20</sup> προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτω. <sup>21</sup> ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται. <sup>22</sup> καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκείναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκείναι. <sup>23</sup> τότε ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἢ, ὦδε, μὴ πιστεύσητε <sup>24</sup> ἐγερθήσονται γὰρ ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς. <sup>25</sup> Ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν. <sup>26</sup> ἂν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶν, μὴ ἐξέλθῃτε· Ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε <sup>27</sup> ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου <sup>28</sup> ὅπου ἂν ᾖ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.

The Coming of the Son of Man (Mk 13.24-27; Lk 21.25-28)

<sup>29</sup> Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. <sup>30</sup> καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς <sup>31</sup> καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως [τῶν] ἄκρων αὐτῶν.

The Lesson of the Fig Tree (Mk 13.28-31; Lk 21.29-33)

<sup>32</sup> Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος <sup>33</sup> οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε πάντα ταῦτα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις. <sup>34</sup> ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. <sup>35</sup> ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

The Unknown Day and Hour (Mk 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

<sup>36</sup> Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατὴρ μόνος. <sup>37</sup> ὥσπερ γὰρ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. <sup>38</sup> ὥς γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις [ἐκείναις] ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ γαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, <sup>39</sup> καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἥλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται [καὶ] ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. <sup>40</sup> τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται <sup>41</sup> δύο ἀληθουσιν ἐν τῷ μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται. <sup>42</sup> γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποῖα ἡμέρα ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται. <sup>43</sup> ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἶασεν διορυχθῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. <sup>44</sup> διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἢ οὐ δοκεῖτε ὥρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. The Faithful or the Unfaithful Servant (Lk 12.41-48) <sup>45</sup> Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτοῦ τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ; <sup>46</sup> μακάριος ὁ δοῦλος

ἐκεῖνος ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτως ποιοῦντα <sup>47</sup> ἄμῃν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν. <sup>48</sup> ἔαν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει μου ὁ κύριος, <sup>49</sup> καὶ ἄρξῃται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνῃ μετὰ τῶν μεθύοντων, <sup>50</sup> ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ᾧ ἥ οὐ γινώσκει, <sup>51</sup> καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσῃ· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

## 25

### Omugani gwa banyere ikumi bajaga buhya

<sup>1</sup> Obwâmi bw'empingu bwayish'isbushana banyere ikumi barhôleaga o-rhumole rhwâbo mpu baj'ishimâna<sup>m</sup> omuhya-mulume n'omuhya. <sup>2</sup> Ba-rhanu muli bo bâli bingolongolo, na barhanu bâli benge. <sup>3</sup> Balya barhanu b'ebi- ngolongolo, erhi baba bamafumbarha orhumole rhwâbo, barbacihekaga mavu- rha. <sup>4</sup> Abenge bôhe, erhi baba bamayanka orbumole rhwâbo, bahêka n'ama-vurha omu rhulaha. <sup>5</sup> Lero erhi omuhya-mulume aciba arhishiri duba, bagwi-shira boshi banahunga. <sup>6</sup> Aba karhî k'obudufu bayumva olubi embuga, mpu: «Omuhya-mulume oyo oyiruka! huluki mushigânane!» <sup>7</sup> Balya banyere boshi banacizûka, barheganya orhumole rhwâbo. <sup>8</sup> Balya b'ebingolongobo babwîra abenge, mpu: «Murhuhe nirhu oku mavurha ginyu, bulya orhumole rhwa-rhuzimîre». <sup>9</sup> Balya benge erhi bashuza, bababwîra, mpu: «Lyo garhag'irhu-nyihira n'oli mwe, kukwânîne muje emw'abarhunzi, mugule aginyu». <sup>10</sup> Erhi bakola bâli omu njira bagend'igula, omuhya-mulume ayisha; abâli bacirhega-nyize baja omu k'obuhya haguma naye, okubundi olumvi lwahamikwa. <sup>11</sup> Buzi-nda balya bandi banyere bayisha, baderha, mpu: «Waliha, Waliha, o-rhuyigulire!» <sup>12</sup> Naye ashuza, ababwîra, erhi: «Okuli, mmubwîre, ntammuma-nyiri». <sup>13</sup> Kuziga mube masù, bulya murhamanyiri ciru n'olusiku ciru n'ama-ngo.

### Omugani gw'amagerha (Lk 19, 12-27)

<sup>14</sup> Nka kulya omuntu wabalamaga, ahamagala abambali, abagabira ebintu byâge. <sup>15</sup> Anaciha muguma magerha mafundo arhanu, owundi abiri, n'owa ka-sharhu liguma, ngasi muguma nka obuhashe bwâge; anacigenda. <sup>16</sup> Ho n'abo, olya wahâbagwa magerba mafundo arhanu, anacigend'igakolêsa, ayungukira-kwo gandi arhanu. <sup>17</sup> Owahâbagwa abiri naye kwo n'okwo, ayungukirakwo ga-ndi abiri. <sup>18</sup> Ci nyakuhâbwa liguma yebe, agend'ibumba omwina omw'idaho, afulikamwo ifundo ly'amagerha ga nnâhamwâbo. <sup>19</sup> Erhi ensiku ziciba zamage-ra, nnâbamwâbo balya bashi ayisha, anacibabwîra mpu bamuyêreke kurhi bakozire. <sup>20</sup> Olya nyakuhâbwa magerha mafundo arhanu anacimujaho, amu-rhûla gandi arhanu, anamubwîra erhi: «Muhanyi, magerha mafundo arhanu wampaga: obonerage aho, gandi arhanu gano nayungukîrekwo!» <sup>21</sup> Nnâha-mwâbo anacimubwîra, erhi: «Ntyo, murhumisi mwinja na mwikubagirwa, obu omu binyi wâbîre mwikubagirwa, nâkujira rnurhambo omu binji; cijire omu masîrna g'enyumpa ya nnâhamwinyu». <sup>22</sup> Olya wahâbagwa magerha mafundo abiri naye anaciyisha, aderha, erhi: «Muhanyi, magerha mafundo abiri wa-mpaga; gandi abiri gano nayungukîrekwo». <sup>23</sup> Nnâhamwâbo anacimubwîra, e-rhi: «Kwokwo, murhumisi mwinja na mwikubagirwa, ene oba mwikubagirwa omu binyi, nakujira rnurhambo omu binji, cijire omu nyumpa ya nnâhamwi-nyu». <sup>24</sup> Lero naye nyakuhâbwa ifundo liguma erhi amujaho, amubwîra, erhi: «Waliha, nyishi oku oli muntu wa kajiji, onasârûle aha orharhweraga, onahaki-re aha orhamîraga. <sup>25</sup> Erhi nciyôboha, nagend'ihumbira ifundo ly'amagerha gâwe omu mwîna; ly'eri, liri cirugu câwe». <sup>26</sup> Obwo nnâhamwâbo amushuza, amubwîra, erhi: «Murhumisi mubî na mwolo! Wali oyishi oku nansârûla aha ntarhweraga, n'oku nampake aba ntamîraga? <sup>27</sup> Kuziga wali okwânîne okuhêêka er'ifundo ly'amagerha gâni omu mbîko, n'aha kugaluka, nankaliyansire nie nnalyo n'obunguke bwâlyo, <sup>28</sup> Ji mumuyanke er'igerha, mulihe ogwêrhe mafu-ndo ikumi. <sup>29</sup> Bulya ngasi ogwêrhe ye wahâbwa, acihirhirire: ci orhagwêrhi, n'ehi âgwarhe, bâmunyagusahyo. <sup>30</sup> N'oyo nyakubura w'omushizi, mumu-kwêbe omu mwizimya embuga: mwo mwaba ecimorogo n'okukenyeza amîno».

### Olubanja luzinda

<sup>31</sup> Amango Mwene-omuntu âyisha omu bukuze bwâge, na bamalahika bo-shi haguma naye, anata mala oku ntebe yâge y'irenge, <sup>32</sup> Obwo abantu b'ebihu-go byoshi bashimânane embere zâge, naye

---

<sup>m</sup>25.1 : Abo banyere ikumi bo bali nka abêmezi balinga okugaluka kw'omuhya-mulume, Kristu. Ciru ankalegerera, akamole kirhu karhakwânîni kazime ciru n'eliguma; ci kukwânîne rhube masù ngasi kasanzi, rhulange inema ly'obucêse omu mirhima yirhu, lyo amango Mwâmi Yezu ayish'ir-hutwira olubanja, ashimâne akamole kirhu katwanyire.

ayish'ibasâbanula nka kulya omu-ngere asâbanula emisâhene n'ebihebe. <sup>33</sup> Emisahene anayibugire ebwa kulyo, n'ebihebe ebwa kumosho. <sup>34</sup> Obwo Mwâmi anâbwîre abali ekulyo kwâge erhi: «Yishi, mwe mwâgishirwe na Larha, mucigandalize omu Bwâmi mwarhega-nyizîbwe kurhenga okulemwa kw'igulu. <sup>35</sup> Bulya nal'inshalisire, mwampa eci nalya; enyôrha yangwârha, mwampa eci nanywa; nali cigolo, mwampa ecirâlo; <sup>36</sup> nali mushugunu, mwampa eci nayambala; nali mulwâla, mwayish'ikanta-ngula; nali omu mugozî, mwayish'ikandola». <sup>37</sup> Okuhandi obwo abashinganya bâmushuze, bamubwîre. mpu: «Nyamwagirwa, mangaci rhwakubonaga o-shalisire, rhwakuha eci walya; oli nyôrha, rhwakuha eci wanywa? <sup>38</sup> (Mangaci ago rhwakubonaga oli) cigolo, rhwakuhandisa; oli mushugunu, rhwakuya- mbika? <sup>39</sup> (Erhi mangaci) wali mulwala erhi omu mugozî, rhwaj'ikurhangula? <sup>40</sup> Mwâmi naye ayish'ibashuza, ababwîre, erhi: «Okuli, mmubwîre, ngasi kantu mwajirîre muguma muli aba balumuna bani barhorho, niene mwakajirîre». <sup>41</sup> Okubundi anacibwîre abali ebwa kumosho kwâge nabo, erhi: «Ntengiho, mwe bakagwa, muje omu muliro guruhazima, gwarheganyizibagwa shetani na bamalahika bâge. <sup>42</sup> Bulya nal'inshalisire, murhanampaga eci nalya; nal'ingweêrhwe n'enyôrha, murhanampaga eci nanywa; <sup>43</sup> nali cigolo, murhanampaga cirâlo; nali mushugunu, murhananyambikaga; nali mulwâla, nali omu mugozî, murhanishig'intangula», <sup>44</sup> Obwo nabo banâmushuze banaderbe, mpu: «Wa-liha, mangaci rhwakubonaga oshalisire, erhi ogwêrhwe n'enyôrha, oli cigolo e-rhi mushugunu, oli mulwâla erhi omu mugozî, rhurhanakurhabâлага?» <sup>45</sup> Obo anâbashuze, ababwire, erhi: «Okuli, mmubwîre, ngasi hyoshi murhajiriraga muguma muli aba balumuna bani barhorho, nani murhahinjiriraga». <sup>46</sup> Okuha-ndi abo banaja omu malumwa garhahwa, n'abashinganya baje omu buzîne bw'ensiku n'amango».

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 25

### The Parable of the Ten Maidens

<sup>1</sup> Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν τοῦ νυμφίου. <sup>2</sup> πέντε δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν μωραὶ καὶ πέντε φρόνιμοι. <sup>3</sup> αἱ γὰρ μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον. <sup>4</sup> αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις μετὰ τῶν λαμπάδων ἑαυτῶν. <sup>5</sup> χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν πᾶσαι καὶ ἐκάθευδον. <sup>6</sup> μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, Ἰδοὺ ὁ νυμφίος, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν [αὐτοῦ]. <sup>7</sup> τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν. <sup>8</sup> αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπαν, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται. <sup>9</sup> ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι, Μήποτε οὐ μὴ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς. <sup>10</sup> ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἔτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα. <sup>11</sup> ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι, Κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. <sup>12</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. <sup>13</sup> Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν ἡμέραν οὗδε τὴν ὥραν.

### The Parable of the Talents (Lk 19.11-27)

<sup>14</sup> Ὅσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, <sup>15</sup> καὶ ὧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ὧ δὲ δύο, ὧ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν. εὐθέως <sup>16</sup> πορευθεὶς ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν ἠργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα πέντε <sup>17</sup> ὡσαύτως ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν ἄλλα δύο. <sup>18</sup> ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν ἀπελθὼν ὥρυξεν γῆν καὶ ἔκρυπεν τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. <sup>19</sup> μετὰ δὲ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει λόγον μετ' αὐτῶν. <sup>20</sup> καὶ προσ-ελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα. <sup>21</sup> ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. <sup>22</sup> προσ-ελθὼν [δὲ] καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα. <sup>23</sup> ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου. <sup>24</sup> προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφώς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας, <sup>25</sup> καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν. <sup>26</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα; <sup>27</sup> ἔδει σε οὖν βαλεῖν τὰ ἀργύριά μου τοῖς τραπεζῖταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἔκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ. <sup>28</sup> ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα <sup>29</sup> τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. <sup>30</sup> καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. The Judgment of the Nations <sup>31</sup> Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ <sup>32</sup> καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα

τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, <sup>33</sup> καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. <sup>34</sup> τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. <sup>35</sup> ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με, <sup>36</sup> γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθατε πρὸς με. <sup>37</sup> τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; <sup>38</sup> πότε δὲ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; <sup>39</sup> πότε δὲ σε εἶδομεν ἀσθενοῦντα ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; <sup>40</sup> καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. <sup>41</sup> Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ [οἱ] κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. <sup>42</sup> ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, <sup>43</sup> ξένος ἦμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενῆς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. <sup>44</sup> τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι; <sup>45</sup> τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. <sup>46</sup> καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

## 26

### VII. Amababale, okufa n'okufuka kwa Yezu

#### Abashombanyi ba Yezu balagânana okumuyirha (Mk 14, 1-2; Lk 22, 1-2)

<sup>1</sup> Byanaciba ntyo! Erhi Yezu ayûs'iderha ezo nderho zoshi, abwîra abaganda bâge, erhi: <sup>2</sup> «Mumanyire oku lisirhondo Basâka aba, na Mwene-omuntu ahâwa mpu abambwe oku musalaba». <sup>3</sup> Okuhandi abajinji b'abadâhwa n'abagula b'olubaga bashimânana omu cogo c'omudabwa mukulu, oderhwa Kayifa. <sup>4</sup> Banacisingira Yezu ibano, mpu bamugwârhe n'obwenge banamuyirhe. <sup>5</sup> cikwônene bakaderha, mpu: «Arhali oku lusiku lukulu, akadugundu kalek'izûka omu lubaga».

#### Yezu abulagirwa omugavu omw'irhwe (Mk 14, 3-9; Yn 12, 1-8)

<sup>6</sup> Erhi Yezu aciba ali e Betaniya omu mwa Simoni mushomyo, <sup>7</sup> hayisha mukazi muguma wali odwîrhe enjebe y'amavurha g'omugavu gw'engulo ndârhi; anacimudubulira gulya mugavu oku irhwe, erhi ali oku cîbo. <sup>8</sup> Erhi babona ntyo, abaganda bagwârha n'omutula, baderha, mpu: «Cirhumire asherêza ogu mugavu? <sup>9</sup> Gwankaguzirwe birugu binji, binahâbwe abakenyi». <sup>10</sup> Ci erhi Yezu acimanya, ababwîra, erhi: «Cirhumire mwabêra oyu mukazi emitula? Cijiro cinja anjirîre obu. <sup>11</sup> Abakenyi, ensiku zoshi muli haguma nabo, ci niehe arhali ensiku zoshi mwambona. <sup>12</sup> Ene ashîga omubiri gwâni n'ogu mugavu, abîre agurhenganya okubishwa. <sup>13</sup> Okuli mmubwîre, ngasi hoshi ogu Mwanzi mwinja gw'Akalembe gwâyigîrizibwe en'igulu lyoshi, eci cijiro c'oyu mukazi câganîrwe oku kumukengêra».

#### Yuda ahâna Nnawâbo (Mk 14, 10-11; Lk 22, 3-6)

<sup>14</sup> Okubundi, muguma muli balya Ikumi-na-babiri, y'erigi Yuda w'e Keriyo-ti, anacija emwa abajinji b'abadâhwa. <sup>15</sup> Anacibabwîra, erhi: «Ci mwakampa mmuheyê?» Nabo banacimuha magerha mafundo asharhu. <sup>16</sup> Obwo kurhe-ng'aho akaz'ilonza kurhi abona ah'amuhânira.

#### Amarheganyo ga Basâka (Mk 14, 12-16; Lk 22, 7-13)

<sup>17</sup> Omu lusiku lurhanzi lw'emigati erhalimwo lwango, abaganda banacijaho Yezu, bamubwîra, mpu: «Ngahi olonzize rhurheganye okulya Basâka?» <sup>18</sup> Anacibashuza, erhi: «Muje omu cishagala, emwa lebe, munamubwire, mpu: «Omwigîriza adesire ntya: «Amango gâni gali hofi, omu mwâwe najirira Basâka nie n'abaganda bâni». <sup>19</sup> Abaganda banacijira oku Yezu arhegekaga, ba-rheganya Basâka.

#### Yezu abwîra abaganda bâge oku Yuda amuhâna (Mk 14, 17-21; Lk 22, 21-23; Yn 13,21-30)

<sup>20</sup> Erhi biba bijingo, baba bali oku cîbo bona balya Ikumi-na-babiri. <sup>21</sup> Erhi baba badwîrhe balya, ababwîra, erhi: «Okuli, mmubwîre, muguma muli mwe ampâna». <sup>22</sup> Omutula gwanacibagwârha bwenêne, barhangira bamudôsa, ngasi muguma, erhi: «Waliha, ka nie? <sup>23</sup> Naye anacibashuza, erhi: «Oyu ohebile

okuboko omu nambi rhwe naye, ye wampâna! <sup>24</sup> Neci, Mwene-omuntu aciko-lera nk'oku ayandikîrwe, ci kwônene buhanya bw'oyu muntu Mwene-omuntu ahânwa naye! Kwakabîre kukulu oyu muntu arhaburhwe!» <sup>25</sup> Naye Yuda wamulenganyagya amudôsa, erhi: «Ka nie, Muyigîriza?» Naye Yezu anacimu-shuza, erhi: «Wakudesire».

#### **Yezu ajira Obukaristiya (Mk 14, 22-25; Lk 22, 19-20; 1 Kr 11, 23-25)**

<sup>26</sup> Erhi baba badwîrhe balya, Yezu ayanka omugati, n'erhi aba amagugisha, agubega, ahà abaganda bâge, aderha, erhi: «Yanki, mulye eci guli mubiri- gwâni». <sup>27</sup> Ashubiyanka akahe, avuga omunkwa, abahà, anaderha, erhi: «Mu-nyweko mweshi; <sup>28</sup> bulya eci guli muko gwâni gw'endagâno mpyahya, o-gwabulagwa banji barhumire, mpu bakulirwe ebyâha. <sup>29</sup> Okuli, mmubwizire, ntakacishub'inywa kuli eyi mburho y'omuzâbîbu, kuhika olusiku nanâyinywe mpyahya haguma ninyu omu Bwâmi bwa Larha».

#### **Yezu alêba oku Petro amuhakana kasharhu (Mk 14, 26-31; Lk 22, 31-34; Yn 13, 26-38; 16-32)**

<sup>30</sup> Erhi bayus'iyimba, barheremera oku ntongo y'Emizeti. <sup>31</sup> Yezu anaciba-bwîra, erhi: «Obudufu bw'ene mweshi mwâsârhalâ erhi nie ntuma; bulya kuya-ndisirwe, mpu: «Nashurha lungere, ebibuzi bishandabane. <sup>32</sup> Ci hano nyus'ifuûka, nammushokolera e Galileyâ». <sup>33</sup> Petro amubwîra, erhi: «Ciru boshi ba- nkasârhalâ erhi we orhuma, nta mango niehe nankasârhalâ». <sup>34</sup> Yezu anacimu-shuza, erhi: «Okuli, nkubwîre: ene muli obu budufu, oluhazi lurhacibika, wa- mpakana kasharhu». <sup>35</sup> Petro anacimubwîra, erhi: «Ciru kwankaba kufa hagu-ma nawe, ntakakuhakana». N'abandi baganda bakuderha boshi.

#### **Yezu abona oburhe bw'amaganya e Jetesemani I (Mk 14, 32-42; Lk 22, 40-46; Yn 18,1)**

<sup>36</sup> Obwo Yezu anacihika omu ishwa liderhwa Jetesemani<sup>n</sup> ye n'abaganda bâge; ababwîra, erhi: «Bêragi aha oku naja hala ngend'ishenga». <sup>37</sup> Ayanka Petro na bene Zebedeyo bombi, anacirhondêra okuyumva oburhe n'amaganya. <sup>38</sup> Obwo anacibabwîra, erhi: «Omurhima gwâni guyunjwîre burhe bw'okulo-nz'îfa; bêri aha, muyîze haguma nani». <sup>39</sup> Erhi ashegûka, acîrhimba oku idaho, ashenga anaderha, erhi: «Larha akaba kwankahashikana, aka kabehe kangere kuli! Ci kwônene arhali nk'oku nalonza, ci nk'oku walonza wenene». <sup>40</sup> Anaci-shubira aha bambali, ashimâna bahunzire; abwîra Petro, erhi: «Ka ciru mu-rhahashire okuyîza haguma nani nsà nguma yône? <sup>41</sup> Mube masû munashenge, mulek'ishumikwa: bulya omurhima guba mwangu, ci omubiri guba muzamba». <sup>42</sup> Ashub'igend'ishenga obwa kabiri, aderha, erhi: «Larha, akaba aka kabehe karhankagera ntanakanywîri, oku walonza kubâge!» <sup>43</sup> Erhi agaluka, ashimâna kandi bali îro, bulya amasû gabo gâli mazirho. <sup>44</sup> Abaleka, agend'ishenga obwa kasharhu, anaderha zirya nderho ntanzi. <sup>45</sup> Okuhandi ashubira emunda aba-mbali bâli, ababwîra, erhi: «Lero mwankagwîshiraga munarhamûke! Amango gahisire; Mwene-omuntu akol'ihânwa omu maboko g'abanya-byâha. <sup>46</sup> Zûki, rhugende! Owampâna oyu oyiruka».

#### **Yezu agwârha (Mk 14, 43-52; Lk 22, 27-53; Yn 18, 2-11)**

<sup>47</sup> Oku acidwîrhe aderha, Yuda, muguma muli balya Ikumi-na-babiri, y'ono y'ono, adwîrhe ngabo nyinji efumbasire engôrho n'amahiri, erhumirwe n'abajinji b'abadâhwa n'abagula b'olubaga. <sup>48</sup> Owamulenganyagya erhi ana-bahire ecimanyîso, erhi: «Oyu nakanûnugurha, erhi ye, mumugwârhe». <sup>49</sup> Oku anayisha ntya, ayirukira ayegera Yezu, amubwîra, erhi: «Mpanyire omusingo, Muyigîriza!» Anacimûnûnugurha. <sup>50</sup> Yezu anacimubwîra, erhi: «Mwîra wâni, bici bikudwîrhe?» Okuhandi banacimushegerera, bamuhirako amaboko, bamugwârha. <sup>51</sup> Obwo muguma muli balya bâli haguma na Yezu alikira okubo-ko ebirhugo, ayômola engôrho yâge, ayirhimba mwambali w'Omudâhwa mu-kulu, amushishimbula okurhwiri. <sup>52</sup> Yezu anacimubwîra, erhi: «Shubiza engoôrho yâwe omu lûba; bulya ngasi yeshi wakolêse engôrho, ngôrho yamuyirhe. <sup>53</sup> Ka omanyire mpu ntankahunyire Larha antumire ho n'aho rhutu ikumi na rhubiri rhwa bamalahika? <sup>54</sup> Kurhi Amandiko gankaciyunjulaga obwo, agade-sire mpu bikwânîne bibe ntyo?» <sup>55</sup> Yezu anacibwîra zirya ngabo, erhi: «Ewe, kurhi kuno muyishire nka bantu bashimbire ecishungu, muherhe engôrho n'amahiri, mul'ingwârha? Ngasi lusiku nakag'iyigîriza omu ka-Nyamuzinda, murhanangwârhaga». <sup>56</sup> Okwo kwoshi kwâba ntyo mpu lyo Amandiko g'abalêbi gayunjula. Obwo abaganda bâge banacimuleka.

#### **Yezu ahêkwa emwa Kayifa (Mk 14, 53-65; Lk 22, 54-55; 66-71; Yn 18, 24)**

---

<sup>n</sup>26.36 - 26, 36: Jetesemani kuli kuderha «cengero» ca mavurha. Jetesemani aba omu lubanda lwa Sederoni, ah'idako ly'entongo y'Emizeti. Kandi rhwanaderha, Getsemani, bulya «shêmen» go mavurha omu cihebraniya, omu cihebraniya ca mîra muna g ci murhaba j.

<sup>57</sup> Balya bantu bagwârhaga Yezu, bamuhêka emwa Kayifa, ye Mukulu w'abadâhwa; nabo bashamuka b'ihano n'abagula b'olubaga bayishubûkira. <sup>58</sup> Naye Petro amuguma omu cirali, kuhika omu cogo c'Omukulu w'abadâhwa; anacija omu lugo, abwârhalaga haguma n'abalalizi, mpu abone oku byâba. <sup>59</sup> Abajinji b'abadâhwa n'ihano lyoshi bakalonza abashobeka Yezu eby'obunywesi, mpu lyo bamuyirha. <sup>60</sup> Lero banacibabula, n'obwo abahamîrizi b'obu-nywesi bâli bayishire banji. Buzinda hayisha babiri. <sup>61</sup> Banaciderha, mpu: «Oyu muntu adesire ntya: mpu: «Nanashaba aka ka-Nyamuzinda, nanashub'ikayubaka omu nsiku isharhu», <sup>62</sup> Obwo Omukulu w'abadâhwa ayimu-ka, amubwîra, erhi: «Ci orhashuza? Kurhi okwo aba bantu bakuderhîre?» <sup>63</sup> Yezu acihulikira. Omukulu w'abadâhwa anacimubwîra, erhi: «Nkulahirîze kuli Nyamuzinda ozîne, orhubwîre erhi we Kristu Mugala wa Nnâmahanga», <sup>64</sup> Yezu anacimushuza. erhi: «Wakudesire. Ciru mmubwizire n'obwalagale oku mwacibona Mwene-omuntu abwârhire ekulyo kw'Ogala-byoshi, anayishire omu bitû by'emalunga», <sup>65</sup> Aho Omukulu w'abadâhwa asharhula emyambalo yâge, anaderha, erhi: «Amalogorha! Bici rhwacilongeza abahamîrizi! Mwayu-mvirhe oku alogorha! <sup>66</sup> Kurhi mubwîne?» Nabo, mpu: «Kufa anafa la!» <sup>67</sup> Okubundi banacimutwîra ebusû n'okumurhimba ebifundo abandî bamushuûrha empi, <sup>68</sup> banaderha, mpu: «Lêbaga, Kristu: rhubwîre ndi okushûsire».

### **Petro ahakana Nnawâbo (Mk 14, 66-72; Lk 22, 56,62; Yn 18, 17, 25-27)**

<sup>69</sup> Obwo Petro naye erhi aburhamîre embuga omu cogo. Muja-nyere mugu-ma anacimujaho, amubwîra, erhi: «Nawe wâli haguma na Yezu w'e Galileya». <sup>70</sup> Naye anacihakana embere za boshi, erhi: «Ntamanyiri ebi odesire!» <sup>71</sup> Mpu ahulukage aj'emuhanda, owundi muja-nyere anacibwîra abahali, erhi: «N'oyu naye ali haguma na Yezu w'e Nazareti». <sup>72</sup> Ashub'ilahira, anyw'embuli, erhi: «Mâshi ntishi oyo muntu», <sup>73</sup> Erhi hagera kashanzi kanyi, abâli halya bajaho Petro, bamubwîra, mpu: «Mâshi nawe oli wa muli bo, ciru n'idherha lyâwe lyône likuhânyire», <sup>74</sup> Okuhandi arhondêr'alahira analahiriza, mpu: «Mâshi ntishi oyo muntu», Ho na halya oluhazi lwabika, <sup>75</sup> Obwo Petro akengêra kalya kanwa Yezu amubwîraga, erhi: «Embere oluhazi lubike, wampakana kasha-rhu». N'erhi acihuluka, arhondêra okuvugumula emirenge.

## **KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 26**

The Plot to Kill Jesus (Mk 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

<sup>1</sup> Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, <sup>2</sup> Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. <sup>3</sup> Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα <sup>4</sup> καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσιν καὶ ἀποκτείνωσιν <sup>5</sup> ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. The Anointing at Bethany (Mk 14.3-9; Jn 12.1-8) <sup>6</sup> Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, <sup>7</sup> προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἔχουσα ἀλάστρον μύρου βαρυτίμου καὶ κατέχευεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου. <sup>8</sup> Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἠγανάκτησαν λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὐτῇ; θέδυνάτο γὰρ τοῦτο πρᾶξαι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. <sup>9</sup> γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναίκί; ἔργον γὰρ καλὸν ἡργάσατο εἰς ἐμέ <sup>10</sup> καὶ πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν, ἐμέ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε <sup>11</sup> βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. <sup>12</sup> ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Judas' Agreement to Betray Jesus (Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

<sup>14</sup> Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς <sup>15</sup> εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. <sup>16</sup> καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτηε εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ.

The Passover with the Disciples (Mk 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

<sup>17</sup> Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα; <sup>18</sup> ὁ δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστιν, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. <sup>19</sup> καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. <sup>20</sup> Ὁψίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα. <sup>21</sup> καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. <sup>22</sup> καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ εἷς ἕκαστος, Μήτι ἐγὼ εἰμι, κύριε; <sup>23</sup> ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ οὗτός με παραδώσει. <sup>24</sup> ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. <sup>25</sup> ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδίδους αὐτὸν εἶπεν, Μήτι ἐγὼ εἰμι, ῥαββί; λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας.

The Institution of the Lord's Supper (Mk 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Cor 11.23-25)

<sup>26</sup> Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ δούς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν, Λάβετε φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. <sup>27</sup> καὶ λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, <sup>28</sup> τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἅφεσιν ἁμαρτιῶν. <sup>29</sup> λέγω δὲ ὑμῖν, οὐ μὴ πῶς ἅρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καὶνὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου. <sup>30</sup> Καὶ ὑμνήσαντες ἐξήλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἑλαιῶν. <sup>31</sup> Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἡμέρᾳ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ,

Peter's Denial Foretold (Mk 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης. <sup>32</sup> μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. <sup>33</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι. <sup>34</sup> ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με. <sup>35</sup> λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν δέῃ με σὺν σοί ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν.

The Prayer in Gethsemane (Mk 14.32-42; Lk 22.39-46)

<sup>36</sup> Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανὶ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσате αὐτοῦ ἕως [οὔ] ἀπελθὼν ἐκεῖ προσεύξωμαι. <sup>37</sup> καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. <sup>38</sup> τότε λέγει αὐτοῖς, Περιλυτός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. <sup>39</sup> καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἅπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὥς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὥς σύ. <sup>40</sup> καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορεῖσαι μετ' ἐμοῦ; <sup>41</sup> γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. <sup>42</sup> πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἐὰν μὴ αὐτὸ πῶς, γεννηθῇτω τὸ θέλημά σου. <sup>43</sup> καὶ ἐλθὼν πάλιν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. <sup>44</sup> καὶ ἀφείς αὐτοὺς πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν πάλιν. <sup>45</sup> τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε [τὸ] λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν. <sup>46</sup> ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

The Betrayal and Arrest of Jesus (Mk 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

<sup>47</sup> Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. <sup>48</sup> ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, Ὃν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν, κρατήσατε αὐτόν. <sup>49</sup> καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. <sup>50</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε, ἐφ' ὃ πάρει. τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. <sup>51</sup> καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. <sup>52</sup> τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολοῦνται. <sup>53</sup> ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων; <sup>54</sup> πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι; <sup>55</sup> Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμενον διδάσκων καὶ οὐκ ἐκράτήσατέ με. <sup>56</sup> τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτόν ἐφυγον.

Jesus before the Council (Mk 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

<sup>57</sup> Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. <sup>58</sup> ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος. <sup>59</sup> οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως αὐτόν θανατώσωσιν, <sup>60</sup> καὶ οὐχ εὔρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο <sup>61</sup> εἶπαν, Οὗτος ἔφη, Δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομήσαι. <sup>62</sup> καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνῃ τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; <sup>63</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζώντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. <sup>64</sup> λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας πλὴν λέγω ὑμῖν, ἅπ' ἄρτι ὅψεσθε **τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου** καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ **ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.** <sup>65</sup> τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν <sup>66</sup> τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἐνοχος θανάτου ἐστίν. <sup>67</sup> Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐράπισαν <sup>68</sup> λέγοντες, Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστιν ὁ παῖσας σε;

Peter's Denial of Jesus (Mk 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)



<sup>69</sup> Ο δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου. <sup>70</sup> ὁ δὲ ἡρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις. <sup>71</sup> ἔξελθόντα δὲ εἰς τὸν πυλῶνα εἶδεν αὐτὸν ἄλλη καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ, Οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου. <sup>72</sup> καὶ πάλιν ἡρνήσατο μετὰ ὅρκου ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. <sup>73</sup> μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. <sup>74</sup> τότε ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὁμνύειν ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. <sup>75</sup> καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρεῖς ἀπαρνῆσιν με· καὶ ἔξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

## 27

### Yezu ahêkwa emwa Bilato (Mk 15, 1; Lk 22, 66; 23, 1)

<sup>1</sup> Erhi buca, abajinji boshi n'abagula b'olubaga bajîra Yezu ihano, mpu bamuyîrhe, <sup>2</sup> N'erhi baba bamamushwêka, bamuhêkera Bilato, ye mu-rhegesi.

### Yuda acîmanika

<sup>3</sup> Obwo erhi Yuda wamulenganyagya abona atwîrwa okufa, omurhima gwamulya, agalulira abajinji n'abagula galya magerha mafundo asharhu, erhi: <sup>4</sup> «Najizire kubi ene mpâna omuko mwêru-kwêru». Nabo banacimushuza, mpu: «Kurhi kwarhujira? Wêne wamanya!» <sup>5</sup> Akwêba galya magerha omu ka-Nyamuzinda, agenda, acimanika, <sup>6</sup> Erhi abajinji bayanka galya magerha, banaciderha, mpu: «Kurhemerirwi okugahira omu mbîko, bulya gali ngulo ya muko». <sup>7</sup> Erhi baciba bamajîhano, bagagula ishwa ly'omubumbi, mpu bakâbi-shamwo ebigolo. <sup>8</sup> Co carhumire eryo ishwa liyirikwa, kuhik'ene, Ishwa lya Muko, <sup>9</sup> Ntyo kwanaciba kulya kwalêbagwa n'omulêbi Yeremiya, erhi: Bana- ciyanka galya magerha mafundo asharhu, yo ngulo batwiraga oyu abana b'Israheli bâgerekaga, <sup>10</sup> Banacigagula ishwa ly'omubumbi, nk'oku Nyakasane a-ntegekaga.

### Yezu embere za Bilato (Mk 15, 2-15; Lk 23, 2-5, 18-25; Yn 18, 28-40; 19, 4-16)

<sup>11</sup> Yezu anacihêkwa embere z'omurhegesi, n'omurhegesi amudôsa, erhi: «Ka we mwâmi w'Abayahudi?» Yezu amushuza, erhi: «Wakudesire». <sup>12</sup> Ci erhi abajinji n'abagula bakâmulega, arhashuzagya cici. <sup>13</sup> Bilato anacimubwîra, e-rhi: «Ka orhumvirhi ebyo byoshi badwîrhe bakuderhera?» <sup>14</sup> Arhashuzagya oku kanwa ciru n'akaguma, kuhika nyamurhegesi asômerwa bwenêne. <sup>15</sup> Ngasi lusiku lukulu, bwâlî bworhere bw'omurhegesi okubalikira mushwêkwa muguma, oyu banacîshozire. <sup>16</sup> Hàlî mushwêkwa muguma wali wajire irenge, ye wali Baraba. <sup>17</sup> Obwo erhi olubaga luciba lulundumîne haguma, Bilato ababwîra, e-rhi: Ndi mwalonza mmulikire, ka Baraba erhi Yezu, oderhwa Kristu?» <sup>18</sup> Erhi anamanyire obwo oku bwagalwa bamuhâniraga. <sup>19</sup> Erhi aciba akola abwârhire ekagombe, mukâge arhuma emunda ali, mpu bamubwîre, erhi: «Omanyè o-rhacîhiraga omu lubanja lw'oyo musinganyanya, bulya ene budufu nababîre bwenêne omu bilorho erhi ye orhuma». <sup>20</sup> Ci abajinji b'abadâhwa n'abagula bashumika olubaga mpu bahûne Baraba banayîse Yezu. <sup>21</sup> Omurhegesi a-shub'ibadôsa, erhi: «Ndi mulonzize ndîke muli aba bombi?» Banacishuza, mpu: «Baraba». <sup>22</sup> Bilato anacibabwîra, erhi: «Kurhi najiraga Yezu oderhwa Kristu?» Boshi bashuza, mpu: «Abambwe oku musalaba». <sup>23</sup> Ashub'idôsa olu-baga, erhi: «Kubi kuci ajizire?» Banaciyâma kulusha, mpu: «Abambwe oku musalaba!» <sup>24</sup> Erhi Bilato abona oku nta luderho lwacyumvibwa n'oku ehidugundu hyayisha hyayushûka, kwo kuyanka amîshi, acikalaba enfune e-mbere z'olubaga, anaderha, erhi: «Ndi mwêru-kwêru oku muko g'oyu muntu; oku bwinyu!» <sup>25</sup> Olubaga lwoshi lwashuza, lwaderha, mpu: «Omuko gwâge kuli rhwe n'oku bana birhu!» <sup>26</sup> Okubundi anacibalikira Baraba, n'erhi aba amashuûrha Yezu emikoba, abahâye mpu abambwe oku musalaba.

### Ecimanè c'emishûgi (Mk 15, 16-20; Yn 19, 1-3)

<sup>27</sup> Abasirika b'omurhegesi banaciyanka Yezu, bamujâna omu lurhamba, bamuhirakwo olugamba lw'abasirika lwoshi. <sup>28</sup> Banacimuhogola emyambalo yâge, bamuyambika ecishûli cidukula. <sup>29</sup> N'erhi baba bamaluka ecimanè c'emi-shûgi, bamuhiraco omu irhwe, bamufumbasa olusheke omu kuboko kulyo. Bafukama embere zâge, banamushekera n'okuderha, mpu: «Asinge, mwâmi w'Abayahudi!» <sup>30</sup> Banakamukâyirakwo, n'erhi barhola lulya lusheke, bakamu-shûrhalo oku irhwe. <sup>31</sup> Okuhandi erhi bayûs'imucinaguza, banacimuhogola ci-lya cishûli, bamuyambika emyambalo yâge, bamuhulukana, baj'imubamba oku musalaba.

### Yezu abambwa oku musalaba (Mk 15, 21-27; Lk23, 26-34, 38)

<sup>32</sup> Erhi bahika omu njira, barhimâna omuntu w'e Kirena, ye Simoni; bamu-gwârha mpu arhwâze Yezu okubarhula omusalaba, <sup>33</sup> Erhi bahika ahantu haderhwa Gologota<sup>o</sup>, kwo kuderha mpu hantu h'empanga, <sup>34</sup> banacimuha amavu galimwo endulwe mpu anywe; ci erhi ayus'ilabula, arhacilonzagya okuganywa. <sup>35</sup> Erhi baba bamamubamba oku musalaba, bagabâna emyambalo yâge, bayiyesha cigole<sup>p</sup>. <sup>36</sup> Banaciburhamala mpu bamulange. <sup>37</sup> Banaciyandika aha nyanya ly'irhwe lyâge igwârhiro ly'olufu lwâge, mpu: «Oyu ye Yezu, Mwâmi w'Abayahudi». <sup>38</sup> Banacibamba haguma naye bishumûsi bibiri, ciguma ekulyo, ecindi ekumoshô kwâge.

#### **Yezu ashekerwa anajacirwa oku musalaba (Mk 15. 29-32; Lk 23, 35-37)**

<sup>39</sup> Abakag'igera bakamujacira banadunda irhwe, <sup>40</sup> mpu: «We shâba aka--Nyamuzinda, onashub'ikayunjuza omu nsiku isharhu, cirikuzagye wenene aka-ba oli Mwene-Nnâmahanga, onahonekwo ogu musalaba!» <sup>41</sup> Nabo abajinji b'abadâhwa bakag'imushekera, banakag'iderha haguma n'abashamuka b'iha-no n'abagula, mpu: <sup>42</sup> «Acizize abandi arhankanahash'icîciza yenene! Akaba ali Mwâmi w'Israheli, lero amanukage kuli ogu musalaba, nirhu rhumuyemêre! <sup>43</sup> Mpu alangalira Nyamuzinda: lero Nyamuzinda amulikuzagye akaba amuzigi-ra! Akazag'iderha, erhi: «Ndi Mwene-Nnâmahanga!» <sup>44</sup> Ciru na birya bi-shumusi byâli bibambirwe oku musalaba haguma naye byakâg'imujacira.

#### **Yezu afa oku musalaba (Mk 15. 33-41; Lk 23. 44-59; Yn 19-29)**

<sup>45</sup> Kurhenga izûba liyimanga<sup>q</sup>, omwizîzi gwabwîka ecihugo coshi kuhika amafuluko. <sup>46</sup> Erhi kuba mafuluko, Yezu anacyîma n'izu linene, erhi: «Eli, Eli, lama sahtani?» Kwo kuderha: «Nyamuzinda wâni, Nyamuzinda wâni, carhumire ondeka?» <sup>47</sup> Baguma muli balya bâhali erhi bayumva, banaciderha, mpu: «Amayakûza Eliya». <sup>48</sup> Ho na halya, muguma muli bo alibirha, ayanka ecihôrho, acivumvuliza, omu nkalishi, acishwêkera oku lusheke, amuha mpu anywe. <sup>49</sup> Ci abandi bamubwîra, mpu: «Muleke rhulole erhi Eliya ayi-sh'imuciza!» <sup>50</sup> Obwo Yezu ashub'iyâma n'izu linene, arhengamwo omûka. <sup>51</sup> Okubundi omwenda gw'olusîka gwâli mumanike aha karhî k'aka-Nyamuzi-nda mpu gusike ahatagatifu h'ebitagatifu gwalalanguka mpande ibiri kurhe-ng'enyanya kuhik'ahanshi; igulu lyanacigeramwo omusisi, amabuye gâhahanyuka. <sup>52</sup> Enshinda zâfunuka, mibiri minji y'abatagatifu bâli bafire yafûka. <sup>53</sup> N'erhi Yezu ayûs'ifûka, barhenga omu nshinda, baja omu Cishagala Citaga-tifu, banji bababona. <sup>54</sup> Omukulu w'abasirika n'abandi bantu bakag'ilanga Yezu haguma naye erhi babona igulu ligeramwo omusisi n'ebindi byabîre byo-shi, bayôboha bwenêne, banaderha, mpu: «Neci, kwo binali oyu muntu anali Mugala wa Nyamuzinda!» <sup>55</sup> Hàli abakazi bakag'ilâbira kuli, balya bâli bashi-mbire Yezu kurheng'e Galileya mpu baje bamukolera. <sup>56</sup> Muli bo mwâli Ma-riya Magadalenâ, na Mariya nnina wa Yakobo na Yozefu, na nnina wa bene Zebedeyo.

#### **Yezu abishwa (Mk 15, 42-47; Lk 23, 50-55; Yn 19, 38-42)**

<sup>57</sup> Erhi kuciba bijingo, muntu muhirhi muguma w'e Arimatiya anacyiisha, izîno lyâge ye Yozefu, naye âli mushimbulizi wa Yezu. <sup>58</sup> Anacija emwa Bilato, amuhûna omubiri gwa Yezu. Bilato arhegeka obwo mpu bamuhêgo. <sup>59</sup> Okuha-ndi Yozefu anacyiyanika gulya mubiri, aguboha omu mwenda mwêru, <sup>60</sup> agubi-sha omu nshinda mpyahya âli acîhumbire omu lwâla; n'erhi aba amahirika ibuye linene omu luso lw'enshinda, agenda. <sup>61</sup> Obwo erhi Mariya Magadalenâ n'owundi Mariya bahali, baburhamîre embere z'ecusho.

#### **Abalanzi b'ecusho**

<sup>62</sup> Erhi kuca, lwo lusiku lukulikira amarheganyo<sup>r</sup>, abajinji n'Abafarizeyi ba- shubuzanya, baj'emwa Bilato. <sup>63</sup> Banacimubwîra, mpu: «Wâliha, rhwakengire oku erya ndyâlya yaderhaga, erhi ecizîne, erhi: «Hano kugera nsiku isharhu, nâfûka!» <sup>64</sup> Ci orhegeke ecusho cilangwe kuhika olwa kasharhu, abaganda bâge barhag'iyish'imuzimba, irhondo babwîre olubaga, mpu: «Anafûsire omu bafû!» Na ntyo obwo bulyâlya buzinda bulushe oburhanzi». <sup>65</sup> Bilato anacibashuza, erhi: «Abalanzi aba, gendi mulange nk'oku mwalonza». <sup>66</sup> Banacigenda, ecusho bacihamika, banahira ibuye kw'ecimannyiso, banahasiga abalanzi.

---

<sup>o</sup>27.32 : Hantu h'empanga, erhi Kalvariyo.

<sup>p</sup>27.35 : Mpu lyo akanwa k'omulêbi kayunjula, erhi: Bagabîne emyambalo yâni n'ecishûli câni baciyesha cigole (Lul 21, 19; Yn 19, 24).

<sup>q</sup>27.45 kurhenga izûba liyimanga: Kurhenga nsâ ndarhu kuhika nsâ mwenda.

<sup>r</sup>27.62 : Lwa karhanu, olusiku bakag'irheganya Sabato.

## ΚΑΤΑ ΜΑΘΘΑΙΟΝ 27

Jesus Brought before Pilate (Mk 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

<sup>1</sup> Πρωΐας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχ-ιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατώσαι αὐτόν <sup>2</sup> καὶ δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρ-έδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

The Death of Judas (Ac 1.18-19)

<sup>3</sup> Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἔστρεψεν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ πρεσβυτέροις <sup>4</sup> λέγων, Ὁμάρτον παραδούς αἷμα ἁθῶνον. οἱ δὲ εἶπαν, Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψῃ. <sup>5</sup> καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγαστο. <sup>6</sup> οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστιν. <sup>7</sup> συμβούλιον δὲ λαβόντες ἡγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. <sup>8</sup> διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἀγρὸς Αἱματος ἕως τῆς σήμερον. <sup>9</sup> τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, <sup>10</sup> καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι κύριος.

Jesus Questioned by Pilate (Mk 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

<sup>11</sup> Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη, Σὺ λέγεις. <sup>12</sup> καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο. <sup>13</sup> τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν; <sup>14</sup> καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

Jesus Sentenced to Die (Mk 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

<sup>15</sup> Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον ὃν ᾔθελον. <sup>16</sup> εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον [Ἰησοῦν] Βαραββᾶν. <sup>17</sup> συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν, [Ἰησοῦν τὸν] Βαραββᾶν ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; <sup>18</sup> ᾗδεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκεν αὐτόν. <sup>19</sup> Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν. <sup>20</sup> Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. <sup>21</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπαν, Τὸν Βαραββᾶν. <sup>22</sup> λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν; λέγουσιν πάντες, Σταυρωθήτω. <sup>23</sup> ὁ δὲ ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, Σταυρωθήτω. <sup>24</sup> ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου λέγων, Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε. <sup>25</sup> καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. <sup>26</sup> τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

The Soldiers Mock Jesus (Mk 15.16-20; Jn 19.2-3)

<sup>27</sup> Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ἐπ' αὐτόν ὅλην τὴν σπείραν. <sup>28</sup> καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην περιέθηκαν αὐτῷ, <sup>29</sup> καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ κάλαμον ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, καὶ γονυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιξαν αὐτῷ λέγοντες, Χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων, <sup>30</sup> καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτόν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. <sup>31</sup> καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτόν τὴν χλαμύδα καὶ ἐνέδυσαν αὐτόν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀπήγαγον αὐτόν εἰς τὸ σταυρώσαι.

The Crucifixion of Jesus (Mk 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

<sup>32</sup> Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. <sup>33</sup> Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ ἐστὶν Κρανίου Τόπος λεγόμενος, <sup>34</sup> ἔδωκεν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλησεν πιεῖν. <sup>35</sup> σταυρώσαντες δὲ αὐτόν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον, <sup>36</sup> καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτόν ἐκεῖ. <sup>37</sup> καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. <sup>38</sup> Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἐυωνύμων. <sup>39</sup> Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν κινεῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν <sup>40</sup> καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, [καὶ] κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. <sup>41</sup> ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαιζόντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων ἔλεγον, <sup>42</sup> Ὅτι ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι βασιλεῦς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτόν. <sup>43</sup> πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ῥυσάσθω νῦν εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός. <sup>44</sup> τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρωθέντες σὺν αὐτῷ ὠνεῖδίζον αὐτόν.

The Death of Jesus (Mk 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

<sup>45</sup> Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης. <sup>46</sup> περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων, Ἥλι ἡλι λεμα σαβαχθανι; τοῦτ' ἐστίν, Θεέ μου Θεέ μου, ἵνατί με

ἐγκατέλιπες; <sup>47</sup> τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἡλίαν φωνεῖ οὗτος. <sup>48</sup> καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν σπὸνγγον πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλὰ μῶ ἐπότιζεν αὐτόν. <sup>49</sup> οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν. <sup>50</sup> ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ μεγάλῃ ἀφήκεν τὸ πνεῦμα. <sup>51</sup> Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω εἰς δύο καὶ ἡ γῆ ἐσεισθή καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, <sup>52</sup> καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέωχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, <sup>53</sup> καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. <sup>54</sup> Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ γινόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. <sup>55</sup> Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ <sup>56</sup> ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

The Burial of Jesus (Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

<sup>57</sup> Ὁψίας δὲ γενομένης ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθητεύθη τῷ Ἰησοῦ <sup>58</sup> οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι. <sup>59</sup> καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ [ἐν] σινδόνι καθαρᾷ <sup>60</sup> καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπήλθεν. <sup>61</sup> ἦν δὲ ἐκεῖ Μαριὰμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

The Guard at the Tomb

<sup>62</sup> Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἣτις ἐστὶν μετὰ τὴν παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον <sup>63</sup> λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. <sup>64</sup> κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτόν καὶ εἴπωσιν τῷ λαῷ, Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. <sup>65</sup> ἔφη αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Ἔχετε κουστῳδιαν· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε. <sup>66</sup> οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφάλισαν τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστῳδίας.

## 28

### Okufûka kwa Yezu (Mk 16, 1-8; Lk 24, 1-10)

<sup>1</sup> Erhi olwa-Sabato lugera, oku mucêrêcêra gw'olusiku lurhanzi lw'omu-gobe, Mariya Magadalena n'owundi Mariya banacyiyisha mpu barhangule ecusho. <sup>2</sup> Obwo igulu lyanacigeramwo omusisi munji, Malahika wa Nya-kasane anacyiandagala arheng'emalunga, anacyiyisha, ahirimya liry ibuye analibwârhalakwo. <sup>3</sup> Erhi ashushire omulazo, n'enyambalo yâge eri myêru nka lubula. <sup>4</sup> Abalanzi erhi bamubona, bageramwo omusisi erhi bwoba burhuma, banaba nka mirhumba. <sup>5</sup> Malahika abwîra balya bakazi, erhi: «Mwehe murhayôbohaga; mmanyire oku mwalonza Yezu wabambagwa oku musalaba. <sup>6</sup> Arhaciri hano, bulya afûsire nka kulya aderhaga. Yishi mulole aha bâli bamuhizire. <sup>7</sup> Munagende duba, mubwîre abaganda bâge, erhi: «Anafûsire omu bafû, anammushokolîr'e Galileya; yo mwamubonera. Mbire mmu-bwîzire». <sup>8</sup> Banacirhenga bimbirimbiri ebwa cusho n'omurhima gubangalîre banasîire bwenêne; kwo kulibirh'ibwîra abaganda bâge.

### Yezu abonekera abakazi batagatifu

<sup>9</sup> Yezu anacibashigâna omu njira, ababwîra, erhi: «Asingi». Nabo bamu-jaho, bamugwârha amagulu, baharâmya. <sup>10</sup> Yezu anacibabwîra, erhi: «Mu-rhayôbohaga, mugend'ibwîra balumuna<sup>s</sup> bani baj'e Galileya, yo bambonera».

### Obulyâlya bw'abakulu b'Abayahudi

<sup>11</sup> Erhi baba bamagenda, balanzi baguma baja omu cishagala, bashambalira abajinji b'abadâhwa ebyabîre byoshi. <sup>12</sup> Nabo bashubûzanya n'abagula, n'erhi baba bamaj'ihano, baha abasirika ebirugu bîrhankaganjwa. <sup>13</sup> Banababwîra, mpu: «Muderhe oku abaganda bâge bayishire budufu, bamuzimba ene muli îro. <sup>14</sup> N'omurhegesi akayish'imanya, rhwene rhwamubwîra, arhammujire ku-rhi». <sup>15</sup> Nabo abasirika bayanka birya birugu, banajira oku babwîragwa; n'o-bwo bunywesi bwanacilumizibwa omu Bayabudi boshi kuhika buno.

### Yezu abonekera Entumwa e Galileya anazirhuma omu igulu lyoshi

---

<sup>s</sup>28.10 : Balumuna ba Yezu, zo Ntumwa zâge na ngasi boshi bashimba enyigîrizo zâge.

<sup>16</sup> Balya baganda ikumi na muguma bôhe baj'e Galileya, oku ntondo Yezu abalaganyagya. <sup>17</sup> Erhi bamubona, bamuharâmya; ci baguma barhindirira. <sup>18</sup> Yezu anacibashegeraho, ababwîra, erhi: «Obuhashe bwoshi bw'omu mpingu n'obw'igulu nabuhîrwe. <sup>19</sup> Gendagi, muyigîrize abantu b'amasbanja goshi, mu-babatize oku izîno ly'Ishe n'Omugala na Mûka Mutagatifu. <sup>20</sup> Mubayigîrize okushimba ngasi hyoshi nammurhegesire. Nani ndi haguma ninyu ensiku zoshi kuhika aha kuyurha kw'igulu».

## KATA ΜΑΘΘΑΙΟΝ 28

The Resurrection of Jesus (Mk 16.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

<sup>1</sup> Ὡς δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἦλθεν Μαριάμ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. <sup>2</sup> καὶ ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν λίθον καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. <sup>3</sup> Ἦν δὲ ἡ εἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἐνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιῶν. <sup>4</sup> ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγενήθησαν ὡς νεκροί. <sup>5</sup> ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναιξίν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. <sup>6</sup> οὐκ ἔστιν ὧδε, ἡγέρθη γὰρ καθὼς εἶπεν· δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο. <sup>7</sup> καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι Ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν. <sup>8</sup> καὶ ἀπελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. <sup>9</sup> καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ὑπήντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ. <sup>10</sup> τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγείlate τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κάκεῖ με ὄψονται.

The Report of the Guard

<sup>11</sup> Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα. <sup>12</sup> καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβούλιόν τε λαβόντες ἀργύρια ἵκανά ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις <sup>13</sup> λέγοντες, Εἶπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων. <sup>14</sup> καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν [αὐτὸν] καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσομεν. <sup>15</sup> οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον [ἡμέρας].

The Commissioning of the Disciples (Mk 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Ac 1.6-8)

<sup>16</sup> Οἱ δὲ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, <sup>17</sup> καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν. <sup>18</sup> καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ [τῆς] γῆς. <sup>19</sup> πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, <sup>20</sup> διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.